TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ÖĞRETMENLERİN VE FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYE SAHİP ANNE-BABALARIN CİNSİYET ROLLERİ ALGISININ 60-72 AY ARASI ÇOCUKLARIN OYUNCAK TERCİHLERİ VE AKRAN ETKİLEŞİMLERİ İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2011

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

ÖĞRETMENLERİN VE FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYE SAHİP ANNE-BABALARIN CİNSİYET ROLLERİ ALGISININ 60-72 AY ARASI ÇOCUKLARIN OYUNCAK TERCİHLERİ VE AKRAN ETKİLEŞİMLERİ İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Özkan ÖZGÜN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ADANA / 2011

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Yrd. Doç. Dr. Özkan ÖZGÜN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Yaşare AKTAŞ ARNAS

Üye: Yrd. Doç. Dr. Ferah ÇEKİCİ

ONAY
Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
...../..../2011

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

ÖĞRETMENLERİN VE FARKLI SOSYO-EKONOMİK DÜZEYE SAHİP ANNE-BABALARIN CİNSİYET ROLLERİ ALGISININ 60-72 AY ARASI ÇOCUKLARIN OYUNCAK TERCİHLERİ VE AKRAN ETKİLEŞİMLERİ İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ

Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ

Yüksek Lisans Tezi, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı
Danışman: Yrd. Doç. Dr. Özkan ÖZGÜN
Ocak 2011, 94 sayfa

Bu araştırmada, anne- babaların ve öğretmenlerin cinsiyet rolleri algısı ile 60-72 aylık okul öncesi çocuklarının akranları ile olan etkileşimleri ve oyuncak tercihleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmada tabakalı amaçsal örnekleme yöntemi doğrultusunda Adana il merkezinde anasınıfları bulunan ilköğretim okulları; sosyo-ekonomik düzey (üst, orta, alt) göz önüne alınarak üç gruba ayrılmıştır. Çalışmanın örneklemini, yansız numaralar kullanılarak seçilen okullardan gelen; üst sosyo-ekonomik düzeyden 50 (15 anne; 16 baba; 19 öğretmen), orta sosyo-ekonomik düzeyden 33 (12 anne; 10 baba; 11 öğretmen), alt sosyo-ekonomik düzeyden 34 katılımcı (13 anne; 12 baba; 9 öğretmen) olmak üzere toplam 117 katılımcı (N=117) ve 61 çocuk (N=61) oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama araçları olarak Demografik Bilgi Formları, Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği (CRDÖ), Grup Gözlem Formu ve Bireysel Gözlem Formu, Anne-Baba Görüşme Formu kullanılmıştır. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin cinsiyet rolleri algısı Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği (CRDÖ) ile ölçülmüş, çocuklara ilişkin veriler grup gözlemi, bireysel gözlem ve ebeveynlerle yapılan kısa görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Bu çalışmada yararlanılan CRDÖ uyarlaması Gökkaya'nın (1994) tezinin ek bölümünden alınmıştır. Araştırmada verileri analizde tek yönlü varyans analizleri (ANOVA), t-testi ve pearson korelasyon analizleri kullanılmıştır.

Araştırma bulguları, babaların erillik cinsiyet rol algısının sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaştığını ortaya koymuştur. Gözlem sonuçları kız ve erkek

çocuklarının farklı etkinlikleri tercih ettiklerini ve bu etkinliklerde harcadıkları zamanın anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermiştir. Erkekler güç, hız ve dayanıklılık gerektiren oyunları tercih ederken, kızlar bakım vermeyi, ebeveyn rolünde olmayı ve grup içi etkileşimleri gerektiren etkinlikleri tercih etmişlerdir. Erkek çocuklar daha büyük gruplarla geniş alanlarda yapılan etkinlikleri tercih ederken, kız çocuklar daha küçük gruplarla dar alanlarda oynanabilen oyunları tercih etmişlerdir. Ayrıca bu yaş grubundaki çocukların genellikle kendi hemcinsleri ile oynamayı tercih ettikleri, karşı cinsten arkadaşları ile sınırlı düzeyde etkileşime geçtikleri gözlenmiştir. Ebeveynlerin ve öğretmenlerin dişil ve eril cinsiyet rol algısı ile çocukların tercih ettikleri bazı etkinlikler arasında anlamlı ilişki olduğu bulgular arasındadır.

Anahtar Kelimeler: Ebeveynler ve Öğretmenler, Cinsiyet Rol Algısı, 60-72 ay Arası Çocuklar, Oyuncak Tercihleri, Akran Etkileşimleri

ABSTRACT

PEER INTERACTIONS AND TOY PREFERENCES OF PRESCHOOL AGED CHILDREN AS FUNCTIONS OF THEIR PARENTS' AND TEACHERS' GENDER ROLE PERCEPTIONS

Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ

Master Thesis, Preschool Education Department
Advisor: Associate Proffessor Özkan ÖZGÜN
January 2011, 94 pages

The aim of this study was to investigate the game and peer preferences of preschool aged children as functions of their parents' and teachers' gender role perceptions. In the research, in the line with the stratified purposeful sampling methods, the schools in which there are kindergartens in Adana city center are separated into three groups by considering socioeconomic level (high, middle, low). Sample of the present study came from randomly selected schools in three different socioeconomic levels. The study's sample consists of participants, 50 from high socioeconomic level (15 mothers, 16 fathers, 19 teachers), 33 from middle socioeconomic level (12 mothers, 10 fathers, 11 teachers), 34 participants from low socioeconomic level (13 mothers, 12 fathers: 9 teachers), totally 117 participants (N=117) and 61 children (N=61). In the research, as data collection tools Demographic Data Forms, Sex Roles Behaviors Scale (SRBS), Group Observation Form, Individual Observation Form and Parent Interview Form are used. Gender role perceptions of parents and teachers were assessed using Sex Roles Behaviors Scale (SRBS), while participant children were observed in a group and individual. The SRBS which is made use of in this research is taken from Gökkaya's (1994) thesis' appendix. In the research, in terms of data analysis: one way variance analysis (ANOVA), t-test, Pearson correlation are used.

Results of the study revealed that the gender role perceptions of the fathers were significantly differed by socioeconomic level. Fathers coming from low socioeconomic level showed more masculine characteristics than middle and high socioeconomic parents. Children's play and peer preferences also significantly differed by sex of the participant children. While boys preferred to play rough and tumble games in larger

groups requiring a wider space, girls preferred to play games that include caring for others, imitating role models such as parents and teachers. Girls' games also required more interpersonal interactions than boys' games, more talking and smaller groups.

Keywords: Parents and Teachers, Gender Role Perceptions, Children aged 60-72 Months, Toy Preferences , Peer Interactions

ÖNSÖZ

Cinsiyet, toplumsal yaşamın kategorize edilmesine ilişkin önemli değişkenlerden biridir. Geçmişten günümüze ülkemizde ve farklı ülkelerde cinsiyet üzerine biyolojik, toplumsal, psikolojik ve eğitim alanında bir çok araştırma yapılmıştır. Günümüzde kadınlar ve erkekler arasında cinsiyet kökenli farklılıkların, sadece biyolojik yapılarındaki farklılıklardan kaynaklanmadığı görülmektedir. Bu farklılıklar; yaşam içinde davranış, düşünce, duygu, tercih, tutum, boyutlarında da karşımıza çıkmakta ve toplumsal cinsiyet anlayışını geliştirmektedir. Cinsiyete yönelik bu davranış, tutum ve tercihlerin bireylere okul öncesi dönemden itibaren etkileşimde bulundukları yetişkinler tarafından toplumsal kalıp yargıların etkisiyle doğrudan veya dolaylı yoldan verildiği düşünülmektedir. Kadın ve erkekler için uygun cinsiyet rolü davranışları bir kültür içinde ve kültürden kültüre değişiklik gösterirken, tarihsel süreç içerisinde de evrim geçirmektedir. Aynı toplum içinde de bireylerin cinsiyet rol algısının kültür, eğitim, ekonomik düzey, yaşanılan bölge gibi bir çok öğeden etkilendiği düşünülmektedir. Bu düşünceler ile yapılan araştırmada farklı sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet rolleri algısı ile 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akranları etkileşimleri arasındaki ilişki incelenmiştir.

Çalışmanın ilk aşamasından itibaren, fikirleri, yorumları ve değerli emekleri için; sabırla yanlışlarımı düzelttiği için değerli hocam ve danışmanım sayın Yrd.Doç.Dr. Özkan ÖZGÜN'e teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Çalışmada katkısı olan jüri üyeleri sayın Prof.Dr.Yaşare AKTAŞ ARNAS'a, sayın Yrd.Doç.Dr.Ferah ÇEKİCİ'ye, sayın Yrd.Doç.Dr. Ayperi DİKİCİ SIĞIRTMAÇ'a, sayın Doç.Dr.A.Rezzan ÇEÇEN'e teşekkür ederim. Çalışmada katkısı olan, sayın Arş.Gör.İnanç ETİ'ye, sayın Arş.Gör.Nihal MENZİ'ye ve sayın Öğr.Gör.Dr.Şule ERDEN' e teşekkür ederim.

Araştırmanın gerçekleştiği, Adana ili merkez ilçeleri arasından seçilen okullarda görev yapan okul öncesi öğretmenlerine, okul idarecilerine, sevgili öğrencilerine ve öğrenci velilerine göstermiş oldukları anlayış ve destekten dolayı teşekkür ederim.

Yaşamım boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen ve benim yetişmemde büyük emekleri olan annem Latife AYDİLEK'e ve babam Ömer AYDİLEK'e; canım kardeşim Neriman AYDİLEK'e ve bütün aileme teşekkür ederim.

Son olarak, çalışmamın başından sonuna kadar tüm aşamalarında sağladığı yardımlardan, her konudaki desteğinden, göstermiş olduğu sabır ve anlayışından dolayı sevgili eşim Soner ÇİFTÇİ' ye sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET ..... **iii**
ABSTRACT ..... **v**
ÖNSÖZ ..... **vii**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **xiii**
EKLER LİSTESİ ..... **xivi**

BİRİNCİ BÖLÜM
GİRİŞ

1.1. Problem 4
1.2. Amaç 6
1.3. Önem 7
1.4. Sınırlılıklar 8
1.5. Tanımlar 8

İKİNCİ BÖLÜM
KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Cinsel Gelişim 10
2.2. Cinsel Gelişim ile İlgili Kuramlar 11
2.2.1. Psikanalitik Kuram 12
2.2.1.1. Cinsel Gelişim Sürecinde Ayrılma-Bireyleşme Süreci 13
2.2.2. Öğrenme Kuramları 14
2.2.2.1. Edimsel Koşullanma Kuramı 14
2.2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı 16
2.2.3. Bilişsel Gelişim Kuramı 17
2.2.3.1. Temel Cinsellik Kişiliği 17
2.2.3.2. Cinsel Sabitlik 18
2.2.3.3. Cinsel Korunum 18
2.2.4. Cinsiyet Şemaları 18
2.3. Cinsel Gelişim İle İlgili Araştırmalar 19

2.3.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar 19
2.3.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar 22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli 25
3.2. Çalışma Grubu 25
3.3. Veri Toplama Araçları 30
3.3.1. Demografik Bilgi Formları 30
3.3.1.1. Anne-Baba Demografik Bilgi Formu 30
3.3.1.2. Öğretmen Demografik Bilgi Formu 31
3.3.2. Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği (CRDÖ) 31
3.3.2.1. Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği Güvenirlik Analizleri 33
3.3.3. Gözlem 34
3.3.3.1. Grup Gözlem Formu 34
3.3.3.2. Bireysel Gözlem Formu 35
3.3.3.3. Anne-Baba Görüşme Formu 35
3.4. Verilerin Toplanması 35
3.5. Verilerin Analizi 37

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BULGULAR VE YORUM

4.1. Anne-Baba ve Öğretmenlerin Cinsiyet Rol Algılarına İlişkin Elde Edilen Bulgular……..……..…….....……39
4.2. 60-72 Ay Arası Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Elde Edilen Bulgular…….…….....41
4.2.1 Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 60-72 Ay Arası Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Elde Edilen Bulgular…44
4.3. Anne-Babaların ve Öğretmenlerin Cinsiyet Rolleri Algısının Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular 47
4.3.1. Ebeveynlerin Dişil ve Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

..... 47
4.3.2. Annelerin Dişil ve Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular 49
4.3.3. Babaların Dişil ve Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular 52
4.3.4. Yüksek Cinsiyet Rol Algısına Sahip Ebeveynler ile Kız ve Erkek Çocuklarının Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular..... 54
4.3.4.1. Bireysel Gözlem Verileri ile Ebeveynlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular..... 54
4.3.5. Öğretmenlerin Dişil ve Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular 58
4.3.6. SED'e Göre Anne-Babaların ve Öğretmenlerin Cinsiyet Rol Algısı ile Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular 60
4.3.7. Çocukların Oyuncak Tercihlerine ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Grup Gözlem Bulguları……63
4.3.8. Çocukların Oyuncak Tercihlerine ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Bireysel Gözlem Bulguları……64
4.3.9. Çocukların Okul Dışı Zamanlardaki Oyuncak Tercihlerine ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Ebeveyn Görüşleri…….65

BEŞİNCİ BÖLÜM

TARTIŞMA

5.1. Farklı SED' de Olan Anne-babaların ve Öğretmenlerin Cinsiyet Rol Algılarına İlişkin Elde Edilen Bulgulara Ait Yorumlar 67
5.2. Kız ve Erkek Çocuklarda Oyuncak Tercihlerine ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Elde Edilen Bulgulara Ait Yorumlar..... 68

5.3. Öğretmenlerin ve Farklı SED' ye sahip Anne-Babaların Cinsiyet Rolleri Algısı ile Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akranları Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Elde Edilen Bulgulara Ait Yorumlar 72

ALTINCI BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER **78**

KAYNAKÇA 80

EKLER 85

ÖZGEÇMİŞ 94

TABLOLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.2.1. Katılımcı Ebeveynlerin Öğrenim Durumlarına İlişkin Değerler 27
Tablo 3.2.2. Katılımcı Ebeveynlerin Sosyo-ekonomik Düzeylerine İlişkin Değerler .. 28
Tablo 3.2.3. Katılımcı Öğretmenlerin Katılımcı Öğretmenlerin Öğrenim Durumu ve Mesleki Deneyimlerine İlişkin Değerler 29
Tablo 3.3.2.1.1. CRDÖ Güvenirlik Analizleri 33
Tablo 4.1.1. Anne-Babaların ve Öğretmenlerin CRDÖ'i ve Alt Boyutlara İlişkin Ortalama Sonuçları 39
Tablo 4.1.2. Babaların Ortalama Dişil ve Eril Cinsiyet Puanlarının SED Göre ANOVA Sonuçları..... 41
Tablo 4.2.1. Cinsiyete Göre Çocukların Etkinlik, Oyuncak Tercihlerine ve Davranışlarına İlişkin T-Testi Analiz Sonuçları..... 42
Tablo 4.2.1.1. SED'E Göre Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimlerine İlişkin ANOVA Sonuçları..... 45
Tablo 4.2.1.2. SED'E Göre *Kız* Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimlerine İlişkin ANOVA Sonuçları..... 46
Tablo 4.3.1.1. Ebeveynlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları..... 47
Tablo 4.3.1.2. Ebeveynlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları.... 48
Tablo 4.3.2.1. Annelerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları.... 50
Tablo 4.3.2.2. Annelerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları.... 51
Tablo 4.3.3.1. Babaların Dişil / Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları.... 52
Tablo 4.3.3.2. Babaların Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları... 53
Tablo 4.3.4.1.1. Ebeveynlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Bireysel Gözlem Verileri Arasındaki Korelasyon Sonuçları 55
Tablo 4.3.4.1.2. Ebeveynlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algıları ile *Kız* Çocukların

Bireysel Gözlem Verileri Arasındaki Korelasyon Sonuçları 56
Tablo 4.3.4.1.3. Annelerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek ve Kız Çocukların Bireysel Gözlem Verileri Arasındaki Korelasyon Sonuçları 57
Tablo 4.3.4.1.4. Babaların Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek ve Kız Çocukların Bireysel Gözlem Verileri Arasındaki Korelasyon Sonuçları 57
Tablo 4.3.5.1. Öğretmenlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları..... 58
Tablo 4.3.5.2. Öğretmenlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları..... 59
Tablo 4.3.6.1. SED' e göre Babaların Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları..... 61
Tablo 4.3.6.2. SED' e göre Babaların Eril Cinsiyet Rol Algıları ile Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları..... 62

EKLER LİSTESİ

Sayfa

EK-1. Ebeveynler ile İlgili Demografik Bilgi Formu 85
EK-2. Öğretmenlerle İlgili Demografik Bilgi Formu 87
EK-3. Grup Gözlem Formu 88
EK-4. Bireysel Gözlem Formu 89
EK-5. Anne-Baba Görüşme Formu 90
EK-6. Çocukların Davranışları, Tercih Ettiği Etkinlik ve Oyuncaklar 91
EK-7. Adana Valiliği İl Milli Eğitim Müdürlüğü Uygulama İzin Belgesi 93

BÖLÜM I

GİRİŞ

İnsanlar, içinde bulundukları sistem içerisinde, fiziksel ve toplumsal çevrelerini kategoriler sayesinde algılarlar. Kategoriye dayalı bu algılar, bireyin davranış ve tepkilerini şekillendirme gücüne sahiptir. Cinsiyet, toplumsal yaşamın kategorize edilmesine ilişkin en önemli değişkenler arasında yer alır. Bireylerin bu kategoriye göre değerlendirilmesi, karmaşık toplumsal yaşamın kadınlar ve erkekler olarak iki farklı evrene indirgenerek daha anlaşılır olmasını sağlar. Böylece bu iki evrendeki bireylerin uygun yaşam alanları ve davranış kalıpları şekillendirilmiş olur. Bireylerin bu kategorilendirme temelinde algılanması onların birbirlerine ilişkin farklılıklarını ön plana çıkarır. Cinsiyet farklılıklarını anlamak için; cinsiyet ve cinsellik kavramlarını ayırmak, bu bağlamda cinsel kimlik ve cinsel rolün ne olduğunu çözümlemek, cinsel gelişimin nasıl gerçekleştiğini bilmek gerekmektedir (Fogel, 2001).

Cinsiyet, biyolojik tabanlı ve çoğu zaman durağan bir kavram olarak algılanırken, cinsellik ise kültürel, toplumsal kabul ve beklentileri içerdiği için zaman içerisinde aynı toplumda ve toplumdan topluma değişen bir yapıya sahiptir (Artan ve Bayhan, 2007; Hee, 2007; Yogev, 2006). Geçmişten günümüze cinsiyet üzerine yapılan araştırmalar ele alındığında, kadınlar ve erkekler arasında cinsiyet kökenli farklılıkların, sadece biyolojik yapılarındaki farklılıklardan kaynaklanmadığı görülmektedir. Bu farklılıklar, yaşam içinde davranış, düşünce, duygu, tercih, tutum, boyutlarında da karşımıza çıkmakta ve toplumsal cinsiyet anlayışına temel oluşturmaktadır. Toplumun kadın ve erkeğe, biyolojik farklılıklar dışında yüklediği roller, onlardan kadın ve erkek olarak beklediği davranış kalıpları ***toplumsal cinsiyet*** (gender) kavramıyla tanımlanır. Çoğu zaman yabancı literatürde birbirlerinin yerine kullanılsa da cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) anlam olarak birbirinden çok farklı kavramlardır. Basow' a göre cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasında ayırım yapmanın önemi, erkek ya da dişi olmanın biyolojik yönleri ile toplumsal yönleri arasındaki ayrımın öneminden kaynaklanmaktadır (Akt. Keleş, 2008). Örneğin, erkekten çevresini kontrol etme, başarılı olma, koruyucu olma gibi özellikler beklenirken; kadının bakım verici olma, eve ve anneliğine ilişkin görevleri yüklenme gibi özelliklere sahip olması beklenir. Cinsiyet, çocuğun kimliğinin oluşması için gerekli toplumsal çerçeveyi çizerken (Tobin,

2007), cinsel kimlik yaşamın ilk yıllarında çocuğun çevresiyle etkileşimi sonucunda çocuk tarafından etkin bir şekilde oluşturulan toplumsal bir yapıdır (Hee, 2007; Yogev, 2006). Geçmişten günümüze hem bir kültür içinde hem de kültürler arasında tartışma konusu olan cinsiyet rolünü "dişillik" (femininity) ve "erillik" (masculinity) boyutlarına ayırıp tanımlanarak, cinsel gelişim ve toplumsal cinsiyet ile ilgili çeşitli kuramlar geliştirilmiştir (Bem, 1984). Cinsiyet rolü gelişimini açıklayan kuramlara baktığımızda karşımıza ilk olarak temel açıklamalarıyla genel kabul gören, biyolojik yaklaşım çıkar. Biyolojik yaklaşım, kadın ve erkek cinsiyetleri arasında farkları genetik, anatomik ve hormonal değişkenlerle açıklamaktadır. Genetik yapıda cinsiyet kromozomları, anatomik yapıda eşey organlarının dokusu, iç üreme organları ve dış cinsel organlar, hormonal yapıda hormon dengesi incelenmektedir. Cinsiyetler arasındaki sözü edilen bu genetik, anatomik ve hormonal farklılıklar doğumla ve doğumdan hemen sonra cinsiyete uygun davranış özelliklerinin belirlenmesine neden olmaktadır (Shaffer, 1988).

Biyolojik yaklaşım dışında, cinsiyet rolü gelişiminde toplumsal faktörlere önem veren ilk gelişimsel kuram Sigmund Freud'un psikanalitik kuramıdır. Psikanalitik kurama göre cinsiyet rollerinin kazanılması Oedipus kompleksinin (kızlardaki karşılığı ise Elektra kompleksidir) çözümlenmesiyle gerçekleşmektedir. Oedipus kompleksinin çözümlenmesi aşamasında erkek çocuk babayla, kız çocuk anneyle özdeşleşerek içine girer ve bu şekilde uygun cinsiyet rolünü kazanır. Ancak Freud'un cinsiyet rolü gelişimi konusundaki hipotezlerini test etmek için hiç bir deneysel çalışma yapmaması bu kuramın zayıf yönü olarak değerlendirilmektedir (Artan ve Bayhan, 2007).

Sosyal öğrenme kuramına göre cinsiyet rolünün kazanılması, temelde çocuğun cinsiyetine uygun modeli gözleyerek, onun davranışlarını taklit etmesi ve bu davranışlarının ödüllendirilmesiyle gerçekleşir. Erkek çocuklar eril özellikler sergileyen yetişkinleri, kız çocuklar ise dişil özellikler sergileyen yetişkinleri modelleyerek söz konusu modelle özdeşleşirler. Bu süreç içinde, erkek çocuklar eril davranışlar, kız çocuklar ise dişil davranışlar kazanırlar (Kozcu, 1987) .

Bilişsel-gelişimsel kuramda cinsiyet rolü ile ilgili açıklamalar, bilişsel gelişimin temel ilkeleriyle paralellik taşır. Bilişsel kurama göre, çocuğun cinsiyet rolü davranışı daha çok cinsiyete uygun davranış algısıyla ilişkilenmektedir. Kohlberg (1966), bilişsel

gelişimsel kuram çerçevesinde, çocuğun cinsiyet rolünü algılayışı, kategorize edişi ve toplumsal cinsiyet değişmezliği üzerine çalışmıştır.

Son olarak, cinsiyet şema kuramına baktığımızda, erkek ve kadın rolleri olarak iki boyutta tanımlanan cinsiyet rolü kavramına Sandra Bem (1981) tarafından eklenen bu yeni boyut androjeni kavramı olarak açıklanmaktadır. Androjeni kavramı, iki boyutlu olan erkek ve kadın davranışlarının tek bir bireyde uygun bir karışımının bulunması olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca bu kuramda, cinsiyet rolü kavramına toplumsal ve bilişsel açıdan yaklaşılmıştır. Kız ve erkek çocuk, kendi toplumunun erkekliği ve kadınlığı nasıl tanımladığını öğrenmek için gözlem yapmakta ve bu kategorileri kendi bilişsel yapısı tarafından ayrıştırmaktadır. Bunun dışında, cinsiyet şema kuramı çerçevesinde, cinsiyet rolü kuramına yenilik getiren araştırmalarıyla Orlofsky görülmektedir (Akt. Keleş, 2008). Orlofsky, cinsiyet rolünü, cinsiyet şema kuramı çerçevesinde, yaşamın tüm alanlarını kapsayan (meslek, evlilik ilişkileri, çocuklarla ilişkiler, cinsel tercihler gibi) bir kavram olarak ele almıştır (Akt. Gökkaya, 1994).

Genel olarak cinsiyet rolü ve toplumsal cinsiyet üzerine yapılan araştırmalara ve kuramlara, çocuklardaki cinsiyet gelişimine bakıldığında, erkek ve kadınlar arasındaki farklılıkların her dönemde, aynı dönem içinde her toplumda değiştiği; her zaman bireyler için merak konusu olduğu görülmektedir. Kadın ve erkekler için uygun cinsiyet rolü davranışları bir kültür içinde ve kültürden kültüre değişiklik gösterirken, tarihsel süreç içerisinde de evrim geçirmiştir. Cinsiyet rolündeki bu tarihsel değişme, toplumdaki siyasal, kültürel, ekonomik dinamiklerden etkilenmiştir. Böylece kadın ve erkekten beklenen geleneksel cinsiyet rolüne uygun davranışlarda da sarsıntıların ortaya çıktığı gözlenmiştir (Girginer, 1994). Örneğin, günümüzde pek çok kültürde, kadınlardan da çalışarak para kazanması ve başarılı olması, aynı şekilde erkeklerden de dışarıda çalışan kadına yardım amacıyla çocuk bakımı ve ev işlerini paylaşmaları beklenmektedir. Özellikle cinsiyet rolleri ile ilgili yapılan incelemeler, cinsiyet rollerinin yaşa ve cinsiyete göre nasıl farklılaştığı üzerine odaklanılmıştır.

Kız ve erkek çocuk cinsiyet rolü gelişimindeki farklılaşmanın kaynaklarından biride, tüm toplumsal kuramlarda da belirtildiği gibi anne babalardır. Kuşkusuz yaşamın ilk yıllarından itibaren anne ve babalar çocuklar üzerinde bilinçli ya da bilinçsiz olarak etkide bulunmaktadırlar. Küçük yaşlardan itibaren, ebeveynlerin davranışları çocuklar tarafından dikkatle gözlenmekte, onların tutumları, istekleri, tercihleri çocukları

etkilemekte ve çocuklar ebeveynleri gibi olmaya güdülenmektedirler. Anne ve babaların cinsiyet rolü ile ilgili algıları, kendi cinsiyetlerine uygun davranışları, bunun dışında; erkek ve kız çocuklarına yükledikleri davranışlar, cinsiyete özgü beklentiler çocukların cinsiyet rolü algılarını etkilemekte, toplumsal cinsiyet anlayışını kazandırmaktadır. Özellikle çocuğun gelişiminin ilk yıllarında, çocuğun kişiliğinin, dolayısıyla cinsiyet rolünün oluşmasında etkili bir rol oynamaktadır. Bu araştırma günümüzde ebeveynlerin ve öğretmenlerin cinsiyet rol algısını, çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimlerini; ayrıca bu algıların çocukların cinsiyete özgü tercihlerini ve tutumlarını nasıl etkilediğini ortaya koymaktadır.

1.1. Problem

Ülkemizde ve farklı ülkelerde cinsiyet üzerine yapılan araştırmalarda anne babaların cinsiyet algılarının ya da toplumların cinsiyet algılarının incelendiği görülmüştür. Bu araştırmalarda; çocukların yaşa göre cinsiyete özgü davranışlarının gelişimi, ebeveynlerin cinsiyet algısı ve toplumların cinsiyet algısı, okul öncesi dönemdeki çocukların akranları ile olan ilişkilerinde cinsiyetin etkisi, cinsiyete göre oyuncak tercihleri, gençlerin meslek seçimlerinin cinsiyet ile ilgisi, orta öğretimde görev yapan öğretmenlerin cinsiyet algısı gibi konular incelenmiştir (Erbaş, 1995; Maccoby, 1999; Tobin, 2007; Yogev, 2006).

Cinsel gelişime dair yurt içi ve yurt dışı araştırmalar incelendiğinde yaygın olarak annelerin cinsiyet rolüne ilişkin algılarının incelendiği, babaların çalışmalarda yeterince temsil edilmedikleri saptanmıştır (Maccoby, 1999; Tobin, 2007; Yogev, 2006). Cinsel gelişime dair araştırmaların büyük oranının Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'da yürütüldüğü göz önüne alındığında çalışılan örneklemlerden ulaşılan sonuçların genellenebilirliğinin kısıtlı olduğu dikkati çekmektedir. Söz konusu çalışmaların örneklemleri genellikle Avrupa göçmeni beyaz ırktan gelen, orta ve üst SED'deki katılımcılardan oluşmaktadır. Bu nedenle sadece belli bölgelerde belli demografik özellikler taşıyan katılımcılarla yapılan araştırmaların ortaya koyduğu bulguları, farklı bölgelerde yaşayan ve farklı kültürel, dilsel, tarihsel ve demografik özellikler gösteren katılımcılara genellemede güçlükler yaşanacağı düşünülmektedir.

Ülkemizde yapılan araştırmalarda farklı sosyo-ekonomik düzeyden gelen örneklemlerle çalışmalar yürütülmüş ancak ebeveynlerin cinsiyet rol algıları yeterince

incelenmemiştir. Bu konu ile ilgili sınırlı sayıdaki araştırmalar incelendiğinde, Gökkaya'nın (1994), anne-babaların ve çocukların cinsiyet algısı üzerine yaptığı araştırma göze çarpmaktadır. Yapılan bu araştırmada; yapılan bu araştırmada orta sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynlerin cinsiyet rolü algısı ve çocukların cinsiyet rolü kazanımı, oyuncak tercihleri veya oyun, akran ile ilgili seçimleri ve bunlar üzerinde cinsiyetin etkisi ile olan ilişkisini incelemiştir. Çocukların oyuncak tercihlerine cinsiyetin etkisine bakılırken gözlem yapılmamış, kartlarla eşleştirme yöntemi kullanılmıştır. Bu araştırma kapsamında ise çocuklar etkinlik sürecinde gözlenmiş, oyuncak tercihleri ve akran ilişkilerinde cinsiyete yönelik tercihlerine bakılmıştır. Ayrıca çocukların anne babaları dışında iletişimde bulundukları diğer yetişkinlerinde cinsiyet algısı ile ilgili davranış ve tutumları; çocuklarında davranış ve tutumlarını ya da tercihlerini etkilemektedir, özellikle çocukların hayatlarında ebeveynlerinden de etkili olan öğretmenleridir. Öğretmenlerin cinsiyet algısı ile ilgili kalıp yargıları bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Ancak bu araştırmaların örneklemini, daha çok Sosyal Bilgiler, Fen Bilgisi, Matematik ve Türkçe öğretmenleri oluşturmuştur (Erbaş, 1995). Cinsiyet rolü algısına ilişkin araştırmalar incelendiğinde okul öncesi öğretmenlerinin cinsiyet rolü algısı ile ilgili araştırmalara rastlanmamıştır. Bu nedenle yapılan araştırmaya ebeveynler dışında okul öncesi öğretmenleri de dahil edilmiştir. Ayrıca bireylerin bakış açıları, tutumları ve algıları, toplumsal cinsiyet anlayışı, her toplumda eğitim düzeyi, sosyo ekonomik düzey, yaşanılan bölge gibi değişkenlerden de etkilenmektedir (Girginer, 1994). Bu gerekçelere dayalı olarak araştırma kapsamında cinsiyet rol algısı için en önemli değişken olarak sosyo-ekonomik düzey belirlenmiştir.

Bu araştırma, Kuzey Amerika ve Batı Avrupa'dan farklı toplumsal, kültürel, tarihsel özellikler gösteren bir ülke olan Türkiye'de farklı sosyo-ekonomik düzeydeki (SED) ailelerle ve öğretmenlerle yapılmıştır. Ebeveynlerle çalışılırken babaların da örnekleme dahil edilmesine önem gösterilmiştir. Araştırma sürecinde ebeveynlerin cinsiyet rol algıları ölçülmüş, çocukların akran etkileşimleri ve oyuncak tercihleri gözlemlerle saptanmıştır. Buna göre öğretmenlerin ve farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip (SED) anne-babaların cinsiyet rol algısı ile 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığı bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Araştırmada öğretmenlerin ve farklı sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babaların cinsiyet rolleri algısı ile 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akranları etkileşimleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır;

1. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babaların ve farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda çalışan öğretmenlerin cinsiyet rolleri algıları farklılaşmakta mıdır?

2. 60-72 ay arasındaki çocuklarda cinsiyete göre oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri bakımından anlamlı farklılık var mıdır?

a) Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 60-72 ay arası kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri bakımından anlamlı farklılık var mıdır?

3. Anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet rol algısı ile 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasında bir anlamlı bir ilişki var mıdır?

a) Ebeveynlerin cinsiyet rol algısı ile 60-72 ay arası kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasında bir anlamlı bir ilişki var mıdır?

b) Annelerin cinsiyet rol algısı ile 60-72 ay arası kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasında bir anlamlı bir ilişki var mıdır?

c) Babaların cinsiyet rol algısı ile 60-72 ay arası kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasında bir anlamlı bir ilişki var mıdır?

d) Yüksek cinsiyet rol algısına sahip ebeveynlerin cinsiyet rol algısı ile 60-72 ay arası kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasında bir anlamlı bir ilişki var mıdır?

e) Öğretmenlerin cinsiyet algısı ile 60-72 ay arası kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

f) Sosyo-ekonomik düzeye göre anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet rol algısı ile 60-72 ay arası kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasında bir anlamlı bir ilişki var mıdır?

1.3. Önem

Anne ve babanın, gerek çocukların cinsel kimliğinin oluşumunda, gerekse cinsel eğitimindeki rolleri büyüktür. Konuyu ülkemiz düzeyinde ele alacak olursak, takınılan tavırların genellikle uç noktalarda ve hatalı olduğu görülür (Yavuzer, 2001). Oysa, toplumsal yaşam içinde kız ve erkek çocukları tutum ve davranışlarından dolayı yargılamamak, onların cinsiyet rollerine ve stereotip yıkımına destek sağlamaktadır. Bu yüzden ebeveynler ve öğretmenler için, cinsiyet rollerinin, çocukluktaki gelişimini ve bunun anne-babanın ve öğretmenin cinsiyet algısı ile olan ilişkisini bilmek özel bir öneme sahiptir.

Bu araştırma, cinsiyet rolleri algısının okul öncesi dönemde çocukları bulunan anne-babalar ve bu kurumlarda çalışan öğretmenler tarafından nasıl algılandığını yansıtmakta, bu cinsiyet algısının sosyo-ekonomik koşullara göre farklılaşıp farklılaşmadığını görmemizi sağlamaktadır. Ayrıca ebeveynlerin ve öğretmenlerin sahip oldukları cinsiyet rol algılarının, okul öncesi dönemde olan çocukların davranış ve tercihlerini nasıl etkilediğini göstermektedir. Daha sonra yapılacak olan alan ilgili araştırmalara, günümüzün ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin cinsiyet algısını yansıtması açısından bilgi kaynağı oluşturmaktadır. Çocukların akranları ile iletişimi ve oyuncak, etkinlik tercihlerinde cinsiyet etkisi, yetişkinlerle çocukların cinsiyet algılarının karşılaştırılması açısından kaynak oluşturmaktadır.

Araştırma bulguları ve yorumları, araştırmanın yürütüldüğü okullara iletilerek, yöneticilerin de yardımıyla ebeveynler ve öğretmenler bu konu ile ilgili bilgilendirilmiştir. Anne-babaların ve öğretmenlerin kendi cinsiyet rolleri algıları, çocukları veya öğrencileri hakkında ve onlarla olan ilişkileri hakkında görüş sahibi oldukları gözlenmiştir. Böylece anne-babaların ve öğretmenlerin, çocuklara karşı sürdürdükleri tutum ve davranışlarda daha bilinçli olmalarına katkı sağlanıldığı düşünülmektedir.

1.4. Sınırlılıklar

- Çalışılan örneklem 2009-2010 yılı Adana ili merkez ilçelerinde farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip bölgelerde bulunan ilköğretim okullarından tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen üç ilköğretim okulundaki birer anasınıfı çocukları, bu çocukların ebeveynleri ve okullarda görev yapan öğretmenlerle sınırlıdır.
- Ebeveynlere ve öğretmenlere uygulanan Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği yurt dışında geliştirilmiştir. Bu ölçeğin Türkiye'de geçerlik-güvenirlik çalışmaları yapılmış olmasına rağmen, ölçeğin içeriği ve bazı ifadeleri bakımından anlam kaymaları yaşanma olasılığı mevcuttur.

1.5. Tanımlar

Cinsiyet: *Cinsiyet,* bütün canlılarda bir türün üyelerini, genetik olarak belirlenmiş, üreme yönünden birbirini tamamlayan temel olarak "erkek" ve "dişi" diye ayırt etme olanağı veren bedensel özelliklerin tümüdür. Biyolojik olarak kromozomlardaki bu ayrımın fiziksel göstergesi de bu tipte olduğu için, kadın ve erkek temel cinsel kimlikleri oluşturduğu düşünülmektedir. Cinsiyet, eşey olarakta bilinmekte, üreme ve cinselliğin biyolojik yönü olarak görülmektedir (Artan ve Bayhan, 2007).

Toplumsal Cinsiyet (Gender) : Toplumun, çeşitli kalıplarla yönlendirerek kadın ve erkeğe, biyolojik farklılıklar dışında yüklediği roller, onlardan kadın ve erkek olarak beklediği davranış biçimleridir (Yogev, 2006).

Cinsellik : Cinsellik, eşeyli üremeyle ilgili bedensel, ruhsal ve toplumsal deneyim, yaşantı ve ilişkiler bütünüdür. Cinsiyet, erkek veya kadın olmanın biyolojik boyutu ile ilişkili iken, *cinsellik* (toplumsal cinsiyet) ise kadın ve erkek olmanın toplumsal-kültürel boyutu ile ilişkilidir. Doğumla başlayan cinsellik olgusu, tüm yaşam boyunca devam eder ve insanların cinselliğe ilişkin tutum ve düşünceleri aile, din, okul, medya, arkadaşlar, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik düzey tarafından yönlendirilir (Artan ve Bayhan, 2007). Cinselliğin, *cinsel kimlik* ve *cinsel rol* olmak üzere iki önemli yönü dikkat çekmektedir.

Cinsel kimlik : Cinsel kimlik, kişinin kendisini kadın veya erkek olarak algılamasıdır (Artan ve Bayhan, 2007). Çocuklarda ortalama üç yaş civarında gelişir. Biyolojik olarak cinsiyet, kromozomlarla ilgili bir konu olsa da cinsel kimlik algısı bireyin biyolojik eşeyinden bağımsızdır. Çünkü insanların çoğunluğunda cinsel kimlik ile biyolojik eşeysel özellikler benzerlik taşımakla beraber bazı bireylerde ise , örneğin transeksüellerde kişi kendisinin karşı cinsten olduğuna ya da olması gerektiğine inanmaktadır. Yani erkeklik ve dişilik durağan değil çeşitli ve dinamik olup sürekli değişkendir (Hee, 2007).

Cinsel Rol : Hemen her toplumda, toplum içinde kadınlar ve erkekler için tanımlanmış farklı roller vardır. Cinsel rol ise, kadın ve erkeğin nasıl davranması, ne şekilde düşünmesi ve neler hissetmesi gerektiği hakkındaki toplumsal beklentiler bütünüdür. Cinsiyet rolü terimi, eril (masculine) ya da dişil (femine) olarak etiketlenebilen davranışları, tutumları, değerleri, düşünme biçimlerini, konuşmayı, oturmayı ya da yürümeyi, giyinmeyi ve kişinin bedenini süslemesini kapsamaktadır (Onur, 2004).

Androjeni: İki boyutlu olan erkek ve kadın davranışlarının tek bir bireyde uygun bir karışımının bulunması olarak tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 1993)

BÖLÜM II

KURAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde cinsel gelişim ile ilgili açıklamalara, kuramsal görüşlere ve konuyla ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

2.1 Cinsel Gelişim

Eğer cinsellik toplumsal olarak kurgulanmış ve yapılandırılmışsa, belki de bu toplumsal yapının en anlamlı unsuru cinselliğimiz üzerine kurduğumuz temel cinsiyettir. Cinsiyet, cinselliği bilgilendirir, cinsellik de cinsiyeti tayin eder (Onur, 2004). Cinsiyet ve cinsellik kavramları, kültürden kültüre değiştiği gibi zaman içinde, aynı kültürde ve her birimizin yaşam dönemi içinde de değişir. Cinsel gelişim, toplumsal gelişim ile yakından ilgilidir (Kandır, 2004). Cinsiyet, yaşamın kaçınılmaz bir parçasıdır ve her insanın cinsiyeti, yani erkek ya da kadın olduğu döllenme sırasında belirlenir (Dönmezer, 2003). Cinsiyet, çocuğun kimliğinin oluşması için ilk toplumsal yapıdır (Tobin, 2007) . Cinsel kimlik ise, yaşamın ilk yıllarında çocuğun çevresiyle, etkileşimi sonucunda kazanılır. En önemlisi, çocuğun biyolojik anlamda cinsiyet algısının yanında toplumsal anlamda cinsel kimliğin kazanması gerekmektedir (Dönmezer, 2003).

Çocukların cinsiyet gelişiminin temelleri kendi bedenlerini merak etme ve keşfetmeleriyle başlamaktadır. Bebekler ve küçük çocuklar, yaşamlarının ilk yıllarında kendi bedenleriyle çok ilgilidirler. Doğumdan sonraki birinci yılda bebeğin ilk cinsel duyguları, yıkanma ve altının değiştirilmesi sırasında ortaya çıkmaktadır. Bebek bezinin genital bölgeyle olan teması ve hareketi, bebeğin hoşlandığı haz verici ilk duyumsamalardandır. Bebek el ve kol hareketlerini daha iyi kontrol edebilecek kadar büyüyünce, kazara cinsel organına dokunabilir ve bundan haz aldığı için, bebek yeniden cinsel organına dokunmaya çalışır (Yavuzer,2001). Bazı araştırmacılar bu hareketleri ilk cinsel oyunlar olarak değerlendirmektedir. Ayrıca, ilk yıllardaki bu cinsel oyunları ilerleyen yaşlarda, üç yaş civarında, daha fazla arkadaşlarıyla oynayabilirler (Artan ve Bayhan, 2007).

Ancak, çocuklardaki cinsiyet kavramı ve cinsel kimlik algısı yetişkinlerde olduğundan oldukça farklıdır. Çocukların cinsiyet algısı genellikle bireyin fiziksel özellikleriyle ilgili değildir. Bireylerin cinsiyeti, giyeceklerine, gündelik yaşamdaki davranış ve rollerine bağlı olarak yüzeysel bir şekilde tanımlanır. Çocuklar ise, genellikle kadın ve erkekler arasındaki farklılıklar hakkında ve toplumsallaşma esnasında ilişkide bulundukları insanların cinsel rolleri konusunda düşünürler. Ayrıca kişiliklerini ve toplumsal davranışlarını geliştirirken aynı zamanda uygun erkek ya da kadın rollerini de öğrenmeye başlarlar (Onur, 2004). Çocuk bunu yaparken, doğuştan getirdiği cinsiyet özellikleri ile toplumsal etkileşim yoluyla edindiği cinsel özelliklerini bütünleştirir. Ayrıca içinde yaşadığı toplumun kültürel değerlerine ve anne-baba tutum ve davranışlarına bağlı olarak bir cinsel kimlik kazanır (Dönmezer, 2003) . Sonuç olarak çocuklar, kimliklerini erkek (male) ya da dişi (female) olarak algılamayı öğrenirler. İki rolün neleri içerdiğine dair kavramları geliştirir ve bunlara uygun davranışları benimseyip gerçekleştirmeye çalışırlar (Onur, 2004). Çocuklar cinsiyet rollerine ilişkin bazı bilgileri ve davranışları iki yaşına eriştiklerinde edinmeye başlarlar. Goldman ve Goldman'a (1982) göre, çocuklar yaklaşık iki yaşlarından itibaren iki cinsiyetin olduğunu kavrar, kendilerinin de bu iki gruptan birine ait olduklarının bilincine varırlar.

Gelişim süreçleri içinde cinsiyet oluşumu, cinsel tutumlar ve tercihler kavramlarından söz edilebilir. Öncelikle "cinsiyet oluşumu", küçük çocukların cinsiyet kalıpları hakkındaki bilgi düzeyleri ve erkek ya da kız olma ve cinsiyetlerinden memnun olma derecelerini ifade eder. İkinci olarak "tutumlar" küçük çocukların cinsiyet normlarının esnekliği hakkındaki inançlarını ve norm ihlallerine karşı tepkilerini belirtir. Son olarak "tercihler" ise küçük çocukların erkeğe yada kıza özgü oyunları sevme ve bu oyunlara katılma derecesine işaret etmektedir (Greulich, 2007).

2.2 Cinsel Gelişim ile İlgili Kuramlar

Araştırmacılar cinsiyet gelişiminin çok yönlü bir yapısı olduğunu ve çocukların farklı yapılarda sergiledikleri erkek-tipik yada kadın-tipik davranışların derecelerinde çoğu zaman çok az tutarlılık gösterdiklerini gözlemişlerdir (Huston, 1983; Martin ve Ruble, 1998). Araştırmalar farklı yapıların çocukluk boyunca farklı gelişimsel yörüngeleri olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, cinsel gelişim ile ilgili kuramlar ve araştırmacılar cinsiyeti, *biyolojik* (Berenbaum, 2002), *psikanalitik* (Freud, 1962),

öğrenme (Bussey ve Bandura, 1999; Mischel, 1966), *bilişsel* (Kohlberg, 1966; Martin ve Halverson, 1981) yönleri içeren ve *cinsiyet şemaları da* (Bem, 1981) dahil bir çok farklı düzlemde ele almış ve anlamaya çalışmıştır (Akt.Dönmezer, 2003).

2.2.1. Psikanalitik Kuram

Cinsel kimliğin kazanılmasında en önemli etkenlerden biri 3-6 yaşları arasında etkin gözlenebilen özdeşim kurma sürecidir. Özdeşleşme, bir bireyin sevdiği ve beğendiği, hayranlık duyduğu bir kimsenin tutum ve davranışlarını, kişilik özelliklerini benimsemesi, kendi kişiliğine transfer etmesi ve içselleştirmesidir (Dönmezer, 2003). Özdeşleşme ile gerçekleşen sosyalleşme çocukların cinsiyet rollerinin geliştiği otomatik bir süreçtir (Orçan, 2008).

Freud, cinsellik ve saldırganlık dürtülerinin yaşam boyu bireyin kişiliğini etkilediğini belirtmiş, psikoseksüel gelişim kuramını geliştirmiştir (Senemoğlu, 2010). Freud çocukta psikososyal gelişimin doğumdan sonra başladığı ve çocuk tarafından cinsiyet rolünün benimsenmesinin dört ile altı yaşlar arasında hatta yedinci yaşlarda psikolojik krizlere bağlı olarak gerçekleştiği görüşündedir. Psikoseksüel kuramın üçüncü aşaması olan fallik dönem, yaklaşık olarak üçüncü yaşın başı ile beşinci yaşın sonu arasında yaşanır. Çocuklar bu dönemde yetişkinleri model alarak cinsiyet rollerini kazanmaya başlamaktadır. Oedipus karmaşası ile kız çocuklarda görülen Elektra karmaşası bu dönemde yaşanan, çocukların cinsel kimliklerini ve ahlak gelişimlerini şekillendiren temel psikoseksüel karmaşalardır. Oedipus karmaşası, erkek çocuğun bir şekilde annesine karşı cinsel bir yakınlık beslemesi, bunun kabul edilemez bir durum olması nedeniyle de babası tarafından cezalandırılacağı kaygısını yaşamasıdır. Bu durum Elektra kompleksi içinde, kız çocuklar da babaya karşı cinsel yakınlık besleme ve anne tarafından cezalandırılma korkusu biçiminde yaşanır. Gerek Oedipus gerekse Elektra karmaşalarının başarılı bir şekilde çözümlenebilmesi için çocuğun aynı cinste olan ebeveyni ile özdeşim kurarak, onun cinsel rolünü içselleştirmesi gerekir (Yeşilyaprak, 2004; Senemoğlu, 2010). Bu nedenle çocuğun çevresinde model alabileceği, uygun özdeşim kurabileceği örneklerin bulunup bulunmaması oldukça önemlidir. Aile içinde anne ya da baba yokluğunda, sağlıklı modeller bulunmadığında çocuklar ya kendi cinslerini benimsemede güçlük çekmekte ya da onların uygun olmayan kişilik özelliklerini benimsemektedir (Orçan, 2008).

Çocuğun aynı cins ebeveyni ile özdeşim oluşturmalarına anne ve babalar birlikte katkıda bulunur. Genel olarak ailede bireyler arasında ne kadar yakın ve sıcak bir ilişki varsa çocukların ana babaları ile özdeşleşmeleri o kadar kolay olmaktadır. Bunun başarılmasıyla birlikte erkek çocuklar anneleriyle ilgili, kız çocuklar ise babalarıyla ilgili cinsel yönelimlerini açığa çıkaramayacaklarını fark ederek, karşı cinsten uygun partner arayışına yönelmektedir. Gizil dönemde ise çocuklar kendi cinsiyetleriyle ilişkili toplumsal rollerini giderek güçlendirirler. İlkokul çağındaki bu çocuklar, cinsiyet rol kimliğine ilgi duymaya başlamaktadır. Oyun gruplarının aynı cins çocuklardan oluştuğu görülmektedir.Ergenlikte cinsel dürtüler daha güçlü bir şekilde tekrar ortaya çıkar. Fallik dönemden farklı olarak bu dönemdeki cinsel ilgi bireyin kendisinden ve aile üyelerinden farklı diğer kişilere yönelmektedir (Yeşilyaprak, 2004; Senemoğlu, 2009).

2.2.1.1. Cinsel Gelişim Sürecinde Ayrılma-Bireyleşme Süreci

Chodorow (1978; akt. Greulich, 2007) ise özdeşim kurmaktan farklı olarak, cinsiyetin kişinin kendini erkek ya da kadın olarak görmesinin öğrenmeyle gerçekleşmekte olduğunu ve öğrenmenin de bebeğin erken bir yaşta anne ve babasına bağlanmasıyla ortaya çıktığını ileri sürmektedir. Chodorow, özellikle babanın yerine annenin önemini vurgulamaktadır. Bunun nedeni ise çocuğun yaşamın ilk dönemlerinde, annenin çocuk için en önemli kişi olması nedeniyle, anneye duygusal olarak bağlanma eğilimi taşımasıdır. Bu bağ bir noktada, ayrı bir benlik duygusuna erişmek için kopar ve çocuk daha az sıkı bir bağlılık içine girer. Bu kopuş süreci erkek ya da kız çocukları için ayrı ayrı yollardan gerçekleşmektedir. Kızlar anneleriyle bağlantıda olmayı sürdürürler, anneden kesin kopuş yaşamazlar. Bu nedenle kız çocukları yetişkin olduklarınla başka insanlarla, daha bağlantılı bir benlik duygusu geliştirir. Bu kadınlardaki duyarlılık ve duygusal sevecenlik özelliğinin bir sonucudur. Bu durum, erkek çocuklarda ise farklı gelişmektedir. Chodorow (1978), erkek çocukların kendilerinin benlik duygusunu, başlangıçta anneye yakınlıklarını kökten bir biçimde yadsıma yoluyla ve erkeklik anlayışlarını kadınsı olmayandan türeterek elde ettiklerini söylemiştir. Ancak yadsıma yoluyla kimlik kazanan erkek çocukları kız çocuklarının kazanmış olduğu duyarlılık ve sevecenlik gibi özellikleri kazanmadıklarından başkalarıyla yakın ilişki kurma konusunda daha beceriksizdirler. Ayrıca erkeklerin yadsıyarak kimlik kazanmaları, onların yetişkinlik düzeyine geldiğinde başkalarıyla kurdukları duygusal bağlarda bilinçsiz olarak kendi

kimlikleriyle sorunlar yaşamalarına ve kimlik kaybetme korkusuna girmelerine neden olur. Bu nedenle dünyaya bakmanın daha çözümsel yollarını geliştirerek, kendi yaşamlarında daha başarılı olmaya çalışan etken bir bakış belirlerler. Kadınlar ise tam tersi bir şekilde başkalarıyla ilişkilerinin yokluğunda özgüvenlerinin kaybolması yolunda bir eğilim içindedirler. Yani kadınlar kendilerini esas ilişkileriyle tanımlanırken ve bunları dile getirirken, erkekler gereksinimlerini bastırıp daha güdümleyici bir tutumu benimsemektedirler. Ancak yinede erkekler kendilerinin ve başkalarının duygularının anlayabilme yeteneklerinden yoksundurlar (Akt. Greulich, 2007).

2.2.2. Öğrenme Kuramları

Toplumsallaşma sürecinde kadın ve erkeğe yüklenen ve onlardan kadın ve erkek olarak beklenen davranışların kazanılmasında kız ve erkek çocukların, etkileşiminde bulunduğu başta aile üyeleri, sonra arkadaşları, öğretmenleri ve kitle iletişim araçları önemli etkiye sahiptir. Cinsel gelişime dair toplumsal etkilere baktığımızda, özellikle aileler cinsiyet rolleri ve kavramlarında ilk öğretmen ve model oldukları için küçük çocukların hayatında etkilidirler. Cinsiyet bakımından toplumsallaşma öğesi olan "aile" üzerinde yapılan araştırmalar ailenin çocukların inançlarını, algılamalarını, ilgilerini ve kişilerarası ilişkilerini etkilediğini ortaya koymuştur (Greulich, 2007).

2.2.2.1. Edimsel Koşullanma Kuramı

Onur (2004, s. 322) çocuğun cinsiyetinin anne- baba üzerindeki etkisini ve anne- babanın, çocuğu cinsiyet eksenli nasıl yönlendirdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

"Anne, baba, çocuk etkileşiminde çocukların cinsiyetinin ve konumunun çok etkili değişkenler olduğu araştırmalarda ortaya çıkmaktadır. Çoğu anne-baba gibi başkalarının da yeni doğmuş bir bebek hakkında sorduğu ilk soru erkek mi kız mı olduğudur. Neden? Hangi cinsiyetten olduğuna bağlı olarak çocuğa farklı mı davranacaklardır? Farklı davranış bekleyecek, farklı davranışları özendirecekler midir? Çocuğu farklı giydirecekler ya da ona farklı oyuncaklar verecekler midir? Bir kız çocukla bir erkek çocukla olduğundan daha farklı konuşacaklar ya da oynayacaklar mıdır? Çoğu durumunda her soruya verilecek yanıt " evet" tir. Dahası, analar babalar, okullar, dini kurumlar ve toplum, erkek ve kız çocuklara farklı davranarak çocukları uygun cinsiyet rollerine uymaları yönünde etkilemektedir. Bunlar, kızların ve oğlanların

ne olduklarına ve ne olmaları gerektiğine ilişkin kavramlardan kaynağını alan cinsiyet tiplemesi'ni belirlemek anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, anne-babalar, öğretmenler, kardeşler ve başkaları çocukların yalnızca kendi cinsiyet rolü tanımlamalarına uymalarını beklemekle kalmazlar; kızları kızlar gibi, oğlanlar da oğlanlar gibi davranmaya özendirirler ve tersine davranışı görmezden gelerek ya da açıkça eleştirerek önlemeye çalışırlar (s.322)".

Çocuklar cinsiyetlerine uygun davranışlar için anne-baba ve toplumdaki diğerleri tarafından pekiştirilirken, cinsiyetlerine uymayan davranışları yaptıkları zaman ise cezalandırılırlar (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989; akt. Maccoby, 1999). Bu toplumsal kontrol etkisini özellikle toplumsallaşma sürecinde cinsiyetlerin tanımladığı kalıpların sürdürülmesini desteklediğinde gösterir. Kalıplar, bireylerin içinde bulunduğu grup temelinde, onlara atfedilen belli özellikleri taşıdığı varsayılan kategorilerdir. Diğer kategorilerde olduğu gibi, toplumsal cinsiyet rol kalıpları da toplumsallaşma aracılığı ile kazanılır ve toplumsal kontrol aracılığıyla pekiştirilir (Yogev, 2006). Bazı yetişkinler cinsiyet rollerini katı bir biçimde ve cinsiyet tipini de zorlayarak tanımlarlar; bazıları da cinsiyet rollerini geniş bir açıdan görür ve çocuklara ender olarak cinsiyet tipi açısından bakarlar.

Ancak tüm toplumsal öğrenme, pekiştirme ve farklı davranımlara rağmen araştırmalar erkek ve kız çocuklara özellikle bebeklik ve erken çocukluk döneminde varsayıldığından çok daha benzer biçimde davranıldığını göstermektedir. Öte yandan kız ve erkek çocuklara davranma açısından bazı temel farklılıklardan da bahsedilebilir (Selçuk, 2005). Rubin, Provenzano, Luria, (1979), cinsiyet tiplemesinin genellikle doğumdan hemen sonra, çocuğa isim konması ve odasının süslenmesiyle başladığını ifade etmişlerdir. Bunun dışında, anne ve babaların çocukların cinsiyetine göre fiziksel olarak onlara verdikleri tepkilerde de farklılıklar gözlenmiştir. Thoman ve arkadaşları (1972), annelerin daha çok ilk doğan kızlara gülümsediğini ve onlarla konuştuğunu bildirmektedirler. Babalar ise daha çok ilk doğan erkek çocuklarla konuşmakta ve onlara dokunmaktadırlar. Ayrıca erkek çocukların babaları tarafından başarıya ve yarışmacılığa özendirildiklerine ilişkin bazı kanıtlar bulunmaktadır. Bunun dışında; Rubin ve diğerleri (1979), bir çalışmada ana babaların erkek ve kız bebeklerden farklı beklentileri olduğu ve babaların annelerden daha fazla farklılık algılama eğilimi gösterdiği bildirilmektedir. Lewis (1979) yaptığı bir araştırmada, 12 haftalık kızların annelerinin onlarla erkek bebeklerin annelerinden daha fazla konuştuklarını, çıkardıkları

seslere daha fazla karşılık verdiklerini bulmuştur. Karşı cinsten ikizlerle yapılan bir çalışmada ise annelerin birçok bakımdan erkeklere kızlardan farklı davrandıkları görülmüştür (Akt. Onur, 2004).

Anne ve babaların kız ve erkek çocuklara farklı davrandığını belirtmelerinden sonra bu konuda tartışmalar başlamıştır. Maccoby ve Jacklin (1974) diğer araştırmacılardan farklı olarak, farklılık gözlediklerini bildirmelerine rağmen, bunun cinsiyet farkı nedeniyle oluştuğunu iddia etmemişlerdir. Lytton ve Romney (1991) ise, 172 araştırmayı kapsayan meta-analiz çalışmasında, cinsiyete dayalı oyuncak veya oyunlar kullanma açısından tutarlı şekilde farklılığın çok az olduğu bildirmişlerdir. Ayrıca ilişki örüntüsünde cinsiyet farklılığın yaş ilerledikçe azaldığı vurgulanmıştır. Sonuç yazılarında ise, babanın çocukla ilişkisinde cinsiyet farklılığının neredeyse yok sayılabileceğini vurgulamıştır. Pruet (1991) , bebek- baba ilişkisini gözden geçiren yazısında, anne ve babanın bebekle değişik ilişki örüntüleri olmasına rağmen sağlıklı gelişen bebeklerin eninde sonunda cinsiyete nötral yaklaşım geliştireceğini ifade etmiştir (Akt. Dönmezer, 2003).

2.2.2.2. Sosyal Öğrenme Kuramı

Gelişim süreçleri boyunca, çocuklar yeni davranışları öğrenebilmek, cinsel rollerine ilişkin bilgi edinebilmek için çevrelerindeki kişileri gözlemler ve taklit ederler. Sosyal öğrenme kuramı, çocuğun cinsiyetine uygun modelleri gözleyerek, onları taklit ederek davranışların edinilmesinin ve bu davranışların ödüllendirilmesinin çocukların cinsiyet rolünü kazanmalarındaki önemini vurgular. Erkek çocuklar eril özellikler sergileyen, kız çocuklar ise dişil özellikler sergileyen kişileri model alıp taklit ederek eril ya da dişil davranış özellikleri geliştirirler. Cinsel rol edinimi, modelin seçilmesi, model ile erillik veya dişillik özelliklerinin eşleştirilmesi, modelin uygun kategoriye yerleştirilmesi, modelin davranışlarına dikkat edilmesi, modelin davranışlarının bellekte depolanması, uygun bir ortamın ve olumlu beklentilerin ağırlık kazandığı bir anın saptanması, daha önce modelde gözlenmiş davranışların zihinde canlandırılması, ilgili davranışların ortaya konması ve sergilenen davranışların sonuçlarının değerlendirilmesi gibi bilişsel süreçleri etkin bir şekilde kullanmayı gerektirmektedir (Bandura, 1977; Gökkaya, 1994).

Özellikle çocuklar, cinsiyet rollerine uygun davranışları sergilediklerinde ödüllendirileceklerini veya cezalandırılacaklarını bildikleri için, bu durum onları motive eder. Kız çocuklar daha çok annelerinin kadınsı davranışlarını, erkekler ise babalarının erkeksi davranışlarını gözleyerek taklit ederler. Bu şekilde uygun cinsel davranışları öğrenirler (Artan ve Bayhan, 2007).

2.2.3. Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim faktörleri; küçük çocukların toplumsallaşma unsurlarını, cinsiyete dayalı tercihlerini ve inançlarını öğrenme ve içselleştirme süreçlerini etkilemektedir. Bilişsel gelişim kuramına göre; çocukların cinsiyeti anlamadaki gelişimsel değişimi kısmen, onların değişen bilişsel yeterlilikleri (örneğin; çoklu boyutlarda sınıflandırma becerisi) ve cinsiyetleşdirilmiş bilgiyi aktif bir biçimde arama derecesi sebebiyledir. Kohlberg (1966; akt. Levy, 1989), bilişsel gelişimsel kuram ile klasik öğrenme kuramlarından farklı olarak, cinsiyet rolü kimliği kazanımında cinsiyetlere yönelik bilgiyi alma ve değerlendirmede çocuğu edilgin bir konumdan etkin bir konuma geçirmektedir. Bilişsel gelişimsel kuram çerçevesinde, çocuğun cinsiyet rolü algısı, sınıflandırması ve toplumsal cinsiyetin değişmezliği üzerine yapılan çalışmalar cinsiyete ilişkin bilişsel yapı ve algıların cinsel davranışlara temel oluşturduğu sonucuna ulaşmıştır Kohlberg, çocuğun cinsiyeti tam olarak anlayabilmesi için üç aşamadan geçmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu aşamalar, temel cinsellik kişiliği, cinsel sabitlik ve cinsel korunumdur (Kohlberg, 1966). Bu aşamalarla ilgili bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

2.2.3.1.Temel Cinsellik Kişiliği

Çocukların kadın ve erkekler arasındaki fiziksel farklılıkları görüp kavramaları ve kendilerini de erkek veya kız olarak anlamalarıdır. Kohlberg (1966) cinsiyet oluşumu ile; cinsiyet kimliği, çocukların bu toplumsal kategori içindeki üyeliklerinin bilgisi kastedilir. Üç yaşına kadar çoğu çocuk kendini ve başkalarını erkek yada kadın olarak nitelendirebilir ve bu nitelendirmenin bir grup üyeliğini içerdiğini anlayabilir (Artan ve Bayhan, 2007).

2.2.3.2. Cinsel Sabitlik

Çocukların, cinsiyetlerinin her zaman aynı kalacağını, erkek ve kadın olarak büyüceklerini anlamalarıdır. İlk aşamaya göre kurallar ve zorunluluklar daha esnektir. Bu aşamada cinsiyetine uygun davranmak daha çok ahlaki bir zorunluluktur (Artan ve Bayhan, 2007).

2.2.3.3. Cinsel Korunum

Çocukların, kıyafetlerini, saç şekillerini veya bunun gibi birçok yüzeysel değişiklikler yapsalar da bireylerin cinsiyetlerinin değişmeyip aynı kalacağını anlamalarıdır (Artan ve Bayhan, 2007). Cinsiyetin değişmezliği ile ortaya çıkan, cinsel sabitlik ve korunum kavramı, çocuğun kendi dünyasını her zaman oğlan ya da kız olacağı etrafında düzenlemeye başlayabilmesi açısından önemlidir (Dönmezer, 2003).

Çocuklar, cinsiyeti anlamak ve cinsel kimlik algısı geliştirmek için bu aşamalardan geçerken çeşitli bilişsel süreçler yaşamakta, kendisi ve başkaları ile ilgili değerlendirmeler yapmaktadırlar. Ruble ve diğerlerine (2004) göre, toplumsal bir kategori olarak cinsiyet kimliğini iki bölüm şeklinde düzenlemiştir; merkezcilik ve değerlendirme. Merkezcilik bir açıdan, bireyin "cinsiyet grubunun kendi kendini anlamada önemli bir faktör olma (s.8)" seviyesini ifade ederken, bir bakımdan da birinin grup ilişkili aktivitelere katılma ve grup üyelerine yakınlık hissi duyma derecesini ifade eder. Değerlendirme ise birinin grup kimliğinin duygusal değerlendirmesine; yani bireylerin cinsiyet gruplarına ve o grubun içindeki üyeliklerine karşı negatif yada pozitif hisler taşıma seviyesine işaret eder (Greulich, 2007). Özellikle, cinsiyet benliğin ortaya çıkışı ve toplumsal grup üyeliği istikrarı, cinsiyet anlayışı büyütmek, 2 ile 6 yaş arası küçük çocukların cinsiyet hakkında birşeyler öğrenme, kendi cinsiyeti hakkında bilgi toplama, ve diğer grup üyeleri gibi davranma güdülerini etkilemektedir (Ruble ve Martin , 1998; akt. Maccoby, 1999).

2.2.4. Cinsiyet Şemaları

Cinsel gelişimle ilgili diğer kuramların araştırmacılar tarafından görülen bazı yetersizliklerinden, hem sosyal öğrenme hem de zihinsel gelişim kuramının pek çok özelliğini bir araya getiren "cinsiyet şeması" yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bem (1981) tarafından kurulan cinsiyet şema kuramı, çocukların cinsiyet ya da cinsiyet şemaları

hakkındaki kuramlarını etkileyen çevresel ve bilişsel etkenler arasındaki karşılıklı etkileşimi vurgulamıştır. Çocuklarda, cinsiyet şemaları erkekler ve kadınlar arasındaki farklılıkları fark etmeye başlamaları ile başlar, sınıflandırmaları ile gelişir. Çocukta var olan bu şemalar, onların cinsiyetine uygun şekilde davranmasına yardım eder (Artan ve Bayhan, 2007). Bem (1981), cinsiyet stereotiplemesinin temel nedeninin, cinsiyetin çevrede işlevsel bir kullanım olduğundan kaynaklandığına inanmıştır. Yani insanların, cinsiyete özgü ayırt edici özelliklerini ve davranışlarını sınıflandırma aracı olarak kullanmasıdır (Akt. Greulich, 2007).

Bu açıdan bakıldığında, toplumsallaşmanın çok güçlü olduğu ve bireylerin de kültür tarafından şekillenip, sınıflandırıldığı sonucuna gidilebilir. Böyle anlaşıldığında toplumsal cinsiyet rollerine yönelik bakış açısının değişimi açık olmayacaktır. Ama bu görüş her bireyin farklı toplumsal etkenlerle etkileşimde bulunduğu ve Giddens'ın (1984), belirttiği gibi bireylerin var olan yapının değişimine katkıda bulunabilecek bilgili ve yetenekli toplumsal aktörler olduğu noktasının ihmalini getirir. Oysa pek çok bağımsız ve başarılı kadın olduğu gibi oldukça hassas ve şefkatli erkek de vardır. Bu noktada, bireylerin kendi öznel algıları, seçimleri ve yapının dayattığı davranış biçimlerini değiştirebilme potansiyelleri de olduğu göz önünde bulundurulmalıdır (Greulich, 2007).

2.3. Cinsel Gelişim ile ilgili Araştırmalar

Cinsel gelişim ile ilgili yapılan araştırmaların geneli, cinsel gelişimi destekleyen, cinsel kimliğin algılanmasına ve cinsel rollerin kazanılmasına yardımcı olan akran, oyun, oyuncak, edebiyat ve kitaplar alanları ile ilgilidir. Bu bölümde yurt içinde ve yurt dışında cinsel gelişim ile ilgili yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.3.1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

DeLucia'nın (1963) araştırmasında çocukların kendi cinslerine özgü oyuncakları tercih ettiği saptanmıştır. Kız çocukların azda olsa erkek oyuncakları tercih ettikleri halde, erkek çocukların daha baskın davrandıkları saptanmıştır. Ama iki cinsiyet arasındaki bu fark kısmen, bazı kızların nötr olan oyuncakları cinsiyet biçimli oyuncaklardan daha fazla tercih etmelerine mal edilmiştir.

Gump'un (1975) çalışmasına göre, çocuklar karşı cinsle oynarken ortak oyuncakları seçtiklerini saptamıştır. Çocuklar kendi cinslerinden olanlarla oynarken, kendi cinslerine özgü oyuncakları, karşı cinsten olanlarla oynarken de çoğunlukla ortak olan oyuncakları tercih etmektedirler. Çocukların oynarken oyuncakları paylaşmalarının ise, oyun oynadıkları arkadaşlarının cinsiyetine göre değiştiği bulunmuştur. Erkeklerle oynamayı tercih eden çocukların, oyuncakları paylaşmaya daha yatkın oldukları belirlenmiştir. Çocukların oyuncak tercihlerinin oyun oynadıkları çocukların cinsiyetlerine göre de farklılık göstermiştir.

Jacklin ve Macobby (1978), bir laboratuarda bulunan oyun odasında, bir birini daha önce hiç görmemiş, üzerlerinde nötr renkte kıyafetler olan ve isimleri kullanılmayan 33 aylık 46 çift çocukla bir araştırma yapmıştır. Araştırmacı; farklı zamanlarda oyun odasına girip çocukların oynaması için oyuncaklar bırakmış ve çocukları doğal bir toplumsal ortamda oyun oynarken gözleme şansına sahip olmuştur. Bu yaş grubu içinde hem erkelerin hem de kızların, aynı cins olan partnerlerine ve karşı cins olan partnerlerine, oyuncak sunma, vurma, itme, korkutma, yasaklama, gelen oyuncağı kabul etme, oyuncak kapma gibi davranışları ve yönelimleri yaklaşık olarak aynı bulmuştur. Ancak oyun oynamak için çocukların daha çok hem cinslerini tercih ettiğini saptamışlardır (Akt.Maccoby, 1999).

Johnson, Ershler ve Bell'in (1980) yaptıkları bir araştırmada da, kız ve erkek çocukların oyun davranışları arasındaki tek fark olarak, cinsiyetlerine özgü oyun tipini daha fazla seçtiklerini bulunmuştur.

Llyod ve Smith (1986), daha önceden tanışan farklı yaş aralığında bir grupla çalışmışlardır. 19-42 ay aralığında 60 çocuğu laboratuar dışında incelemişler; çocuklar için oyun seansları düzenlemişler ve bu sırada ortaya çıkan toplumsal-davranışsal olayları kaydetmişlerdir. Kızlarda, cinsiyete özgü oyuncak tercihleri ve aynı cins partner seçilmesi ile karşı cins partner seçimi ve karşı cinsiyete özgü oyuncak tercihleri arasında büyük fark çıkmıştır.

Carter ve Levy' in (1988), çalışmalarında 3-6 yaş arası çocukların oyuncak tercihlerinde cinsiyet faktörünün etkisi üzerinde olmuştur. Her iki cins çocuğunda kendi cinsleriyle ilgili oyuncak tercihlerinde bulunduklarını ve tercihlerinin yaşlarıyla doğru

orantılı olarak arttığını bulmuşlardır. Yaşın artışıyla birlikte cinslere özgü oyuncak tercihlerinde de artışlar bulunmuştur. Yaşlar, altı aylık gruplar halinde ele alındığında, oyuncak tercihlerindeki değişmeler daha belirgin olarak ortaya çıkmıştır.

Idle, Wood ve Desmarais (1993), çalışmalarında yirmi yedi-altmış dört ay arasındaki yirmi çocuk ve anne babaları ile bir çalışma yapmışlar. Anne çocuk ve baba çocuk bağlantılarını incelemek için odanın bir bölümüne kız ve erkek cinsiyetine ait rastgele onbeş oyuncak yerleştirilmiş ve her bir ebeveyn- çocuk çiftini aynı oyun odasında gözlemişlerdir. Araştırma sonunda, ebeveynlerin cinsiyete dayalı oyuncak seçmeye çalıştıkları, aktif olarak kız cinsiyetine ait oyuncakları kızlar için daha uygun gördükleri ve çocukları yanlarında olmadıklarında daha geleneksel seçimler yaptıkları saptanmıştır.

Serbin, Moller, Gulko, Powlishta ve Colburne (1994), üç yaş çocukların bulunduğu, toplam beş tane okulöncesi sınıfında gözlemler yapmıştır. Gözlem yaparken rapor tutulmuş ve çocuklarla birlikte oyun oynanmış, böylece çocukların etkileşimleri katılımcı gözlem yöntemi ile incelenmiştir. Çocukların kendi hem cinslerinin bulunduğu gruplarda daha aktif olduğu ve oyun partnerleri ile daha fazla etkileşime girdikleri saptanmıştır. Karışık cinsiyetli gruplarda ise paralel oyunlar oynandığı, farklı cinsiyetten olan çocukların oyunlara etkin katılmak yerine dışarıdan gözlemeyi tercih ettikleri bulunmuştur.

Martin ve Fabes (2001), 3 ve 6 yaş arası çocukların içerde ve dışarıda oynadıkları yapılandırılmamış oyunlarını gözlemlemişler. Bunun sonucunda, bir okul yılı boyunca çocukların yapılandırılmamış oyun etkinlikleri sırasında zamanlarının çoğunu kendi cinsiyetinden akranlarıyla geçirmeye başladıklarını ve davranışlarının daha çok cinsiyet yörüngeli olduğunu bulmuşlardır.

Fabes, Martin ve Hanish (2003), iki cinsiyeti de içeren oyunların okulöncesi ve anasınıfı çocuklarının serbest oyunlarının %27'sini açıkladığını bulmuşlardır. İlginçtir ki, iki cinsiyeti de içeren gruplarda oynarken hem erkekler hem de kızlar daha az stereotip etkinliklerde bulunmuşlardır. Ayrıca, karışık cinsiyetli gruplardaki çocuklar, yetişkinlere daha yakın oynamaya ve daha az aktif yada güç içeren oyunlara katılmaya yatkındırlar.

Gleason, Gower, Hohmann ve Gleason (2005), kız ve erkek çocuklarla ilgili yaptığı bir çalışmada bu araştırmada olduğu gibi kız çocukların daha sakin ve uyumlu, erkek çocukların ise daha hareketli ve dürtüsel etkinliklerde bulunduğunu gözlemişlerdir. Ayrıca bunun nedeni olarak cinsiyet özellikleri ve arkadaş seçimlerinin, gruba dahil olma ve beraber hareket etme ihtiyacından kaynaklandığı düşünülmüştür.

2.3.2. Yurt İçinde Yapılan Araştırmalar

Fişek ve Yıldırım (1983) tarafından yapılan bir çalışmada, Türk ailesinde çocuklar yetiştirilirken alt SED grubunda, denetim ve baskıya önem verildiği, çocukların bağımsız ve demokratik, arkadaşça tutumlardan uzak kaldığı, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde ise annelerin daha demokratik ve çocuğa eşitlik tanıyan bir tutumu benimsedikleri görülmüştür.

Aksoy (1990) çalışmasında oyuncak tercihlerinde cinsiyet faktörünün etkisini incelemek için, üç-altı yaş arası yüzyirmi çocuğa anket uygulamış ve gözlem yapmıştır. Araştırma sonunda çocukların oyuncak tercihlerinde, cinsiyetin etkisinin çok önemli olduğu ve yaşın artışıyla birlikte cinsiyete özgü oyuncak tercihlerinin arttığı saptanmıştır. Kız çocukları daha çok bebek ve ev eşyalarıyla oynamayı, resim çizme-boyama-kesme ve okuma etkinliklerinde bulunmayı tercih ederken, erkek çocuklar ise daha çok oyuncak araba ve kamyonlarla, top oyunlarıyla oynamayı, büyük motor gelişim etkinliklerinde bulunmayı tercih etmektedir. Bunun dışında, çocukların, zeka, dramatizasyon, yapı oyunları, bloklar, su-kum oyuncakları ile oynamalarında ve müzik etkinliklerinde bulunmalarında cinsiyetlerine göre farklılık bulunmamıştır.

Mangır ve Baran (1990) farklı SED' deki ailelerin cinsel kavrayış ve cinsel kimliğin kazanılması ile ilgili yaptıkları çalışmada, sosyo-ekonomik düzey ve anne babanın eğitim durumu yükseldikçe, çocukların cinsel kimliği algılama testlerinden aldıkları puanın arttığını saptamışlardır. Bu sonucunu ise yükselen SED ile birlikte ebeveynlerin çocuklarına cinsel kimlik kazanmaları açısından daha bilinçli bir şekilde yaklaşmaları şeklinde açıklamışlardır.

Tezel Şahin (1993) araştırmasında üç-altı yaş arası çocuğa sahip anne babaların çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerini incelemek amacıyla ikiyüzelli çocuğun anne ve babalarına anket formu uygulamıştır. Araştırma sonunda anne babaların oyun ve oyuncağın gelişimde önemli oluğunu düşündükleri saptanmıştır.

Girginer (1994) Türk toplumunda cinsiyet rolleri algısını incelemiştir. Araştırmada, cinsiyet rolleri tutumlarını değerlendiren "Kadınlara Karşı Tutum Ölçeği", öz saygı davranışını yordayan "Teksas Sosyal Davranış Envanteri" ve cinsiyet rolü ilgi ve aktivitelerini ölçen "Cinsiyet Rolü Davranış Ölçeği" farklı sosyo-demografik özelliklere sahip ikiyüz altmışsekiz kişiye uygulanmıştır. Sonuçlar toplumumuzda, geleneksel yönelimlerin daha baskın olduğunu göstermiştir.

Gökkaya (1994), anne babaların cinsiyet rolü algıları ve cinsiyete uygun çocuk yetiştirme eğilimleri ile okul öncesi çocuklarının cinsiyet rolü gelişimi (oyuncak tercihleri ile) arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırmada dört- altı yaş arası altmış dokuz kız elli beş erkek olmak üzere yüz yirmidört çocuk ve aileleri ile çalışmıştır. Uygulama sırasında veri toplama aracı olarak "Cinsiyet Rolü Gelişim Kartları", "Çocuk Yetiştirme Eğilimleri Formu" ve "Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği" kullanılmıştır. Araştırma sonunda çocuklarlın cinsiyete uygun oyuncak tercihlerinde anne babaların cinsiyet rolü algıları dışında, toplumun cinsiyet rollerine ilişkin beklentilerinin de etkili olduğu tespit edilmiştir.

Doğanay (1998) anasınıfına devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Araştırma sonunda alt sosyo-ekonomik düzeyden üst sosyo-ekonomik düzeye gidildikçe anne babaların oyun ve oyuncaklar konusundaki düşüncelerinin olumlu yönde değiştiği belirlenmiştir.

Erden (2001) araştırmasında anaokuluna devam eden çocukların ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerini incelemiştir. Araştırmada ikiyüz yetmişiki ebeveyn (anne yada babalardan biri) ve elli altı öğretmene anket uygulanmıştır. Araştırma sonunda çocukların genellikle oynamayı tercih ettikleri oyuncakların; çocukların cinsiyetlerine, kendilerine ait odaların bulunup bulunmamasına, ebeveynlerin öğrenim düzeylerine ve mesleklerine göre değiştiği saptanmıştır.

Örgün eğitimde müfredat hedeflerini ve materyallerini inceleyen araştırmalarda yapılmıştır. Bu araştırmalarda görsel materyallerde erkeklere kadınlardan daha çok yer verildiği görülmüştür. Geleneksel olarak kadının toplumsal yaşama daha az katılması beklentisi doğrultusunda, görsel olarak kadınlara %16, erkekler %51 oranında yer verilirken, %33.4 oranında kadın- erkeğin birlikte olduğu resimlere yer verilmiştir Ayrıca görsel metinlerde cinsiyetle birlikte düşünülen meslekler incelendiğinde

meslekler arası ayrımın daha keskin olduğu görülmektedir. Kadını cinsiyet rolleri ile tanımlama eğilimi olan resimler daha güçlüdür. Kadın için düşünülen meslekler genelde; ev kadınlığı, hemşirelik, öğretmenlik, kuaförlük, halı dokumacılığı gibi meslekler olmuştur (Altan, 2001).

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, uygulama, verilerin toplanması ve çözümlenmesinde kullanılan istatistiksel yöntem ve tekniklere yer verilmiştir.

3.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada, öğretmenlerin ve farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip anne babaların cinsiyet rolleri algısının farklılaşıp farklılaşmadığına bakılmıştır. Bunun yanında okul öncesi çağındaki çocukların akranları ile olan ilişkileri ve oyuncak tercihleri ile anne-babalarının ve öğretmenlerinin cinsiyet algısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada iki farklı araştırma yöntemi birlikte kullanılmıştır. Nicel verilerin toplanması ve yorumlanmasında değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmeye çalışılması; gruplar arasında olası cinsel rol algılarındaki farklılığın saptanması için betimsel ve ilişkisel araştırma deseni tercih edilmiştir. Bu araştırma karşılaştırmalı ilişkisel tarama modelinde olup, betimsel araştırma türüne bir örnektir. Bu araştırma deseninde araştırmacı, doğal olarak ortaya çıkabilecek ilişkileri bulmak ve tanımlamak için, hiçbir şekilde bu olguları değiştirmeye çalışmadan, araştırmayı yürütmektedir (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2008).

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmada amaçsal örnekleme kapsamında, ilgilenilen alt grupların özelliklerini göstermek, betimlemek ve bunlar arasında karşılaştırmalara olanak sağlamak, tanımak amacıyla tabakalı amaçsal örnekleme seçilmiştir. Amaçlı örneklemede, araştırmacı, kimlerin örnekleme seçileceği konusunda kendi tercihini ortaya koymakta ve araştırmanın amacına en uygun olanları örneklem olarak tercih etmektedir. Bu yaklaşımın avantajı, deneklerin seçimi ile araştırmacının önceki bilgi ve becerilerini kullanmasıdır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2008).

Belirlenen amaç ve seçilen örnekleme yöntemi doğrultusunda Adana il merkezinde anasınıfları bulunan ilköğretim okulları; sosyo-ekonomik düzey (üst, orta,

alt) göz önüne alınarak üç gruba ayrılmıştır. Evreni temsil etme gücü yüksek olması, genelleme yapabilmek, sayıca fazla olması, ayrıca düşük sosyo-ekenomik düzeydeki bireylere ulaşma ihtimalinin daha yüksek olması nedeniyle örneklem sadece anasınıfları içerisinden seçilmiştir. Okullar arasında sosyo-ekonomik düzeye göre ayrım yapılırken, ilk olarak Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından il içindeki okulların gruplaması (A, B, C, D, E) ve Milli Eğitim Bakanlığı'nın Öğretmen Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği'nin üçüncü bölümünde yer alan kriterler göz önüne alınmıştır. Bu çerçevede 31 Ağustos 2009 tarihinde yapılan özür grubu atamasında okulların almış olduğu hizmet puanına göre okullar üç gruba ayrılmıştır. Oluşturulan gruplar, araştırmada elde edilen verilerinin genellenebilirliğini arttırmak için İl Milli Eğitim Müdürlüğündeki uzmanlara ve üniversitede Eğitim Bilimleri Bölümündeki uzmanlara teyit ettirilmiştir. Örneklem seçiminde, okulların bulundukları çevrenin sosyo-ekonomik düzeyleri ve bulundukları yerleşim birimi dikkate alınarak, amaçlı seçkisiz örneklem yöntemi kullanılmıştır. Oluşturulan her gruptan yansız numaralar kullanılarak seçkisiz olarak bir okul seçilmiş, seçilen her okuldan da yapılacak olan gözlemler için bir sınıf seçilmiştir.

Katılımcıların Özellikleri

Yansız numaralar kullanılarak seçilen okullardan gelen; üst sosyo-ekonomik düzeyden 50 (15 anne; 16 baba; 19 öğretmen), orta sosyo-ekonomik düzeyden 33 (12 anne; 10 baba; 11 öğretmen), alt sosyo-ekonomik düzeyden 34 katılımcı (13 anne; 12 baba; 9 öğretmen) olmak üzere toplam 117 katılımcı (N=117) çalışmanın örneklemini oluşturmuştur. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki anne ve babaların ortalama yaşları açısından aralarında anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır. Katılımcı babaların ortalama yaşı (x=37.3) , annelerin ortalama yaşı (x=33) iken öğretmenlerin ortalama yaşı (x=41.2) olarak saptanmıştır. Bütün ebeveynlerin yaş aralığı ise 25- 50 yaş arasında, öğretmenlerin ise 22- 56 yaş arasında değişmektedir. Grup gözlemlerinde 60-72 ay aralığında üst sosyo-ekonomik düzeyde; 8 erkek ve 13 kız, orta sosyo-ekonomik düzeyde; 9 erkek ve 12 kız, alt sosyo-ekonomik düzeyde; 13 erkek ve 6 kız çocuk gözlenmiştir. Bireysel gözlemlerde üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeylerden 2 kız 2 erkek olmak üzere 12 çocuk gözlenmiştir.

Tablo 3.2.1

Katılımcı Ebeveynlerin Öğrenim Durumlarına İlişkin Değerler

Eğitim Durumu	**Sosyo-ekonomik Düzey**											
	Üst				**Orta**				**Alt**			
	Baba		**Anne**		**Baba**		**Anne**		**Baba**		**Anne**	
	n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Okur Yazar Değil	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	%8
İlkokul Mezunu	2	%10	2	%13	4	%36	6	%48	3	%24	5	%42
Ortaokul Mezunu	1	%7		-	1	%14	3	%24	3	%28	2	%12
Lise Mezunu	6	%32	9	%58	4	%36	1	%10	6	%48	5	%38
Meslek Yüksek okulu Mezunu	3	%23	2	%16	-	-	1	%14	-	-	-	-
Fakülte Mezunu	3	%23	2	%13	1	%14	1	%4		-		-
Yüksek Lisans – Doktora	1	%7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Tablo 3.2.1'de farklı sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynlerin öğrenim durumlarına ilişkin bilgiler sunulmuştur. Annelerin öğrenim durumları incelendiğinde; üst sosyo-ekonomik düzeyde daha fazla olmak üzere üç sosyo-ekonomik düzeyde de lise mezunu anneler olduğu, 2 yıllık meslek yüksek okul ve 4 yıllık fakülte mezunu annelerin üst ve orta sosyo-ekonomik düzeyde bulunduğu görülmektedir. Ayrıca üst ve orta sosyo-ekonomik düzeyde okur yazar olmayan anne olmadığı, alt düzeyde ise okuma yazma bilmeyen anne olduğu saptanmıştır. Orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyde ilkokul mezunu anne oranının üst düzeyden daha fazla oldu görülmektedir. Ayrıca araştırma sürecinde alt sosyo-ekonomik düzeyde okuma yazma bilmeyen annelerden birinin Türkçe konuşmayı bilmediği fark edilmiştir.

Babaların öğrenim durumlarını incelendiğinde, üç sosyo-ekonomik düzeyde de okur yazar olmayan baba bulunmadığı, ilkokul mezunu baba oranının orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyde daha fazla olduğu, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyde 2 yıllık yüksek okul mezunu baba bulunmadığı, alt sosyo-ekonomik düzeyde 4 yıllık üniversite ve yüksek lisans/doktora mezunu baba bulunmadığı, doktora veya yüksek lisans mezunu babaların sadece üst sosyo-ekonomik düzeyde bulunduğu görülmektedir.

Katılımcı ebeveynlerin; ortalama aylık gelirleri, oturdukları evlerin kira veya mülk olup olmadığı, bu evlerin kaç odalı olduğu, kaç çocuk sahibi oldukları ve ailede birlikte yaşayan birey sayıları ilgili bilgiler Tablo 3.2.2'de sunulmuştur.

Tablo 3.2.2

Katılımcı Ebeveynlerin Sosyo-ekonomik Düzeylerine İlişkin Değerler

		ÜST DÜZEY		ORTA DÜZEY		ALT DÜZEY	
		n	**%**	**n**	**%**	**n**	**%**
Ailenin Ortalama Aylık Geliri	666 tl ve alti	1	%3	10	%46	8	%32
	666-999 tl	2	%7	3	%14	5	%20
	1000- 1333 tl	3	%10	4	%18	5	%20
	1335- 1668 tl	5	%16	---	-----	3	%12
	1670- 2000 tl	5	%16	---	----	2	%8
	2100 tl ve ustu	14	%45	3	%14	2	%8
Oturulan Ev Durumu	Kira	5	%16	15	%68	7	%28
	Mülk	22	%71	6	%27	18	%64
Oturulan Ev Kaç Odalı	2 oda	---	---	4	%18	2	%12
	3 oda	8	%26	12	%55	3	%48
	4 oda	18	%58	4	%18	4	%36
	5 oda ve üzeri	3	%10	---	----	---	----
Ailedeki Çocuk Sayısı	1 çocuk	4	%13	---	----	9	%36
	2 çocuk	25	%80	12	%55	5	%20
	3 çocuk	1	%3	8	%36	5	%20
	4 çocuk	---	----	1	%4	2	%8
	5 çocuk ve üzeri	---	----	---	----	4	%16
Ailede Yaşayan Birey Sayısı	3 kişi	7	%23	2	%9	8	%8
	4-5 kişi	22	%71	18	%82	11	%16
	6-7 kişi	1	%3	2	%9	4	%44
	8- daha fazla kişi	---	----	----	---	2	%8

Tablo 3.2.2 incelendiğinde; üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin % 45'nin aylık gelirinin 2100 TL ve üzeri olduğu, 666 TL ve daha az aylık gelire sahip ailelerin daha çok alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyde olduğu görülmektedir. Ayrıca alt sosyo-ekonomik düzeydeki katılımcıların ortalama aylık geliri açısından geniş bir dağılıma sahip olduğu saptanmıştır. Alt sosyo-ekonomik düzeyde 2100 TL ve üzeri aylık gelire sahip katılımcılarında bulunduğu görülmekte, gelir dağılımındaki bu farklılığın bölgedeki ebeveynlerin bazılarının meslek olarak ticaretle uğraştığı için olduğu düşünülmektedir. Oturulan ev açısından incelendiğinde; kirada oturan ailelerin orta sosyo-ekonomik düzeyde fazla olduğu, mülk sahibi ailelerin üst sosyo-ekonomik

düzeyde fazla olduğu, üst sosyo-ekonomik düzeyde ki ailelerin hiç birinin iki odalı evde oturmadığı, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyde ki ailelerin en çok 3 odalı evde, üst sosyo-ekonomik düzeyde ki ailelerin 4 odalı ve 5 odalı evlerde oturduğu görülmektedir.

Üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin % 80'nin iki çocuk sahibi olduğu, % 13'nün ise tek çocuk sahibi olduğu; orta sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerin ise % 55'nin iki ve % 36' sının üç çocuk, % 5 oranında 4 çocuk sahibi oldukları, alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde çocuk sahibi olmada geniş bir dağılım olduğu, 5 ve üzeri çocuk sahibi olma oranının % 16 olduğu görülmektedir. Her üç sosyo-ekonomik düzey içinde yığılmanın 4-5 kişilik ailelerde olduğu, alt sosyo-ekonomik düzeyde 8 ve daha fazla kişinin yaşadığı ailelerin olduğu, 6-7 kişilik aile oranının ise üst sosyo-ekonomik düzeyden alt soyo-ekonomik düzeye doğru arttığı saptanmıştır.

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, 19'u (11 kadın, 8 erkek) üst sosyo-ekonomik düzeyde; 11' i (9 kadın, 2 erkek) orta sosyo-ekonomik düzeyde; 9' u (6 kadın, 3 erkek) alt sosyo-ekonomik düzeyde bulunan okullarda görev yapmaktadır. Öğretmenlerin yaş ortalamaları, üst sosyo-ekonomik düzeyde kadınlarda 42, erkeklerde 47; orta sosyo-ekonomik düzeyde kadınlarda 39, erkeklerde 37; alt sosyo-ekonomik düzeyde kadınlarda 36, erkeklerde 40 yaş olarak saptanmıştır. Öğretmenlerin öğrenim durumu ve mesleki deneyimleri hakkındaki bilgiler Tablo 3.2.3' de sunulmuştur.

Tablo 3.2.3

Katılımcı Öğretmenlerin Öğrenim Durumu ve Mesleki Deneyimlerine İlişkin Değerler

		ÜST DÜZEY		**ORTA DÜZEY**		**ALT DÜZEY**	
		Kadın	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**	**Kadın**	**Erkek**
Öğrenim Durumu	2 yıllık yüksek okul	%18	%62	----	----	%50	%33
	4 yıllık üniversite	%82	%38	%100	%100	%50	%67
Mesleki Deneyim	1-5 yıl	%9	----	----	----	%17	----
	5-10 yıl	%9	----	----	%50	%17	-----
	10 yıl ve üzeri	%82	%100	%100	%50	%66	%100

Tablo 3.2.3. incelendiğinde, katılımcı öğretmenlerin sayısının üst sosyo-ekonomik düzeyden alt sosyo-ekonomik düzeye doğru azaldığı, üst sosyo-ekonomik

düzeyde bayanlar öğretmenlerde 4 yıllık üniversite mezunu oranının, erkekler öğretmenlerde 2 yıllık yüksek okul oranının yüksek olduğu, orta sosyo-ekonomik düzeyde erkek ve bayan öğretmenlerin % 100'nün 4 yıllık üniversite mezunu olduğu, alt sosyo-ekonomik düzeyde bayan öğretmenlerin % 50' sinin 2 yıllık yüksekokul ve % 50' sinin 4 yıllık üniversite mezunu olduğu, erkek öğretmenlerin % 66' sının 4 yıllık üniversite mezunu olduğu görülmektedir. Üst sosyo-ekonomik düzeyde erkek öğretmenlerin orta sosyo-ekonomik düzeyde ise bayan öğretmenlerin % 100' nün mesleki deneyimlerinin 10 yıl ve üzeri olduğu, alt sosyo-ekonomik düzeyde bayan öğretmenlerin % 67' sinin, erkek öğretmenlerin % 100' nün, orta sosyo-ekonomik düzeyde erkek öğretmenlerin % 50' sinin 10 yıl ve üzeri mesleki deneyimleri olduğu görülmektedir. Üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyde de erkek ve bayan öğretmenlerin mesleki deneyim oranlarının 10 yıl ve üzeri çıkmasının nedeni ise, Adana ili kapsamında yapılan araştırma için evren olarak merkez ilçelerin seçilmiş olması ve öğretmenlerin buradaki okullara atanırken hizmet puanına (hizmet yılına) göre atanıyor olmaları düşünülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada verilerin toplanmasında, Demografik Bilgi Formları, Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği (CRDÖ), Grup Gözlem Formu ve Bireysel Gözlem Formu, Anne-Baba Görüşme Formu kullanılmıştır.

3.3.1. Demografik Bilgi Formları

Araştırmada uzman görüşü alınarak araştırmacı tarafından geliştirilen, anne-babaların ve öğretmenlerin kişisel bilgilerini elde etmek için iki ayrı demografik bilgi formu kullanılmıştır.

3.3.1.1. Anne-Baba Demografik Bilgi Formu

Ebeveynler için hazırlanan demografik bilgi formu (Ek-1) ile, araştırmanın amaçları doğrultusunda anne-babaların; yaşları, çocuğa yakınlıkları, öğrenim seviyeleri, meslekleri, aylık gelirleri, yaşadıkları yer, çocuk sayısı, çocukların cinsiyetleri, ailedeki birey sayısı hakkında bilgi alınmıştır.

3.3.1.2. Öğretmen Demografik Bilgi Formu

Öğretmenler için hazırlanan demografik bilgi formu (Ek-2) ile, araştırmanın amaçları doğrultusunda öğretmenlerin; yaşları, cinsiyetleri, eğitim durumları (mezun oldukları bölüm ve üniversite), mesleki deneyimleri, doğum yerleri, çocuklarının olup olmadığı, kaç çocukları oldukları, çocuklarının cinsiyetleri ve yaşları hakkında bilgi alınmıştır.

3.3.2. Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği (CRDÖ) Ölçeği

Araştırmanın genel amacına uygun olarak, anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet algısı ve okul öncesi dönemdeki çocukların akranları ile olan ilişkileri ve oyuncak tercihleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu amaç çerçevesinde çözümlenmesi gereken birinci problem; anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet rolü algıları (cinsiyet tiplerinin) boyutu saptanmıştır. Bu araştırmada anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet algısını belirleyebilmek için Orlofsky (1984) tarafından geliştirilen, ülkemizde Türkçe' ye uyarlaması Girginer (1993) tarafından yapılan Cinsiyet Rolü Davranış Ölçeği (CRDÖ) kullanılmıştır. CRDÖ ölçeği ilk olarak, Orlofsky, Ramsden ve Cohen tarfından 1982'de geliştirilmiş ve 240 maddeden oluşan yapılandırılmış ve standardize edilmiş bir ölçektir.

Ölçekte, ilgi ve davranışları ölçmeye çalışan beş alan bulunmaktadır. Bunlar: Sportif Faaliyetler, boş zaman aktiviteler, mesleki ilgiler, toplumsal ilişkiler ve evlilik ilişkileridir. Evlilik ilişkileri; ilişkiler, cinsel ilişkiler, ailenin mali durumuyla ilgili konular, ev içi işler ve çocuk bakımından oluşmaktadır. Ölçeğin ilk beş bölümü, 5'li likert tipi derecelendirme yoluyla değerlendirilmektedir (1=Benim özelliğime hiç uygun değil, 5= Benim özelliğime tamamen uygun). Ölçeğin evlilik ilişkileri bölümü ise, 6' lı likert tipi derecelendirme yoluyla değerlendirilmektedir, bireyin hem kendini hem de eşini değerlendirmesi şeklinde yapılmaktadır (1=tamamen eşimin özelliğine uygun, 6=tamamen benim özelliğime uygun). Cinsiyet rolü davranışları ölçeğinde yer alan maddeler, üç açıdan değer kazanmaktadırlar. Buna göre maddeler ya eril değerlere sahip (male-valued) ya dişil değerlere sahip (female-valued) ya da cinsiyete özgü (sex-specific) olarak yük alabilirler ve maddeler ya erillik alt ölçeğinde (M scale) ya da dişillik alt ölçeğinde (F scale) yer alabilirler. Yapılan araştırmada ölçeğin içerdiği maddeler; erkekleri ve bayanları ayırt ediciliği, yapılan araştırma ile uyumlu olabilmesi

ve elde edilen bilgiler göz önünde bulundurularak iki gruba ayrılmıştır. Erkeklere ait ilgi ve aktiviteleri değerlendiren maddeler grubu için erillik alt ölçeği; kadınlara ait ilgi ve aktiviteleri değerlendiren maddeler içinse dişilik alt ölçeği oluşturulmuştur. Kullanılan CRDÖ'ği, Sportif Faaliyetler (8 madde), Boş Zaman Etkinlikleri/ İlgi Alanları (14 madde), Mesleki İlgiler (42 madde), Evlilik İlişkilerinde: Ev İçi İşler (21 madde), Çocuk Bakımı (21 madde) alt başlıklarının içerdiği toplam 106 maddeden oluşmakta, 48 dişil madde ve 48 eril maddeyi içermektedir. Sportif Faaliyetler alt ölçeği, futbol oynama gibi eril, voleybol oynama gibi dişil; Boş Zaman Etkinlikleri/ İlgi Alanları alt ölçeği, rekabete dayalı oyunlardan hoşlanırım gibi eril, moda dergisi okurum gibi dişil; Mesleki İlgiler alt ölçeği, bilgisayar programcılığı gibi eril, ilkokul öğretmeni gibi dişil; Evlilik İlişkilerinde: Ev İçi İşler alt ölçeği, mangal yapmak gibi eril, yemek pişirmek gibi dişil; Evlilik İlişkilerinde: Çocuk Bakımı alt ölçeği, çocukları maça götürmek gibi eril, çocuklara kahvaltısını yaptırmak gibi dişil maddeleri içermektedir. Değerlendirme sistemi, bireylerin, erillik alt ölçeğinde ve dişillik alt ölçeğinde yüksek/ düşük puan ya da her iki ölçekte de yüksek/düşük puan almalarına göre yapılmaktadır. Böylece bireyler;

1. Grup: eril ve dişil puanı yüksek olanlar: androjen grup
2. Grup: eril puanı yüksek dişil puanı düşük olanlar: eril grup
3. Grup: eril puanı düşük dişil puanı yüksek olanlar: dişil grup
4. Grup: eril puanı da dişil puanı da düşük olanlar: cinsiyet tipi açısından farklılaşmayan grup olarak değerlendirilmektedir.

Bu araştırmanın genel amacı doğrultusunda ebeveyn ve öğretmenlere CRDÖ'nin, sportif faaliyetler (örneğin; basketbol, voleybol, boks), boş zaman etkinlikleri/ilgi alanları (örneğin; dikiş dikerim, yemek yaparım, sportif etkinliklere giderim), mesleki ilgiler (örneğin; ev işleri, anaokulu öğretmenliği, pilot, işyeri yetkilisi veya yöneticiliği), evlilik ilişkilerinde: ev içi işler (örneğin; toz almak, çöpü dökmek, Tv kanalı ayarlamak), çocuk bakımı (örneğin; bebek bakımı, çocukların kahvaltısını yaptırmak, çocuklara harçlıklarını vermek, veli-öğretmen toplantısına gitmek) bölümleri uygulanmıştır.

3.3.2.1.Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği Güvenirlik Analizleri

Ölçeğin Türk toplumuna göre standardizasyon çalışmaları Girginer (1993) tarafından yürütülmüştür. Ölçeğin standardizasyonuna temel oluşturan çeviri çalışmaları ve pilot uygulamaları yapılmıştır. Bu pilot uygulamaya göre ölçeğin güvenirliği ve maddeler arası korelasyonu alınmıştır. Güvenirlik kat sayısı 0.94 bulunurken, maddeler arası korelasyon da yüksek çıkmıştır. Maddeler arası korelasyon sonucunda "Cinsel İlişkiler" alt boyutunda yer alan maddelere, uygulayıcılar tarafından hep aynı yönde yanıt verildiği için kişinin cinsel tercihin sorgulayan maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Araştırmanın ana uygulamasında 161 kadın, 107 erkek, toplam 268 kişiden oluşan örneklem Türk toplumunu yansıtacak demografik özelliklere sahip kişiler arasından rastgele seçilmiştir. Yapılan ana uygulamaya göre ölçekten elde edilen güvenirlik kat sayısı 0.93 olarak bulunmuştur. Bu çalışmada yararlanılan CRDÖ uyarlaması Gökkaya'nın (1994) tezinin ek bölümünden alınmıştır.

Araştırmada kullanılan cinsiyet rolleri davranış ölçeği' nin güvenirlik çalışmaları için Cronbach Alpha analizleri yapılmıştır. Yapılan hesaplamalar sonucunda bulunan alt ölçekleri değerlerinin; sportif faaliyetler, ilgi alanları ve mesleki ilgilerin tartışılabilir, ev içi işlerinin iyi ve çocuk bakımının uygun, ölçeğin toplam Cronbach Alpha güvenirlik değerinin ise 0.74 olması kullanılabilir uygun düzeyde olduğu saptanmıştır (Gliem ve Gliem, 2003). Çalışmanın CRDÖ güvenirlik analizi sonuçlarına tablo 3.3.2.1.1' de verilmiştir.

Tablo 3.3.2.1.1

CRDÖ Güvenirlik Analizleri

Ölçek Adı	**Madde Sayısı**	**Cronbach α**
Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeği (CRDÖ)	106	0.74
Alt Ölçekler		
Sportif Faaliyetler	8	0.62
Boş Zaman Etkinlikleri/İlgi Alanları	14	0.64
Mesleki İlgiler	42	0.61
Evlilik İlişkileri/Ev İçi İşler	21	0.85
Evlilik İlişkileri/Çocuk Bakımı	21	0.78

3.3.3. Gözlem

Gözlem, herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak amacıyla kullanılan bir yöntemdir. Gözlemde sayısal veriler üretmekten çok, araştırmaya konu olan olay, olgu ve duruma ilişkin derinlemesine ve ayrıntılı açıklamalar ve tanımlamalar yapmaya yönelmektedir. Eğer bir araştırmacı, herhangi bir ortamda oluşan bir davranışa ilişkin ayrıntılı, kapsamlı ve zamana yayılmış bir resim elde etmek istiyorsa gözlem yöntemini kullanabilir (Şimşek ve Yıldırım, 2005).

Yapılan araştırmanın, okul öncesi dönemdeki çocukların akranları ile ilişkileri ve oyuncak tercihlerinde cinsiyet algısını incelemek için gözlem yöntemi kullanılmıştır. Konu ile ilgili derinlemesine bilgi almak amacıyla çocukların yaşları, gelişim özellikleri göz önünde bulundurularak gözlem yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma için gözlem doğal (alan çalışması) ortamda yapılmış ve araştırmacı dışarıdan gözlemci olarak çalışmıştır. Araştırmanın amacına uygun olarak; grup gözlemleri ve bireysel gözlemler yapılmıştır.

3.3.3.1. Grup Gözlem Formu

Veri toplamak için serbest zaman etkinliklerinde yapılan grup gözlemlerinde Grup Gözlem Formu (Ek-3) kullanmıştır. Grup gözlemi yapılırken zaman odaklı gözlem yapılmıştır. Zaman odaklı gözlem için, davranışların görülme sıklığı (kaç defa görüldüğü) ve ilk ne zaman görüldüğü, başlangıç ve bitiş zamanı dikkate alınmaktadır. Görülen davranışlar kısaca not edilmekte, zaman çizelgesi işaretlenmektedir (Nadelman, 2004).

Araştırmanın amaçları doğrultusunda, grup tarafından yapılan etkinliğin ne olduğu (etkinlik içinde hangi materyaller kullanılıyor, neler yapılıyor), bu etkinlik içinde başlangıçta ve bitişte kaç kız kaç erkek çocuk bulunduğu, etkinlik sürecinde kaç kız kaç erkek bulunduğu, kız ve erkek çocukların bu etkinliği kaç defa tercih etmekte olduğu değerlendirilmiştir. Gözlem sonunda her etkinlik için, toplamda kaç kız kaç erkek bulunmakta, ortalama kaç tane erkek kaç tane kız etkinliğe katılmış, sınıfta bulunan toplam kız veya toplam erkek sayısının etkinliğe katılan kız veya erkek sayısına oranı hesaplanmıştır (Nadelman, 2004). Grup gözlemi için seçilen sınıftaki bütün öğrenciler gözlenmiştir.

3.3.3.2. Bireysel Gözlem Formu

Veri toplamak için yapılan bireysel gözlemde Bireysel Gözlem Formu (Ek-4) kullanılmıştır. Bireysel gözlem yapılırken olay odaklı gözlem yapılmıştır. Olay odaklı gözlemde, çocukların davranışlarına dikkat edilmekte zaman tamamlayıcı özellik göstermektedir (Nadelman, 2004). Bu araştırmada çocukların cinsiyetlerine, nerde, ne zaman, ne yaptıklarına bakılmıştır. Gözlem sonucunda elde edilen bilgilere göre gözlem formunda ki yer, ne, grup bölümleri için araştırmacı dışında bir kişi tarafından; 5 yüksek erillik, 4 erillik, 3 nötr, 2 dişillik, 1 yüksek dişillik puanları verilerek, her bölümdeki ilgili karelere yazılmıştır (Nadelman, 2004).

Farklı zaman aralığında yapılan her gözlem için elde edilen veriler iki araştırmacı tarafından ayrı ayrı puanlanmıştır. Her çocuk için toplam puanlar karşılaştırılmış ve kodlayıcılar arası kappa değeri 0,66 olarak hesaplamıştır.

3.3.3.3. Anne-Baba Görüşme Formu

Yapılan bireysel gözlemlerin geçerliliğini ve güvenirliğini arttırmak için, bireysel gözlem yapılan çocukların anne-babaları ile kısa görüşmeler yapılmıştır. Her sınıftan dört ebeveyn olmak üzere toplam 12 ebeveynle görüşme yapılmıştır. Yapılan görüşmelerde görüşme formu kullanılmıştır (Ek-5).

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışmada gerekli izinler alındıktan sonra 2009-2010 güz ve bahar yarı dönemlerinde veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olarak tabakalı amaçsal örnekleme yöntemi doğrultusunda Adana il merkezinde anasınıfları bulunan ilköğretim okulları üç gruba ayrılmıştır. Okullar, öğretmen özür grubu atamasında okulların almış olduğu hizmet puanına, Milli Eğitim Müdürlüğünde görevli uzmanların ve üniversitede eğitim bilimleri bölümünde bulunan uzmanların görüşlerine göre sosyo-ekonomik düzey (üst, orta, alt) göz önüne alınarak üç gruba ayrılmıştır. Oluşturulan her gruptan yansız numaralar kullanılarak seçkisiz olarak bir okul seçilmiş, seçilen her okulda okul idaresinin yönlendirmesi ile araştırma için uygun bir sınıf seçilmiştir.

Araştırmaya başlamadan önce okullardaki idarecilerle, öğretmenlerle ve gözlemlerin yapılacağı sınıfta ki öğrenciler ve velilerle tanışılmıştır. Her üç okulda da araştırma yapılacak sınıfta görevli öğretmenin, öğrencilerin, velilerin araştırmacıya alışması ve güvenmesi için araştırmacı tarafından ilk iki hafta birer kez olmak üzere kısa gözlemler yapılmış, araştırmacı sınıfta yapılan etkinliklere katılmıştır.

Ebeveynlere, çocuklarını okula bırakırken veya okuldan alırken araştırma hakkında bilgi verilmiş, isteğe bağlı olarak demografik bilgi formları ve CRDÖ' i uygulanmıştır. Araştırma da eğitim öğretim süreci içinde babalara ulaşmak zor olduğu için demografik bilgi formu ve CRDÖ'i annelerle veya öğrencilerle evde uygulanmak üzere babalara gönderilmiştir. Babalar tarafından demografik bilgi formları ve CRDÖ'i doldurulmuş olarak iletilmiştir.

2009-2010 eğitim öğretim yılı içerisinde, her üç sınıfta da yedi defa olmak üzere yarım saat kırk dakika arasında değişen grup gözlemleri yapılmıştır. Grup gözlemlerinde 60-72 ay aralığında üst sosyo-ekonomik düzeyde; 8 erkek ve 13 kız, orta sosyo-ekonomik düzeyde; 9 erkek ve 12 kız, alt sosyo-ekonomik düzeyde; 13 erkek ve 6 kız çocuk gözlenmiştir.

Ebeveynlerin Cinsiyet Rolleri Davranış Ölçeğine göre cinsiyet rol algıları saptanmıştır. Her üç düzeyde de bulunduğu SED' in özeliklerine sahip CRDÖ puanlarına göre en geleneksel tutum sergileyen dört ebeveyn belirlenmiştir. Bireysel gözlemde, anne-babaların uyarlanmış CRDÖ' indeki tutumlarına göre belirlenen öğrenciler altı defa yarım saat kırk dakika arasında değişen sürelerde gözlenmiştir. Ebeveynlerin kız ve erkek çocukları farklı şekilde etkilediği göz önüne alınarak; anne ve kız, anne ve erkek, baba ve kız, baba ve erkek olmak üzere her sınıftan dört çocuk bireysel gözleme dahil edilmiş, toplam 12 çocuk bireysel olarak gözlenmiştir. Bireysel olarak gözlenen çocukların ebeveynleri ile okulda yaklaşık yirmi dakika süren kısa görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde anne-babalardan; çocukların okul dışında akranları ile olan etkileşimleri ve oyuncak tercihleri ile ilgili bilgiler alınmıştır.

2009-2010 eğitim öğretim yılı içerisinde her üç okulda da öğretmenlere öğretmenler odasında araştırma hakkında bilgi verilmiş, onlar için hazırlanan demografik bilgi formları ve CRDÖ' i isteğe bağlı olarak uygulanmıştır.

Veri toplama araçlarından elde edilen bilgiler analiz edilmiş, araştırmanın amaçları doğrultusunda bulgular ve ilişkiler incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar ve genel değerlendirmeler doğrultusunda okullara ulaşılmış, araştırmaya katılan aileler ve okullarda görev yapan öğretmenler bilgilendirilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Araştırma sürecinde farklı sosyo-ekonomik özelliklere sahip ebeveynlerin, ayrı ayrı anne-babaların ve öğretmenlerin CRDÖ'i verileri incelemiştir. Katılımcıların ölçeğe göre genel cinsiyet rol algıları ve dişil/ eril cinsiyet rol algıları saptanmıştır.

Araştırmada grup gözlemleri sırasında grup gözlem formu kullanılmıştır. Araştırma sürecinde yapılan gözlemlerde kız ve erkek çocuklarının oyuncak ve etkinlik tercihleri ile birlikte çocukların davranışlarına da dikkat edilmiştir. Gözlemler sırasında gözlenen nitel veriler grup gözlem formları ve bireysel gözlem formları aracılığıyla nicel verilere dönüştürülmüştür. Gözlemler sırasında çocukların gösterdikleri davranışlar, etkinlik ve oyuncak tercihleri gruplanarak kategorilere ayrılmıştır (Ek-6). Çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri cinsiyete göre incelenirken gözlem formlarında oluşturulan kategorilerden elde edilen oran ve ortalamalar dikkate alınmıştır. Anne babaların ve öğretmenlerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile 60- 72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir.

Bireysel gözlemlerde bireysel gözlem formu kullanılmış, kız ve erkek çocukların etkinlik, yer, arkadaş grubu tercihleri iki kişi tarafından puanlanmış, gözlemlerden elde edilen ortalama puanlar hesaplanmıştır. Bireysel gözlemlerde elde edilen veriler ile ebeveynlerle yapılan görüşmelerden elde edilen bilgiler değerlendirilmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerden yola çıkarak genel amaç çerçevesinde analizler aşağıdaki gibi yapılmıştır:

1. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babaların ve farklı sosyo-ekonomik düzeydeki okullarda çalışan öğretmenlerin cinsiyet rolleri algıları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) yapılmıştır.

2. 60-72 ay arasındaki çocuklarda cinsiyete göre oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri bakımından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için bağımsız gruplar t-testi analizi yapılmıştır.

a) Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki 60-72 ay arası kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri bakımından anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) yapılmıştır.

3. Anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet rol algısı ile 60-72 ay arası çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasında bir anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek ve bu amaç altındaki a, b, c, d, e, f sorularını yanıtlamak için pearson korelasyon analizleri yapılmıştır.

4. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde SPSS 17.0 paket programı kullanılmış ve bu verilerin anlamlı olup olmadıkları .05 düzeyinde değerlendirilmiştir.

5. Gözlemlerde elde edilen genel izlenimler ve görüşmelerden elde edilen veriler, bulguları daha anlaşılır kılmak için araştırmacı tarafından kısaca sunulmuştur.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Araştırmada ulaşılan bulgular takip eden bölümlerde sunulmuştur. İlk olarak anne, baba ve öğretmenlerin cinsiyet rol algılarına bakılmış; kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelenmiş; kız ve erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ile ebeveynlerin ve öğretmenlerin cinsiyet rol algısı arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Gözlem ve görüşmelerden elde edilen nitel veriler elde edilen bulguları daha anlaşılır kılmak için kısaca sunulmuştur.

4.1. Anne-Baba ve Öğretmenlerin Cinsiyet Rol Algılarına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Katılımcı ebeveynlerin ve öğretmenler her alt ölçek için ortalamaları puanları ve standart sapmaları Tablo 4.1.1'de sunulmuştur. Anne baba ve öğretmenlerin dişil ve eril cinsiyet rol algıları incelenmiştir.

Tablo 4.1.1

Anne-Babaların ve Öğretmenlerin CRDÖ'i ve Alt Boyutlara İlişkin Ortalama Sonuçları

		SED	n	x	ss	Madde Sayısı	En Düşük Puan	En Yüksek Puan
Sportif faaliyetler cinsiyet alt ölçeği	**Anne**	Üst	14	1.80	0.85	8	1.00	4.50
		Orta	12	2.05	0.45		1.38	2.88
		Alt	13	1.96	0.51		1.00	3.00
	Baba	Üst	16	3.04	0.72		1.67	4.25
		Orta	10	2.87	0.91		1.00	3.71
		Alt	12	2.79	0.75		1.50	3.75
	Öğretmen	Üst	19	2.04	0.56		1.00	3.25
		Orta	11	1.95	0.53		1.13	3.14
		Alt	9	2.13	0.57		1.57	3.13
Boş zaman etkinlik., ilgi alanları cinsiyet alt ölçeği	**Anne**	Üst	15	2.94	0.62	14	2.14	4.50
		Orta	12	2.93	0.62		2.08	4.14
		Alt	13	3.07	0.53		2.00	4.21
	Baba	Üst	16	2.67	0.95		1.57	5.20
		Orta	10	2.87	1.19		1.79	5.00
		Alt	12	2.11	0.31		1.57	2.50
	Öğretmen	Üst	19	2.71	0.80		1.20	5.20
		Orta	11	2.74	0.50		1.93	3.36
		Alt	9	2.63	0.65		1.79	3.79

Tablo 4.1.1. (Devam)

Mesleki ilgiler cinsiyet alt ölçeği	**Anne**	Üst	15	2.61	0.30	42	1.98	3.00
		Orta	12	2.44	0.31		2.02	3.00
		Alt	13	2.66	0.36		2.15	3.53
	Baba	Üst	16	3.12	0.33		2.46	3.54
		Orta	10	2.83	0.36		2.15	3.44
		Alt	12	3.27	0.19		2.95	3.54
	Öğretmen	Üst	17	2.70	0.50		2.02	3.41
		Orta	10	2.54	0.43		1.98	3.41
		Alt	9	2.74	0.43		2.32	3.41
Evlilik ilişkileri cinsiyet alt ölçeği	**Anne**	Üst	14	2.29	0.63	21	1.45	4.00
		Orta	12	2.46	0.82		1.65	4.85
		Alt	12	2.32	0.54		1.65	3.55
	Baba	Üst	16	2.54	0.98		1.70	5.30
		Orta	10	2.41	0.70		1.79	4.16
		Alt	11	2.26	1.13		1.25	5.35
	Öğretmen	Üst	17	2.41	0.90		1.30	4.58
		Orta	11	2.27	0.53		1.45	3.60
		Alt	9	2.27	0.47		1.68	3.05
Çocuk bakımı cinsiyet alt ölçeği	**Anne**	Üst	14	2.88	0.62	21	1.83	4.33
		Orta	12	2.53	0.57		1.59	3.90
		Alt	13	2.75	0.28		2.19	3.29
	Baba	Üst	16	3.03	0.65		2.33	5.14
		Orta	10	2.98	0.67		2.33	4.57
		Alt	12	2.75	0.28		2.10	4.43
	Öğretmen	Üst	17	2.92	0.64		2.10	4.57
		Orta	11	2.84	0.25		2.52	3.24
		Alt	9	2.76	0.20		2.38	3.10

Tablo 4.1.1'de cinsiyet rolleri davranış ölçeğinin uygulandığı farklı sosyo-ekonomik düzeydeki anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet rolleri algısı ortalamalarını incelediğimizde; alt ölçek ortalamalarının, üst, orta ve alt düzeyde de genel olarak bir birine yakın olduğu görülmektedir. Sportif faaliyetler alt ölçeğinde; orta gruptaki annelerin/ üst gruptaki babaların/ alt gruptaki öğretmenlerin boş zaman etkinlikleri, ilgi alanları alt ölçeğinde; alt gruptaki annelerin, orta gruptaki babaların ve öğretmenlerin, mesleki ilgiler alt ölçeğinde; alt gruptaki annelerin, babaların ve öğretmenlerin evlilik ilişkileri alt ölçeğinde; orta gruptaki annelerin, üst gruptaki babaların ve öğretmenlerin, çocuk bakımı alt ölçeğinde; üst gruptaki babaların, annelerin ve öğretmenlerin ortalama puanlarının yüksek olduğu bulunmuştur.

Farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan öğretmenlerin ve ebeveynlerin dişil ve eril cinsiyet puanları bakımından anlamlı bir farklılık olup olmadığını saptamak amacıyla tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) uygulanmıştır. Sosyo-ekonomik düzeyi farklı olan öğretmen grupları arasında ise dişil cinsiyet rol algısı (F= 0.15, sd=

2, p > 0.05) ve eril cinsiyet rol algısı (F= 0.41 , sd= 2, p > 0.05) açısından baktığımızda anlamlı bir fark bulunmadığı saptanmıştır. Ayrıca yapılan analiz sonuçları, farklı sosyo-ekonomik düzeydeki annelerin dişil ve eril cinsiyet rol algıları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olmadığını ortaya koymuştur. Babaların dişil ve eril cinsiyet rol algısı puanlarının SED' e göre Anova sonuçları Tablo 4.1.2'de sunulmuştur.

Tablo 4.1.2

Babaların Ortalama Dişil ve Eril Cinsiyet Puanlarının SED Göre ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Dişil Cinsiyet Puanı	Gruplar arası	2.839	2	1.420	2.554	.092	
	Gruplar içi	19.452	35	.556			
	Toplam	22.291	37				
Eril Cinsiyet Puanı	Gruplar arası	4.204	2	2.102	5.480	.008	Ü- O A- O
	Gruplar içi	13.424	35	.384			
	Toplam	17.628	37				

Babaların eril (F=5.48, sd=2, p<0.05) cinsiyet rol algısı puanları açısından gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu, dişil (F=2.55, sd=2, p=.09) cinsiyet rol algısı puanlarının istatistiksel anlamlılık eğilimi gösterdiği saptanmıştır. Babaların eril cinsiyet algısı puanlarında görülen anlamlı farkın hangi gruplardan kaynaklandığını saptamak amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Orta SED'de bulunan babaların erillik puanlarının (x=2.71), alt (x=3.53) ve üst (x=3.39) SED'deki babalardan anlamlı bir şekilde daha düşük olduğu, alt SED'deki babaların en yüksek eril cinsiyet rol algısına sahip olduğu saptanmıştır. Orta SED'de bulunan babaların eril ve dişil cinsiyet rol algısı puanları birbirine yakın olduğu saptanmıştır.

4.2. 60-72 Ay Arası Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

Tercih edilen oyuncak ve akran etkileşimleri sürecinde kız ve erkek çocukların davranışlarına bakılmıştır. Elde edilen bulgular değerlendirilirken ortalamalara bakılarak kız ve erkek çocuklar tarafından en çok (x>0.6) ve en az (x<0.3) tercih edilen oyuncak, yapılan etkinlik ve davranışlar ortaya konulmuştur. Etkinlikler bazında kız ve

erkek çocukların davranışlarının, etkinlik ve oyuncak tercihlerinin ortalamalarına bakılmış anlamlı farklılıklar saptanmış, Tablo 4.2.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.2.1

Cinsiyete Göre Çocukların Etkinlik, Oyuncak Tercihlerine ve Davranışlarına İlişkin T-Testi Analiz Sonuçları

Etkinlik, oyuncak ve davranışlar		**n**	**x**	**ss**	**sd**	**t**	**p**
Kulaktan kulağa fısıldama	Erkek	4	0	.00	–	–	–
	Kız	4	1.00	.00			
Makyaj malzemeleri (ruj,far,allık) ile süslenme,saç tarama,aynaya bakma	Erkek	18	0.17	.22	34	-8.78	.00
	Kız	18	0.83	.22			
Bebek ile oynama (sallama,gezdirme,yemek yedirme)	Erkek	19	0.18	.35	35	-5.51	.00
	Kız	18	0.82	.36			
Dans etme	Erkek	4	0.19	.37	6	-2.35	.05
	Kız	4	0.81	.37			
Evcilik oynama (anne, baba, çocuk, komşu), yemek yapma, gezme	Erkek	22	0.22	.20	42	-8.44	.00
	Kız	22	0.76	.21			
Peluş oyuncaklarla oynama	Erkek	16	0.25	.39	46	-4.64	.00
	Kız	15	0.75	.36			
Arkadaşlarıyla sohbet etme, konuşma	Erkek	25	0.27	.39	46	-4.64	.00
	Kız	23	0.73	.36			
Serbest resim veya boyama yapma	Erkek	9	0.33	.32	16	-2.33	.03
	Kız	9	0.69	.29			
Arkadaşına küsme	Erkek	3	1.00	.00	–	–	–
	Kız	3	0	.00			
Hırsız-polis oynama,yakalama,silah kullanma, ateş etme	Erkek	15	0.95	.12	28	19.86	.00
	Kız	15	0.06	.12			
Araba,otobüs,trafik işaretleri gibi oyuncaklarla oynama	Erkek	21	0.95	.14	39	19.86	.00
	Kız	20	0.05	.14			
Direksiyonu kullanarak araba sürme	Erkek	16	0.94	.14	30	17.22	.00
	Kız	16	0.06	.14			

Tablo 4.2.1. (Devam)

Tamir aletleri (çekiç,testere) ile sınıftaki eşyaları tamir etme	Erkek	14	0.91	.21	26	10.36	.00
	Kız	14	0.09	.20			
Arkadaşıyla boğuşma, güreş, dövüş, karate yapma	Erkek	18	0.84	.41	34	5.17	.00
	Kız	18	0.22	.29			
Küçük legolar, bloklarla ve takmalı oyuncaklarla masada oynama	Erkek	18	0.81	.36	34	4.78	.00
	Kız	18	0.22	.35			
Büyük bloklarla ev,kule,kale yapma	Erkek	11	0.79	.27	20	5.06	.00
	Kız	11	0.21	.26			
Arkadaşını eleştirme, kıyaslama yapma	Erkek	5	0.66	.11	10	2.81	.02
	Kız	7	0.38	.18			
Puzzle yapma	Erkek	12	0.65	.35	22	2.24	.04
	Kız	12	0.33	.35			

Etkinlik ortalamaları incelendiğinde; evcilik oynama, bebek-peluş oyuncaklar ile oynama, dans etme, arkadaşlarıyla sohbet etme, kulaktan kulağa fısıldama gibi davranışları kız çocukların tercih ettikleri görülmüştür. Arkadaşına küsme, arkadaşıyla fiziksel saldırganlık içeren davranışları yapma, büyük bloklar, küçük legolar-bloklar ve takmalı oyuncaklarla, tamir aletleri, araba, otobüs gibi oyuncaklarla oynama ve hırsız-polisçilik oynama, direksiyon kullanarak araba sürme gibi etkinlikleri ise daha çok erkek çocukların tercih ettiği görülmüştür. Kulaktan kulağa fısıldama davranışı sadece kızlarda, küsme davranışı ise sadece erkeklerde görülmüştür.

Serbest zaman etkinliklerinde kız ve erkek çocukların tercih ettikleri etkinlikleri, oyuncakları ve gösterdikleri davranışları belirlemek amacıyla uygulanan t-testi sonucunda; resim yapma ($t_{(16)} = -2.33$, $p<0.05$), evcilik oynama ($t_{(42)} = -8.44$, $p<0.05$), bebek ile oynama ($t_{(35)} = -5.51$, $p<0.05$), sohbet etme ($t_{(46)} = -4.64$, $p<0.05$), oyuncak-makyaj malzemelerini kullanma ($t_{(34)} = -8.78$, $p<0.05$), boğuşma ($t_{(34)} = 5.17$, $p<0.05$), hırsız-polis oynama ($t_{(28)} = 19.86$, $p<0.05$), direksiyon kullanma ($t_{(30)} = 17.22$, $p<0.05$), araba, otubüs, trafik işaretleri ile oynama ($t_{(39)} = 19.86$, $p<0.05$), puzzle yapma ($t_{(22)} = 2.24$, $p<0.05$ ve bloklarla oynama ($t_{(20)} = 5.06$, $p<0.05$) ve tamir aletleri ile oynama ($t_{(26)} = 10.36$, $p<0.05$) gibi etkinliklerde cinsiyetler arasındaki farkın istatistiksel

olarak anlamlı olduğu saptanmıştır. Elde edilen veriler kız çocukların resim yapma ($x_{kız}$= 0.69, x_{erkek}= 0.33), evcilik oynama ($x_{kız}$= 0.76, x_{erkek}= 0.22), bebek ile oynama ($x_{kız}$= 0.82, x_{erkek}= 0.18), sohbet etme ($x_{kız}$= 0.73, x_{erkek}= 0.27), oyuncak-makyaj malzemelerini kullanma ($x_{kız}$= 0.83, x_{erkek}= 0.27) gibi etkinlikleri erkeklerden daha fazla tercih ettiği ve bu etkinliklerde oldukça uzun zaman geçirdiklerini ortaya koymuştur. Diğer yandan, boğuşma (x_{erkek}= 0.84, $x_{kız}$= 0.22), hırsız-polis oynama (x_{erkek}= 0.95, $x_{kız}$= 0.06), direksiyon kullanma (x_{erkek}= 0.94, $x_{kız}$= 0.06), araba,otobüs, trafik işaretleri ile oynama (x_{erkek}= 0.95, $x_{kız}$= 0.05), puzzle yapma (x_{erkek}= 0.65, $x_{kız}$= 0.33), bloklarla oynama (x_{erkek}= 0.79, $x_{kız}$= 0.21) ve tamir aletleri ile oynama (x_{erkek}= 0.91, $x_{kız}$= 0.09) gibi etkinlikleri erkeklerin ise kızlara oranla daha çok tercih ettikleri bulunmuştur. Erkek çocukların zamanlarının çoğunu bu etkinlikler ayırdıkları belirlenmiştir. Ayrıca arkadaşları ile küsme davranışı sadece erkek çocuklarda (x_{erkek}= 1.00, $x_{kız}$= 0), kulaktan kulağa fısıldama davranışı ise sadece kız çocuklarda ($x_{kız}$= 1.00, x_{erkek}= 0) görülmüştür. Kız ve erkek çocuklar arasında, müzik aletleri ve spor aletleri ile oynama, hamur oynama, yakan top, yakalamaca, koşma yarışı gibi oyunları oynama, kavram oyuncakları ile oynama gibi etkinlikler; arkadaşına sözel saldırıda bulunma, oyuncaklarını, eşyalarını arkadaşıyla paylaşma, öğretmene danışmak, yaptıklarını gösterme ve öğretmene şikayet etme gibi davranışlar için arasında cinsiyete göre anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

4.2.1 Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 60-72 Ay Arası Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Elde Edilen Bulgular

SED'e göre erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimlerinde her hangi bir farklılık olup olmadığı incelenmiş, Tablo 4.2.1.1' de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.1.1

SED'E Göre Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimlerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalama	F	p	Anlamlı Fark
Büyük Bloklarla ev,kule,kale yapma	Gruplar arası	.586	2	.293	12.923	.003	O – Ü A – Ü
	Gruplar içi	.181	8	.023			
	Toplam	.767	10				
Spor Aletleri ile oynama	Gruplar arası	.388	2	.194	4.045	.043	O – Ü A – Ü
	Gruplar içi	.624	13	.048			
	Toplam	1.012	15				
Yakan top,yakalamaca,koşma yarışı gibi oyunları oynama	Gruplar arası	1.035	1	.517	4.727	.029	O – Ü A – Ü
	Gruplar içi	1.423	13	.109			
	Toplam	2.457	15				
Tamir Aletleri(çekiç,testere) ile oynama	Gruplar arası	.275	2	.137	4.997	.029	O – Ü A – Ü
	Gruplar içi	.302	11	.027			
	Toplam	.577	13				

(Not: Üst SED= Ü, Orta SED= O, Alt SED= A**)**

Tablo 4.2.1.1'de yapılan analiz sonucunda, erkek çocukları arasında büyük bloklarla ev, kule, kale yapma [$F_{(2\text{-}8)}$= 12.92, $p<0.05$], spor aletleri [$F_{(2\text{-}13)}$= 4.045, $p<0.05$] ve tamir aletleri (çekiç,testere) [$F_{(2\text{-}11)}$= 4.997, $p<0.05$] ile oynama, yakan top, yakalamaca, koşma yarışı [$F_{(1\text{-}13)}$= 4.727, $p<0.05$] gibi oyunları oynama etkinlikleri arasında SED'e göre anlamlı farklılıklar saptandığı görülmektedir. Etkinlik ve oyuncak tercihlerinde görülen anlamlı farkın hangi gruptan arasındaki kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan Tukey testinde; büyük bloklar oynama etkinliği için; üst (x=0.75) SED' de bulunan erkek çocukların ortalamalarının, alt (x=0.23) ve orta (x=0.21) SED' deki çocuklardan anlamlı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Spor aletleri oynama etkinliği için üst (x=0.00) SED' deki erkek çocukların ortalamalarının alt (x=0.73) ve orta (x=0.83) SED' deki erkek çocuklarından daha düşük olduğu belirlenmiştir. Yakan top, yakalamaca, koşma yarışı gibi oyunları oynama etkinliği için üst (x=0.36) SED' deki erkek çocukların ortalamalarının, alt (x=1.00) SED'deki erkek çocuklarından daha düşük olduğu ve tamir aletleri (çekiç,testere) ile oynama etkinliği için ise; üst (x=0.69) SED' deki erkek çocukların ortalamalarının, alt (x=1.00) ve orta (x=1.00) SED' deki erkek çocukların ortalamalarından daha düşük olduğu saptanmıştır.

SED'e göre kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimlerinde her hangi bir farklılık olup olmadığı incelenmiş, Tablo 4.2.1.2' de gösterilmiştir.

Tablo 4.2.1.2

SED'E Göre Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimlerine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalama	F	p	Anlamlı Fark
Evcilik oynama	Gruplar arası	.488	2	.244	5.624	.012	Ü – O A – O
	Gruplar içi	.824	19	.043			
	Toplam	1.312	21				
Spor aletleri ile oynama	Gruplar arası	1.396	2	.698	23.841	.000	O – Ü A – Ü
	Gruplar içi	.351	12	.029			
	Toplam	1.747	14				
Yakan top,yakalamaca,koşma yarışı gibi oyunları oynama	Gruplar arası	1.046	2	.523	4.854	.027	O – Ü A – Ü
	Gruplar içi	1.401	13	.108			
	Toplam	2.447	15				
Tamir Aletleri(çekiç,testere) ile Oynama	Gruplar arası	.270	2	.135	4.909	.030	O – Ü A – Ü
	Gruplar içi	.303	11	.028			
	Toplam	.537	13				

(Not: Üst SED= Ü, Orta SED= O, Alt SED= A**)**

Sosyo-ekonomik düzeye göre bulunan kız çocukların akran ilişkileri, oyuncak ve etkinlik tercihlerine ilişkin ANOVA sonuçları Tablo 4.2.1.2.'de verilmiştir. Kız çocukları arasında evcilik oynama (anne,baba,çocuk,komşu) [$F_{(2-19)}$= 5.624, $p<0.05$], spor aletleri [$F_{(2-12)}$= 23.841, $p<0.05$], ve tamir aletleri (çekiç,testere) [$F_{(2-13)}$= 4.854, $p<0.05$], ile oynama, yakan top, yakalamaca, koşma yarışı [$F_{(2-11)}$= 4.909, $p<0.05$] gibi oyunları oynama etkinlikleri ile SED'e göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu belirlenmiştir. Etkinlik ve oyuncak tercihlerinde görülen anlamlı farkın nereden kaynaklandığını saptamak amacıyla yapılan Tukey testi sonucunda; evcilik oynama (anne, baba, çocuk, komşu) etkinliği için orta (x=0.25) SED'de bulunan kız çocukların ortalamalarının, alt (x=0.60) ve üst (x=0.58) SED'de bulunan kız çocuklarının ortalamalarından anlamlı şekilde daha düşük olduğu saptanmıştır. Spor aletleri oynama etkinliği için üst (x=1.00) SED'deki kız çocukların ortalamalarının alt (x=0.16) ve orta (x=0.25) SED'deki kız çocukların ortalamalarından daha yüksek olduğu belirlenmiştir.

Yakan top, yakalamaca, koşma yarışı gibi oyunları oynama etkinliği için üst (x=0.64) SED'deki kız çocukların ortalamalarının, alt (x=0.00) ve orta (x=0.00) SED'deki kız çocukların ortalamalarından daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca tamir aletleri (çekiç, testere) ile oynama etkinliği için; üst (x=0.30) SED'deki kız çocukların ortalamalarının, alt (x=0.00) ve orta (x=0.00) SED'deki kız çocukların ortalamalarından anlamlı derecede daha yüksek olduğu saptanmıştır.

4.3. Anne Babaların ve Öğretmenlerin Cinsiyet Rol Algısı ile Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Yapılan araştırmanın amaçları doğrultusunda ebeveynlerin ve öğretmenlerin cinsiyet rol algısı ile erkek ve kız çocukların tercih ettikleri oyuncaklar ve akran etkileşimleri arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Daha ayrıntılı ve net sonuçlar elde etmek için anne babaların dişil/ eril cinsiyet rol algıları ile erkek ve kız çocukların akran etkileşimleri, oyuncak ve etkinlik tercihleri ilişkilendirilmiştir.

4.3.1. Ebeveynlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek ve Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Tablo 4.3.1.1'de, ebeveynlerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki korelasyon sonuçları yer almaktadır**.**

Tablo 4.3.1.1

Ebeveynlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Ebeveynlerin Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Öğretmene danışma, yaptıklarını gösterme	6	-.935	.006
Spor aletleri ile oynama	15	-.545	.036
Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Ebeveynlerin Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Öğretmene danışma, yaptıklarını gösterme	6	.847	.033
Öğretmeni ve arkadaşlarını öpme, sarılma	5	.939	.018
Küçük legolar, bloklarla ve takmalı oyuncaklarla masada oynama	18	.568	.014
Kavram oyuncakları ile oynama	8	-.716	.046

Ebeveynlerin dişil cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, öğretmene danışma, yaptıklarını gösterme *(r=-0.94, p<0.05)*, spor aletleri ile oynama *(r=-0.55, p<0.05)* etkinlikleri ile negatif yönde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, öğretmene danışma, yaptıklarını gösterme *(r=0.85, p<0.05)*, öğretmeni ve arkadaşlarını öpme, sarılma *(r=0.94, p<0.05)*, küçük legolar, bloklarla ve takmalı oyuncaklarla masada oynama *(r=0.57, p<0.05)* etkinlikleri ile pozitif yönde, kavram oyuncakları ile oynama *(r=-0.72, p<0.05)* etkinliği ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki ilişkiye bakılmış, Tablo 4.3.1.2'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.1.2

Ebeveynlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız Çocukların Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Ebeveynlerin Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Arkadaşıyla boğuşmak, güreşmek, dövüşmek, karate yapma	18	-.506	.032
Öğretmene şikayet etme	8	-.856	.007
Direksiyon kullanarak araba sürme	16	.599	.014
Hırsız-polis oynama, yakalama, silah kullanma, ateş etme	16	.535	.033
Müzik aletleri ile oynama	10	.636	.048
Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Ebeveynlerin Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Direksiyon kullanarak araba sürme	16	-.604	.013
Arkadaşına yardım etme	12	-.596	.041
Arkadaşıyla boğuşma, güreşme, dövüşme, karate yapma	18	-.707	.001
Puzzle yapma	12	-.588	.044
Sınıfı toplama	7	-.809	.011
Araba, otobüs, trafik işaretleri gibi oyuncaklarla oynama	20	.445	.049

Ebeveynlerin dişil cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, arkadaşları ile dövüşme, boğuşma, karate gibi saldırganlık gibi fiziksel saldırganlık içeren etkinlikler *(r=-0.51, p<0.05)* ve öğretmene şikayet etme davranışı ile *(r=-0.86, p<0.05)* negatif yönde, direksiyon kullanarak araba sürme etkinliği *(r=0.60, p<0.05)*, hırsız-polis oynama, yakalama, silah kullanma, ateş etme *(r=0.54, p<0.05)* ve müzik aletleri ile oynama etkinlikleri *(r=0.64, p<0.05)* ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Ebeveynlerin eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, direksiyon kullanarak araba sürme etkinliği *(r=-0.60, p<0.05)*, arkadaşına yardım etme *(r=-0.60, p<0.05)*, arkadaşıyla boğuşma, güreş, dövüş, karate yapma *(r=-0.71, p<0.05)*, puzzle yapma *(r=-0.59, p<0.05)*, sınıfı toplama *(r=-0.81, p<0.05)* ile negatif yönde, araba, otobüs, trafik işaretleri gibi oyuncaklarla oynama *(r=0.45, p<0.05)* ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

4.3.2. Annelerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek ve Kız Çocukların Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Araştırmanın amaçları doğrultusunda annelerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile erkek ve kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ilişkilendirilmiştir.

Annelerin dişil ve eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki ilişkiye bakılmış, Tablo 4.3.2.1 ’de sunulmuştur.

Tablo 4.3.2.1

Annelerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Annelerin Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Öğretmene şikayet etme	3	1.00	.012
Peluş oyuncaklarla oynama	9	.727	.026
Makyaj malzemeleri ile süslenme, saç tarama, aynaya bakma	12	-.578	.049
Oyuncak tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Annelerin Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Öğretmene danışma, yaptığını gösterme	3	-.944	.214
Kazma, kürek, tırmık, kova gibi oyuncaklarla oynama	5	.914	.030
Makyaj malzemeleri ile süslenme, saç tarama, aynaya bakma	9	-.427	.251

Annenin dişil cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, öğretmene şikayet etme *(r=1.00, p<0.05, sadece 3 kişide gözlendiği için bu sonuçlara ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir),* peluş oyuncaklarla oynama *(r=0.73, p<0.05)* pozitif yönde, makyaj malzemeleri ile süslenme, saç tarama, aynaya bakma *(r=-0.58, p<0.05)* etkinlikleri ile negatif yönde anlamlı ilişkilenmiştir.

Annenin eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocuklarının oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde; öğretmene şikayet etme *(r=-0.94, p<0.05, sadece 3 kişide gözlendiği için bu sonuçlara ihtiyatla yaklaşmak gerekmektedir)* ile negatif yönde, kazma, kürek, tırmık, kova gibi oyuncaklarla oynama (*r=0.91, p<0.05)* etkinliği ile pozitif yönde anlamlı ilişkilenmiştir. Ayrıca annenin eril cinsiyet rol algısı erkek çocuklarının makyaj malzemeleri ile süslenme, saç tarama, aynaya bakma etkinlikleri ile negatif, yönde ilişkilenmiştir. Ancak bu ilişki p<0.05 düzeyinde anlamlı bir sonuç vermemiştir.

Annelerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki ilişkiye bakılmış, Tablo 4.3.2.2'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.2.2

Annelerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Annelerin Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Öğretmene danışma, yaptıklarını gösterme	4	-.940	.040
Peluş oyuncaklarla oynama	6	.730	.038
Büyük bloklarla,ev,kule,kale yapma	5	-.897	.039
Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Annelerin Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Kazma, kürek, tırmık, kova gibi oyuncaklarla oynama	5	.909	.032
Büyük bloklarla,ev,kule,kale yapma	5	.882	.048
Spor aletleri ile oynama	6	.927	.008

Annelerin dişil cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, öğretmene danışma, yaptıklarını gösterme etkinlikleri *(r=-0.94, p<0.05)* ile negatif yönde; peluş oyuncaklarla oynama *(r=0.73, p<0.05)* pozitif yönde, büyük bloklarla,ev,kule,kale yapma *(r=-0.90, p<0.05)* ile negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Annelerin eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, kazma, kürek, tırmık, kova gibi oyuncaklarla oynama *(r=0.91, p< 0.05),* büyük bloklarla, ev, kule, kale yapma *(r=0.88, p<0.05)*, spor aletleri ile oynama *(r=0.93, p<0.05)* etkinlikleriyle pozitif yönde anlamlı ilişkilenmiştir. Annelerin dişil cinsiyet rol algısı kız çocukların peluş oyuncaklarla oynamalarıyla, eril cinsiyet rol algısı ise kazma, kürek, tırmık, kova gibi oyuncaklarla oynama etkinlikleriyle anlamı bir şekilde ilişkilenmiştir. Annelerin dişil cinsiyet rol algısı arttıkça kız çocuklarının öğretmene şikayet etme davranışlarında azalma olduğu saptanmıştır.

4.3.3. Babaların Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek ve Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Araştırmanın amaçları doğrultusunda babaların dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile erkek ve kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ilişkilendirilmiştir.

Babaların dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki ilişkiye bakılmış, Tablo 4.3.3.1. 'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.3.1

Babaların Dişil / Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Babaların Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Arkadaşlarını eleştirme, kıyaslama yapma	9	.949	.025
Arkadaşlarına bağırma, tartışma, alay-taklit etme	8	.800	.017
Arabalar, trafik işaretleri gibi oyuncaklarla oynama	12	.673	.016
Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Babaların Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Arkadaşlarını eleştirme, kıyaslama yapma	3	-.635	.049

Babanın dişil cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, arkadaşlarını eleştirme, kıyaslama yapma *(r=0.95, p<0.05)*, arkadaşlarına bağırma, tartışma, alay-taklit etme *(r=0.80, p<0.05)* ve arabalar, trafik işaretleri gibi oyuncaklarla oynama *(r=0.67, p<0.05)* etkinlikleri ile pozitif yönde ve anlamlı bir ilişkinin olduğu saptanmıştır.

Babanın eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, arkadaşlarını eleştirme, kıyaslama yapma davranışları ile negatif yönde anlamlı *(r=-0.64, p<0.05)* bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Babaların dişil cinsiyet rol algıları arttıkça çocuklarında sözel saldırganlık içeren hareketler, eleştirme ve kıyaslama yapma gibi dişil özellikler gösteren davranışların arttığı dikkati çekmektedir.

Babaların dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki ilişkiye bakılmış, Tablo 4.3.3.2 ’de sunulmuştur.

Tablo 4.3.3.2

Babaların Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Babaların Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Direksiyon kullanarak araba sürme	15	.612	.015
Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Babaların Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Spor aletleri ile oynama	9	.710	.032
Direksiyon kullanarak araba sürme	15	-.530	.042
Müzik aletleri ile oynama	6	-.887	.018
Arkadaşları ile sohbet etme	12	-.595	.041
Selena (televizyon dizisi), damat-gelin olma gibi rol oyunları oynama	6	-.812	.050

Babanın dişil cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, direksiyon kullanarak araba sürmesi ile ($r=0.61, p<0.05$) pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır.

Babanın eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, spor aletleri ile oynama ($r=0.71, p<0.05$) ile pozitif, direksiyon kullanarak araba sürmesi ($r=-0.53, p<0.05$), müzik aletleri ile oynaması ($r=-0.89, p<0.05$), arkadaşları ile sohbet etmeleri ($r=-0.60, p<0.05$), Selena (televizyon dizisi), damat-gelin olma gibi rol oyunları oynamalarıyla ($r=-0.81, p=0.05$) negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

4.3.4. Yüksek Cinsiyet Rol Algısına Sahip Ebeveynler ile Çocuklarının Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Ebeveynlerin CRDÖ' den aldığı toplam cinsiyet puanına göre her üç sınıftan seçilen 12 öğrencinin bireysel gözlem verileri ile bu ebeveynlerin dişil, eril ve toplam cinsiyet rol algısı arasındaki ilişki incelenmiş ve sonuçlar aşağıda sunulmuştur.

4.3.4.1. Bireysel Gözlem Verileri ile Ebeveynlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Bireysel gözlemlerden elde edilen toplam puanların ve etkinlik/ yer/ arkadaş grubu tercihi puanlarının SED'e ve cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Yapılan analizler sonunda, kız ve erkek çocuklar arasında gözlem toplam puanlarının, ayrıca yer/ etkinlik/ arkadaş grubu tercihlerinin SED'e göre farklılaşmadığı saptanmıştır.

Her SED grubu için gözlem toplam puanlarında, etkinlik, yer ve arkadaş grubu tercihlerinde cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakmak için t-testi analizleri yapılmıştır. Alt ve orta sosyo-ekonomik düzeyde cinsiyete göre çocukların gözlem toplam puanlarında ve etkinlik/ yer/ arkadaş grubu tercihlerinde anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Üst sosyo-ekonomik düzey de gözlem toplam puanı, yer ve arkadaş grubu tercilerinde anlamlı bir fark bulunmazken, etkinlik tercihlerinde kız ve erkek çocuklar arasında anlamlı ($t=-5.143$, $sd= 2$, $p< 0.05$) farklılık saptanmıştır.

Anne babaların toplam cinsiyet, dişil ve eril cinsiyet rol algısı ile çocukların gözlem toplam puanı, etkinlik/ yer/ arkadaş grubu tercihleri arasındaki korelasyonlar incelenmiştir.

Ebeveynlerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile erkeklerin yer/ etkinlik/ arkadaş grubu tercihleri ve toplam gözlem puanları arasındaki ilişki Tablo 4.3.4.1.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.4.1.1

Ebeveynlerin Dişil / Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Bireysel Gözlem Verileri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

	Ebeveyn Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı			Ebeveyn Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı		
	n	r	p	n	r	p
Erkek Çocukların Yer Tercihi	6	-.639	.172	6	.371	.469
Erkek Çocukların Etkinlik Tercihi	6	.142	.789	6	-.363	479
Erkek Çocukların Arkadaş Grubu Tercihi	6	.484	.330	6	-.759	.080
Erkek Çocukların Toplam Gözlem Puanı	6	.206	.695	6	-.521	.289

Ebeveynlerin dişil cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların etkinlik tercihleri *(r=0.14, p>0.05),* arkadaş grubu *(r=0.48, p>0.05)* tercihleri ve toplam gözlem puanı *(r=0.21, p>0.05)* arasında pozitif yönde, yer tercihi ile *(r=-0.64, p>0.05)* negatif yönde anlamsız bir ilişki belirlenmiştir.

Ebeveynlerin eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların arkadaş grubu tercihi *(r=-0.76, p>0.05),* toplam gözlem puanı *(r=-0.52, p>0.05)* ve etkinlik *(r=-0.36, p>0.05)* tercihi arasında negatif yönde, yer tercihi ile *(r=0.37, p>0.05)* pozitif anlamsız bir ilişki saptanmıştır.

Ebeveynlerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların yer/ etkinlik/ arkadaş grubu tercihleri ve toplam gözlem puanları arasındaki ilişki Tablo 4.3.4.1.2'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.4.1.2

Ebeveynlerin Dişil / Eril Cinsiyet Rol Algıları ile Kız Çocukların Bireysel Gözlem Verileri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

	Ebeveyn Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı			Ebeveyn Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı		
	n	r	p	n	r	p
Kız Çocukların Yer Tercihi	6	-.380	.457	6	.431	.393
Kız Çocukların Etkinlik Tercihi	6	.353	.492	6	.819	.046
Kız Çocukların Arkadaş Grubu Tercihi	6	.488	.326	6	.798	.057
Kız Çocukların Toplam Gözlem Puanı	6	.256	.625	6	.907	.013

Ebeveynlerin dişil cinsiyet rol algısı ile kız çocukların etkinlik tercihleri *(r=0.35, p>0.05),* arkadaş grubu *(r=0.49, p>0.05)* tercihleri ve toplam gözlem puanı *(r=0.26, p>0.05)* arasında pozitif yönde, yer tercihi ile *(r=-0.38, p>0.05)* negatif yönde anlamsız bir ilişki belirlenmiştir.

Ebeveynlerin eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların etkinlik tercihleri *(r=0.82, p<0.05)* ve toplam gözlem puanı *(r=0.91, p<0.05)* arasında güçlü ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu saptanırken, arkadaş grubu *(r=0.43, p>0.05)* ve yer tercihi *(r=0.43, p>0.05)* ile pozitif yönde anlamsız bir ilişki belirlenmiştir.

Kız ve erkek çocukların toplam gözlem puanları, yer/ etkinlik/ arkadaş grubu tercihleri ile anne ve babaların dişil/ eril cinsiyet rol algıları arasındaki ilişkiye bireysel gözlemlerde 12 çocukla çalışıldığı için cinsiyete göre ayrılmadan bakılmıştır.

Annelerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile erkek ve kız çocukların yer/ etkinlik/ arkadaş grubu tercihleri ve toplam gözlem puanları arasındaki ilişki Tablo 4.3.4.1.3. ’de sunulmuştur.

Tablo 4.3.4.1.3

Annelerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek ve Kız Çocukların Bireysel Gözlem Verileri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

	Anne Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı			Anne Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı		
	n	r	p	n	r	p
Çocukların Yer Tercihi	6	-.309	.551	6	.531	.278
Çocukların Etkinlik Tercihi	6	-.103	845	6	.418	.409
Çocukların Arkadaş Grubu Tercihi	6	.436	.387	6	-.205	.697
Çocukların Toplam Gözlem Puanı	6	.017	.974	6	.260	.618

Tablo 4.3.4.1.3'de incelendiği gibi kız ve erkek çocukların toplam gözlem puanları, yer/ etkinlik/ arkadaş grubu tercihleri ile annelerin dişil ve eril cinsiyet rol algıları arasında güçlü olmayan anlamsız ilişkiler saptanmıştır.

Babaların dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile erkek ve kız çocukların yer/ etkinlik/ arkadaş grubu tercihleri ve toplam gözlem puanları arasındaki ilişki Tablo 4.3.4.1.4'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.4.1.4

Babaların Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek ve Kız Çocukların Bireysel Gözlem Verileri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

	Baba Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı			Baba Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı		
	n	r	p	n	r	p
Çocukların Yer Tercihi	6	-.759	.080	6	.767	.075
Çocukların Etkinlik Tercihi	6	.196	.709	6	.081	.879
Çocukların Arkadaş Grubu Tercihi	6	.477	.338	6	-.630	.180
Çocukların Toplam Gözlem Puanı	6	-.061	.180	6	.207	.694

Tablo 4.3.4.1.4'de görüldüğü gibi kız ve erkek çocukların yer tercihi ile babaların dişil cinsiyet rol algısı arasında negatif yönde, babaların eril cinsiyet rol algısı arasında pozitif yönde ama anlamsız bir ilişki saptanmıştır.

4.3.5. Öğretmenlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek ve Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Tablo 4.3.5.1'de öğretmenlerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki korelasyonlar verilmiştir.

Tablo 4.3.5.1

Öğretmenlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Öğretmenlerin Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Arkadaşına bağırma, tartışma, alay-taklit etme	18	.607	.008
Evcilik oynama (anne,baba,çocuk,komşu)	22	-.423	.050
Hamur oynama	6	.887	.018
Serbest resim-boyama yapma	9	-.718	.029
Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Öğretmenlerin Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Arkadaşıyla boğuşmak, güreşmek, dövüşmek, karate yapma	18	.515	.029
Sınıf oyuncaklarını toplama, yerleştirme	7	.823	.023
Puzzle yapma	12	.641	.025
Yakan top, yakalamaca, koşma yarışı gibi oyunlar	16	.543	.030
Tamir aletleri(çekiç,testere) ile oynama	14	-.535	.049
Kukla oynatma	7	-.821	.024
Telefon, cep telefonu veya telsizle konuşma	9	-.754	.042

Öğretmenlerin dişil cinsiyet rol algısı erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, arkadaşına bağırma, tartışma, alay-taklit etme davranışı *(r=0.61, p<0.05)* ve hamur oynama etkinliği *(r=0.89, p<0.05)* ile pozitif yönde, serbest resim-boyama yapma *(r=-0.72, p<0.05)* ve evcilik oynama etkinliği *(r=-0.42 p=0.05)* ile negatif yönde anlamlı ilişkili olduğu görülmüştür.

Öğretmenlerin eril cinsiyet rol algısı erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, arkadaşıyla boğuşmak, güreşmek, dövüşmek, karate *(r=0.52, p<0.05)* ve sınıf oyuncaklarını toplama, yerleştirme *(r=0.82, p<0.05)* davranışları, puzzle yapma *(r=0.64, p<0.05)* ve yakan top, yakalamaca, koşma yarışı gibi oyunları oynama *(r=0.54, p<0.05)* etkinlikleri ile pozitif yönde, tamir aletleri(çekiç,testere) ile oynama *(r=-0.54, p<0.05)* ve kukla oynatma *(r=-0.82, p<0.05),* telefon, cep telefonu veya telsizle konuşma *(r=-0.75, p<0.05* etkinliği ile negatif yönde anlamlı ilişkili olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.3.5.2'de öğretmenlerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki korelasyonlar verilmiştir.

Tablo 4.3.5.2

Öğretmenlerin Dişil/ Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Öğretmenlerin Dişil Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Arkadaşına bağırma, tartışma, alay-taklit etme	18	-.524	.026
Tamir aletleri(çekiç,testere) ile oynama	14	-.541	.041
Şarkı söyleme	11	.701	.016
Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Öğretmenlerin Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	n	r	p
Arkadaşına bağırma, tartışma, alay-taklit etme	18	.485	.041
Puzzle yapma	12	-.608	.036
Yakan top, yakalamaca, koşma yarışı gibi oyunlar	14	-.567	.022
Telefon, cep telefonu veya telsizle konuşma	8	-.729	.040

Öğretmenlerin dişil cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde; arkadaşına bağırma, tartışma, alay-taklit etme davranışı *(r=-0.52, p<0.05),* tamir aletleri(çekiç,testere) ile oynama *(r=-0.54, p<0.05)* etkinliği ile negatif yönde, şarkı söyleme *(r=0.70, p<0.05)* davranışı ile pozitif yönde anlamlı ilişki olduğu saptanmıştır.

Öğretmenlerin eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde, puzzle yapma *(r=-0.61, p<0.05)* ve yakan top, yakalamaca, koşma yarışı gibi oyunları oynama *(r=-0.57, p<0.05),* telefon, cep telefonu veya telsizle konuşma *(r=-0.73, p<0,05)* etkinlikleri ile negatif yönde, arkadaşına bağırma, tartışma, alay-taklit etme davranışı *(r=0.49, p<0.05)* ile pozitif yönde anlamlı ilişkilendiği saptanmıştır.

4.3.6. SED'e Göre Anne-Babaların ve Öğretmenlerin Cinsiyet Rol Algısı ile Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Bulgular

Farklı SED'de bulunan anne ve öğretmenlerin dişil/ eril cinsiyet rol algısı arasında, ayrıca babaların dişil cinsiyet rol algısı arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. SED'e göre babaların eril cinsiyet rol algısı arasında anlamlı farklılık saptandığı için kız- erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Bunun için her SED' bulunan kız ve erkek çocukların bir etkinlik içinde bulunma ortalamaları ile babaların eril cinsiyet rol algıları arasındaki ilişki incelenmiştir.

SED'e göre babaların eril cinsiyet rol algısı ile *erkek* çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki korelasyon sonuçları Tablo 4.3.6.1'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.6.1

SED' e göre Babaların Eril Cinsiyet Rol Algısı ile Erkek Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Babaların Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	ÜST SED		
	n	r	p
Evcilik oynama (anne,baba,çocuk,komşu)	5	.946	.015
Kum ile oynama (kale, kule, göl yapmak)	4	.994	.078
Büyük bloklarla oynama (kule,ev, kale yapma)	3	.994	.072
Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	ORTA SED		
	n	r	p
Alış-veriş yapma (bakkalcılık oynama, para alıp-verme)	4	.988	.012
Sayışmalı oyunlar, tekerlemeler ve el vurmalı oyunlar oynama	4	.978	.022
Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	ALT SED		
	n	r	p
Abaküs, büyüteç ve terazi gibi oyuncaklarla oynama	3	.978	.022

Babaların eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri incelendiğinde; üst sosyo-ekonomik düzeyde evcilik oynama etkinliği *(r=0.95, p<0.05)*, orta sosyo-ekonomik düzeyde alış-veriş yapma *(r=0.99, p<0.05)* ve sayışmalı oyunlar, tekerlemeler, el vurmalı oyunlar oynama *(r=0.98, p<0.05)*, alt sosyo-ekonomik düzeyde abaküs, büyüteç ve terazi gibi oyuncaklarla oynama *(r=0.98, p<0.05)* ile pozitif yönde güçlü ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır.

Ayrıca üst sosyo-ekonomik düzeyde babaların eril cinsiyet rol algısı ile erkek çocukların kumla *(r=0.99, p>0.05)* ve bloklarla oynama *(r=0.99, p>0.05)* etkinliği arasında pozitif yönde güçlü ama anlamsız bir ilişki olduğu görülmüştür.

SED'e göre babaların eril cinsiyet rol algısı ile *kız* çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri arasındaki korelasyon sonuçları Tablo 4.3.6.2. 'de sunulmuştur.

Tablo 4.3.6.2

SED' e göre Babaların Eril Cinsiyet Rol Algıları ile Kız Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri Arasındaki Korelasyon Sonuçları

Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	**Babaların Eril Cinsiyet Rol Algısı Puanı**		
	ÜST SED		
	n	r	p
Evcilik oynama (anne,baba,çocuk,komşu)	5	-.920	.027
Kum ile oynama (kale, kule, göl yapmak)	4	-.922	.078
Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	ORTA SED		
	n	r	p
Alış-veriş yapma (bakkalcılık oynama, para alıp-verme)	4	-.990	.010
Arkadaşını eleştirme, kıyaslama yapma	4	.973	027
Arkadaşına yardım etme	4	.951	.049
Arkadaşıyla oyuncaklarını/eşyalarını paylaşma	4	-.978	.022
Hamur oynama	5	-.927	.023
Oyuncak Tercihleri ve Akran Etkileşimleri	ALT SED		
	n	r	p
Abaküs, büyüteç ve terazi gibi oyuncaklarla oynama	3	.966	.056
Arkadaşıyla sohbet etmek	3	.995	.061

Babaların eril cinsiyet rol algıları ile kız çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ile incelendiğinde; üst sosyo-ekonomik düzeyde evcilik oynama *(r=-0.92, p<0.05)* ile negatif yönde anlamlı, kumla oynama etkinliği *(r=-0.92, p>0.05)* ile negatif yönde anlamsız bir ilişki saptanmıştır. Orta sosyo-ekonomik düzeyde babaların eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların alış-veriş yapma *(r=-0.99, p<0.05)*, arkadaşıyla oyuncaklarını/eşyalarını paylaşma *(r=-0.98, p<0.05)* ve hamur ile oynama *(r=-0.93, p<0.05)* etkinliği ile negatif yönde, arkadaşına yardım etme *(r=0.95, p<0.05)* ve arkadaşını eleştirme/kıyaslama yapma davranışı *(r=0.97, p<0.05)* ile pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür. Alt sosyo-ekonomik düzeyde babaların eril cinsiyet rol algısı ile kız çocukların abaküs, büyüteç ve terazi gibi oyuncaklarla oynama *(r=0.97, p>0.05)* ve arkadaşıyla sohbet etme davranışı *(r=0.96, p>0.05)* ile pozitif yönde güçlü ama anlamsız bir ilişki saptanmıştır.

4.3.7.Çocukların Oyuncak Tercihlerine ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Grup Gözlem Bulguları

Yapılan gözlemlerde, çocukların çoğunlukla kendi cinsiyetindeki çocuklar ile etkileşime girmeyi tercih ettikleri ve hemcins gruplarla daha sık oyun oynadıkları görülmüştür. Tercih edilen ekinlikler için yapılan gözlemler sonucunda; resim yapma, evcilik oynama, bebek ile oynama, sohbet etme, oyuncak makyaj malzemelerini kullanma gibi etkinlikleri kız çocukların erkeklerden anlamlı bir şekilde daha fazla tercih ettiğini ve bu etkinliklerde oldukça uzun zaman geçirdikleri görülmüştür. Boğuşma, hırsız-polis oynama, direksiyon kullanma, trafik işaretleri ile oynama, puzzle ve bloklarla oynama ve tamir aletleri ile oynama gibi etkinliklerde erkek çocukların kızlara oranla daha çok tercih ettikleri saptanmıştır. Sınıf içinde ve bahçede yapılan gözlemler, erkek çocukların daha büyük gruplarla hareketli etkinliklerde bulunduklarını ortaya koyarken, kız çocuklarının daha çok ikili ve üçlü gruplarla daha az hareket içeren oyunları tercih ettiklerini göstermiştir. Kız çocukların ise daha çok arkadaşları ile sohbet etme, kulaktan kulağa fısıldama, masa başında kız arkadaşları ile vakit geçirme etkinliklerini tercih ettikleri görülmüştür. Kızlar öğretmenleriyle erkeklere oranla, şikayet etme, danışma, bir şeyler anlatma gibi aktivitelerle daha çok iletişime girmektedir. Etkinlikler sırasında oyun oynarken, erkek çocuklarda kızlara oranla daha çok fiziksel saldırganlık (boğuşma, vurma, güreşme, dövüş-savaş oyunları oynama vb) davranışı gözlenirken kızlarda ise sözel saldırganlık (alay etme, taklit etme, sözlü dalaşma vb.) davranışı gözlenmiştir. Etkinlikler sırasında bazen kızlar erkeler tarafından fiziksel saldırganlık içeren davranışlara maruz bırakılmış, bunun sonucunda ise kızlar erkeklere fiziksel karşılık vermektense öğretmene şikayet ederek bu saldırganlığa tepki göstermişlerdir. Erkek çocuklar fiziksel saldırganlık içeren davranışlar sergilerken, dizilerde ve çizgi filmlerde yer alan karakterleri taklit etmişler, çizgi film kahramanları gibi davranmaya çalışmışlardır. Kızların ise sihir ve olağanüstü öğeler içeren dizi karakterlerinden etkilendikleri gözlenmiştir. Farklı sosyo-ekonomik düzeyde bulunan her üç sınıfta da, karşı cins arkadaşları ile etkileşime geçen kız ve erkek çocuklar gözlenmiştir. Bu çocuklar bireysel olarak karşı cinsten oluşan grubun etkinliğine katılmışlar veya kısa süreli olarak etkileşime geçmişlerdir. Genellikle aynı kız ve erkekler karşı cins grupları ile evcilik, büyük bloklarla oynama, küçük bloklar ve takmalı oyuncaklar ile masada oynama gibi etkinliklerde etkileşime geçmişlerdir. Oyun sırasında yaptıkları, evcilik köşesini düzenlerken veya kullanırken ise ailelerinden

gözlemlediklerine göre düzenlemek ve oyunu kurgulamak istemişler ama farklı aile yapıları olduğu için oyun sırasında çeşitli tartışmalara girmişlerdir. Örneğin evcilik oynarken kız ve erkek çocukların ebeveynlerinden etkilendikleri, oyun sırasında arkadaşları; "Neden böyle yaptın? " diye bir soru sorduğunda "Annem de böyle yemek yapıyor" veya "babamda işe giderken arabaya biniyor" gibi cevaplar verdikleri gözlenmiştir.

4.3.8. Çocukların Oyuncak Tercihlerine ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Bireysel Gözlem Bulguları

Bireysel gözlemlerde üst sosyo-ekonomik düzeyde kız çocukları; mutfak eşyaları ve bebeklerle evcilik oynama, şarkı söyleme, dans etme, kitap incelme, süslenme (makyaj yapmak), kuaförcülük oynama gibi etkinlikleri tercih etmişlerdir. Bir kız çocuğu puzzle yapma, yakalamaca ve top ile can oyunu oynama etkinliklerini de yapmaktadır. Erkek çocuklar; araba sürme, kum ile oynama, bloklarla oynama ve saldırgan davranışlar içeren etkinlikleri tercih ettikleri gözlenmiştir. Örneğin; boğuşmak, savaşçılık, silahla hırsız kovalama (polisçilik), bagukan kartlarıyla (çizgi film) oynamak vb. gibi.

Orta sosyo-ekonomik düzeyde kız çocukları; resim ve boyama yapma, hamur oynama, dans etme, mutfak eşyaları ve bebeklerle evcilik oynama, sohbet etme gibi etkinlikleri tercih etmişlerdir. Erkek çocuklar; askercilik, direksiyon ile araba sürme, yakalamaca, saklambaç, don-ateş, trencilik gibi hareketli oyunlar oynamayı tercih etmişlerdir. Bu etkinliklerin dışında hamur ile oynama, serbest resim yapma, puzzle oynama etkinlikleri de gözlenmiştir.

Alt sosyo-ekonomik düzeyde kız çocuklarından birinin; mutfak eşyaları ve bebeklerle evcilik oynama, süslenme (makyaj yapmak), peluş oyuncakla oynama, kitap inceleme gibi etkinlikleri, diğer kız çocuğunun ise; top ile oynama, yakalamaca, hırsız kovalama (polisçilik) gibi etkinlikleri tercih ettiği gözlenmiştir. Bu etkinlikler dışında her ikisi de, bloklarla oynama, puzzle yapma, sohbet etme, kavram oyuncakları ile oynama gibi etkinliklerini tercih etmişlerdir. Erkek çocuklar; direksiyon ile araba sürme, silahla hırsız kovalama (polisçilik), bloklarla oynama, spor köşesinde spor aletlerini ile oynama, top ile oynama etkinliklerini tercih etmişlerdir.

Her üç sosyo-ekonomik düzeyde de grup gözlemlerinde olduğu gibi bireysel gözlemlerde de kız ve erkek çocukların genellikle hem cinsleri ile oynamayı tercih ettikleri gözlenmiştir. Bazı etkinliklerde ise aynı çocuklar karşı cins gruplarla kısa süreli etkileşime geçmişlerdir.

4.3.9. Çocukların Okul Dışı Zamanlardaki Oyuncak Tercihlerine ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Ebeveyn Görüşleri

Yüksek cinsiyet rol algısına sahip 12 ebeveynle, çocukları ile ilgili okul dışı zamanlarda akran etkileşimleri, etkinlik ve oyuncak tercihleri hakkında bilgi almak için kısa görüşmeler yapılmıştır.

Ebeveynlere çocuklarının karşı cinsten arkadaşı olup olmadığı sorulduğunda; her üç sosyo-ekonomik düzeyde de ebeveynler kız ve erkek çocukları için farklı cinsten arkadaşları olduğunu söylemiştir.

"Çocuğunuz en yakın arkadaşının ismi nedir?" sorusuna, her üç sosyo-ekonomik düzeyde de bir ebeveyn hariç kız çocuklar için kız arkadaşlarının, erkek çocuklar için erkek arkadaşlarının isimlerini vermişlerdir. Alt düzeydeki bir ebeveyn ise erkek çocuğu için en yakın arkadaşı olarak bir kız arkadaşının ismini söylemiştir.

"Çocuğunuzla birlikte misafirliğe gittiğinizde, çocuğunuz hangi arkadaşları ile oynamayı tercih etmektedir?" sorusuna; üst sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynler kız çocuklar için kız arkadaşları ile, erkek çocuklar için erkek arkadaşları ile oynamayı, orta sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynler kız çocuklar için kız arkadaşları ile erkek çocuklar içinse fark etmediğini her iki cinsten çocuklarla da oynadığını, alt sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynler bir kız ve bir erkek çocuk için her iki cinsten çocuklarla oynadığı, bir kız ve bir erkek çocuk içinde kız arkadaşları ile oynamayı tercih ettiği ifade etmişlerdir.

"Ebeveynlere çocuğunuz arkadaşları ile daha çok hangi oyunları oynamayı ve çocuğunuz arkadaşları ile oynarken hangi oyuncaklarla oynamayı tercih etmektedir?" diye sorulduğunda; her üç sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynler erkek çocuklar için top ile oynamayı, polisçilik oynamayı, kız çocuklar içinse evcilik oynamayı, hem erkek hem de kız çocukları içinde saklambaç oynamayı, resim yapmayı, zıplama ve koşma gibi oyunlar oynamayı tercih ettiklerini söylenmişlerdir. Ayrıca her üç sosyo-ekonomik

düzeydeki ebeveynler kız çocuklar için bebekler ve yapboz oyuncakları ile oynamayı, erkeler çocuklar içinse araba, kamyonet, silah ve top gibi oyuncaklarla oynamayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir.

"Çocuğunuz evde hangi oyunları oynamakta ve hangi oyuncaklarla oynamayı tercih etmektedir?" sorusuna; her üç sosyo-ekonomik düzeydeki ebeveynler kız çocuklar için bebeklerle evcilik oynama, resim yapma ve yapboz ile oynamayı, erkek çocuklar içinse top ile oynan oyunlar oynamayı, araba, silah oyuncakları ve bilgisayar oyunları oynamayı tercih ettiklerini söylemişlerdir.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Cinsellik, doğum öncesinden başlayarak insan gelişiminin her döneminde önem taşıyan, bireyin ve çevresindekilerin davranışlarını, algılarını, güdülerini, tercihlerini ve duygularını derinden etkileyen karmaşık bir olgudur. Yaşamın her aşamasına bu denli etkisi olan bu olgunun anlaşılması ve açıklanması için psikoloji (Lara ve Cantu, 1989; Snarey, Friedman ve Blosi, 1986 (akt.Girginer, 1994)) , biyoloji (Shaffer, 1988), sosyoloji (İmamoğlu, 1993; Kağıtçıbaşı ve Kansu, 1976) ve eğitim (Aksoy, 1990; Gökkaya, 1994; Greulich, 2007; Hee, 2007; Jacklin ve Macobby, 1978; Keleş, 2008; Llyod ve Smith,1986; Mangır ve Baran, 1990; Moore, 2004; Serbin, Moller, Gulko, Powlishta ve Colburne, 1994; Thompson, 1975 (akt. Maccoby, 1999)) gibi farklı disiplinlerde çeşitli çalışmalar yürütülmüş ve farklı kuramlar geliştirilmiştir. Bu çalışmalar cinsellik ve cinsel gelişim hakkında bildiklerimizi derinleştirmiş olsa da, ulaşılan sonuçlar daha farklı soruların sorulmasına yol açmış ve bu alanda ulaştığımız yanıtlardan çok daha fazla sayıda sorunun yanıtlanma gereksinimi var olmaya devam etmiştir. Bu araştırmada, okul öncesi dönem çocuklarının cinsel gelişimlerini, çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri kapsamında incelenmiştir. Farklı sosyo-ekonomik düzeydeki çocukların, anne-babalarının ve öğretmenlerin sahip olduğu cinsiyet rolleri algısının çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri ile nasıl ilişkilendiği araştırılmıştır. Bu bölümde farklı SED'de olan ebeveynlerin ve öğretmenlerin cinsiyet rol algılarına ilişkin elde edilen bulgulara; kız ve erkek çocuklarda akran etkileşimleri, etkinlik ve oyuncak tercihlerine ilişkin elde edilen bulgulara; farklı SED' ye sahip anne-babaların ve öğretmenlerin cinsiyet rol algısının çocukların akranları etkileşimleri, etkinlik ve oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiye dair elde edilen bulgulara ait yorumlara yer verilmiştir.

5.1. Farklı SED' de Olan Anne- babaların ve Öğretmenlerin Cinsiyet Rol Algılarına İlişkin Elde Edilen Bulgulara Ait Yorumlar

Araştırma bulguları, ebeveyn cinsiyet rol algısı bağlamında incelendiği zaman babaların eril cinsiyet rol algıları arasında sosyo-ekonomik düzeye (SED) dayalı anlamlı farklılıklar olduğunu göstermiştir. Babaların eril cinsiyet rol algıları arasındaki bu

farklılığı ailelerin kültürel ve toplumsal bakış açısı ve beklentileri ile değer verilen kişisel özellikler arasındaki farklılıklarla ilgili olduğu düşünülmektedir. Eğitim seviyesi düşük olan ve profesyonel bir formal eğitim gerektirmeyen mesleklerde çalışan babaların daha geleneksel cinsel bakış açısına sahip oldukları ve eril cinsiyet rol algılarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Alt grupta bulunan babaların cinsiyet rol algısı hakkında daha geleneksel bir yapıya sahip oldukları, orta gruptaki babaların ise göreceli olarak erkek ve kadın özelliklerini kendi kişiliğinde barındıran androjen bir yapı sergileme eğiliminde oldukları düşünülmektedir (Cüceloğlu, 1993). Orta SED'deki babaların diğer gruplardaki babalara oranla hem dişil hem de eril cinsel rol algıları açısından daha uyumlu ve eşitlikçi bir yapıya sahip olduklarını söyleyebiliriz.

Babaların cinsiyet rolleri algısının aksine farklı SED'deki annelerin cinsiyet rol algıları arasında anlamlı farklılık olmadığı saptanmıştır. Her üç SED grubunda eğitim düzeyi farklı anneler yer almasına karşın, her üç grupta da çalışmayan anne sayısının fazla olması bu bulgunun olası nedenleri arasında gösterilebilir. Ulaşılan sonuçlardan farklı olarak Mangır ve Baran (1990) farklı SED' deki ailelerin cinsel kavrayış ve cinsel kimliğin kazanılması ile ilgili yaptıkları çalışmada, sosyo-ekonomik düzey ve anne babanın eğitim durumu yükseldikçe, çocukların cinsel kimliği algılama testlerinden aldıkları puanın arttığını saptamışlardır. Bu sonucu ise; yükselen SED ile birlikte ebeveynlerin çocuklarına cinsel kimlik kazanmaları açısından daha bilinçli bir şekilde yaklaşmaları şeklinde açıklamışlardır. Öğretmenlerin mesleki deneyim yıllarının yakın olması ve merkez ilçelerde görev yapıyor olmaları, ayrıca yaş ortalamalarının (üst SED: 44; alt ve orta SED: 39) bir birine yakın olması dişil ve eril cinsiyet rol algılarını aynı yönde etkilediği düşünülmektedir.

5.2. Kız ve Erkek Çocukların Oyuncak Tercihlerine ve Akran Etkileşimlerine İlişkin Elde Edilen Bulgulara Ait Yorumlar

Çocuklar, bir kere toplumun kadın yada erkek olmanın ne anlama geldiği düşüncesine maruz kalınca, aile artık temel cinsiyet bilgi sağlayıcısı özelliğini kaybetmektedir (Fagot, 1981; Harris, 1995). Bu bağlamda, çocukların yaşları ilerledikçe ve ev dışına çıktıkça, özellikle akran gibi başka toplumsallaşma unsurları da etkili olmaya başlamaktadır (Liss, 1983, akt. Maccoby, 1999). Örneğin, çocuklar iki yaş gibi erken bir sürede, genel olarak hemcinsleri olan akranları tercih etmeye ve onlarla oynamaya başlamaktadır. Ayrıca bazı çalışmalarda, çocukların kendi cinsiyetinden

akranlarını daha çok tercih ettiklerini ve 3 yaşından sonra tipik olarak kendi cinsiyetlerinde akranlarıyla oynadıkları bulunmuştur (Macoby, 1999).

Gözlemlerden elde edilen bilgilere göre, erkek ve kız çocukların akranları ile olan etkileşimlerinde farklı davranışlar sergiledikleri, etkinlik ve oyuncak tercihlerinde de çeşitli farklılıklar olduğu saptanmıştır. Çocukların çoğunlukla kendi cinsiyetindeki çocuklar ile etkileşime girmeyi tercih ettikleri ve hemcins gruplarla daha sık oyun oynadıkları görülmüştür. Bu dönemde çocuğun toplumsallaşma sürecinde, arkadaş ilişkilerinde özdeşleşme olgusu ağır basmaya başlamaktadır. Çocuklar genellikle kendi yaş ve cinsiyetin arkadaşları ile etkileşime girmeyi tercih etmekte ve birbirlerinin davranış ve tutumlarını hatta konuşmalarını benimseyip kullanmaktadır (Çağatay ve Mangır, 1987). Jacklin ve Macoby (1978), bir laboratuarda bulunan oyun odasında, bir birini daha önce hiç görmemiş, üzerlerinde nötr renkte kıyafetler olan ve isimleri kullanılmayan, yani erkek veya kız olduklarını ayırt etmek çok zor 33 aylık 46 çift çocukla bir araştırma yapmıştır. Araştırmacı; farklı zamanlarda oyun odasına girip çocukların oynaması için oyuncaklar bırakmış ve çocukları doğal bir toplumsal ortamda oyun oynarken gözleme şansına sahip olmuştur. Bu yaş grubu içinde hem erkelerin hem de kızların, aynı cins olan partnerlerine ve karşı cins olan partnerlerine, oyuncak sunma, vurma, itme, korkutma, yasaklama, gelen oyuncağı kabul etme, oyuncak kapma gibi davranışları ve yönelimleri yaklaşık olarak aynı bulmuştur. Ancak oyun oynamak için çocuklar daha çok hem cinslerini tercih etmişlerdir (Akt. Maccoby, 1999). Serbin ve diğerleri (1994), üç yaş çocukların bulunduğu, toplam beş tane okulöncesi sınıfında gözlemler yapmıştır. Gözlem yaparken rapor tutulmuş ve çocuklarla birlikte oyun oynanmış, böylece çocukların etkileşimleri katılımcı gözlem yöntemi ile incelenmiştir. Çocukların kendi hem cinslerinin bulunduğu gruplarda daha aktif olduğu ve oyun partnerleri ile daha fazla etkileşime girdikleri saptanmıştır. Karışık cinsiyetli gruplarda ise paralel oyunlar oynandığı, farklı cinsiyetten olan çocukların oyunlara etkin katılmak yerine dışarıdan gözlemeyi tercih ettikleri bulunmuştur. Gözlemlerden elde edilen veriler incelendiğinde, erkek ve kız çocuklarının karşı cinse hitap eden bazı davranış ve etkinliklere düşük oranlarda katıldıkları fark edilmektedir. Yapılan gözlemlerle ilişkilendirdiğimizde erkek ve kızların karşı cinsin etkinliklerine karşı cins gruplarında yer alarak katıldıkları; bu tür etkinlikleri kendi hemcinslerinden oluşan gruplarda tercih etmedikleri görülmüştür. Yani konu ile ilgili diğer araştırmaların ulaştığı sonuçlara

paralel bir şekilde, bu araştırma örneklemindeki çocuklarında bireysel olarak karşı cins gruplarla kısa süreli etkileşimlere geçtikleri görülmektedir.

Çocuklar seçmiş oldukları bu hemcins gruplarında, uzun vadeli sonuçlar doğurabilecek farklı iletişim tarzları, bilişsel beceriler ve davranış biçimleri öğrenmektedir. Çocuklar bu dönemde hangi cinsiyetten olduklarının bilincindedirler. Kız-erkek ilgileri iyice belirginleşmiştir. Çocuklar, her iki cinsiyetin çoklu modellerini gözlemlemekte ve bazı belirli davranışları gerçekleştirmedeki farklılıklardan haberdar olmaktadır. Örneğin, aynı aktivitede özellikle de cinsiyet biçimli davranış da yer alan akran gruplarını gözlemledikten sonra, kendi cinsiyetlerle ait modellemelerde bulunmaya daha meyillidirler. Bu nedenle, çocuklar, akranlarını cinsiyetleşme bilgisi kaynağı olarak kullanmaktadır (Bussey ve Perry, 1984; Perry ve Bussey 1979). Egan ve Perry (1984) ise çocukların cinsiyet hakkında tipikliklerin ve evrensel öz değerlerin arasında önemli ilişkiler bulmuştur; çocuklar ne kadar kendi cinsiyetlerinden olan diğer çocuklara benzediğini düşünürse o kadar kendilerini genel anlamda iyi hissettiği görülmüştür. Bu noktada, cinsiyet kimliğinin "değerlendirme" kısmı daha çok ilgi çekmiştir ve grup içi bir değerlendirme tarafı araştırılmıştır. Okulöncesi dönem gibi erken bir zamanda, çocukların cinsiyet biçimli tercihleri genellikle akranlarının nasıl oldukları hakkında ki düşüncelerinin yansımasıdır ve bir akranın varlığı bile çocukları karşı cinse ait bir oyuncakla oynamaktan alıkoyabilir. Araştırma ileri sürmüştür ki, çocukların özelliklede grup içinde maruz kalma dereceleri onların cinsiyet ile ilgili davranışlarını etkilemektedir (Akt. Maccoby, 1999).

Araştırma sürecinde tercih edilen ekinlikler için yapılan analizler sonucunda: resim yapma, evcilik oynama, bebek ile oynama, sohbet etme, oyuncak makyaj malzemelerini kullanma gibi etkinlikleri kızların erkeklerden anlamlı bir şekilde daha fazla tercih ettiği gözlenmiştir. Kız çocukların bu etkinliklerde oldukça uzun zaman geçirdikleri saptanmıştır. Boğuşma, hırsız-polis oynama, direksiyon kullanma, trafik işaretleri ile oynama, puzzle, bloklar ve tamir aletleri ile oynama gibi etkinlikleri ise erkek çocukların kızlara oranla anlamlı derecede daha fazla tercih ettikleri saptanmıştır. Erkek çocukların zamanlarını bu etkinliklerde geçirmeyi yeğledikleri gözlenmiştir. Erkek çocuklar daha çok fiziksel güç gerektiren, hareketli oyunlara, kız çocuklar ise daha hareketsiz ve sözel beceriler isteyen oyunlara yönelmektedir. Çocukların belirli oyuncaklarla oynamalarında cinsiyet faktörünün önemi araştırılmış. Çocukların, bebek ve ev eşyalarıyla, araba ve kamyonlarla, top oyunlarında, resim çizme-boyama-kesme,

okuma ve büyük motor gelişim etkinliklerinde bulunmasında cinsiyetlere göre önemli farklılıklar bulunmuştur (Aksoy, 1990). Çocuklarla yapılan görüşmelerde etkinlikleri kız ve erkek oyunları diye ayırdıkları, farklı cinsiyetten olanları ise oyuna almak istemediklerini söylemişlerdir (Browne, 2004). Farklı yaş aralıklarında yapılan araştırmalarda çocukların oyun arkadaşı ve oyuncak tercihleri cinsiyete göre incelendiğinde farklı sonuçlar bulunmuştur. Llyod ve Smith (1986), Maccoby ve Jacklin' den, farklı gözlem metodu kullanarak, daha önceden tanışan farklı yaş aralığında bir grupla çalışmışlardır. 19-42 ay aralığında 60 çocuğu laboratuar dışında incelemişler; çocuklar için oyun seansları düzenlemişler ve bu sırada ortaya çıkan toplumsal-davranışsal olayları kaydetmişlerdir. Kızlarda, cinsiyete özgü oyuncak tercihleri ve aynı cins partner seçilmesi ile karşı cins partner seçimi ve karşı cinsiyete özgü oyuncak tercihleri arasında büyük fark çıkmıştır. Başka bir çalışmada (Bussey ve Bandura, 1992) ise 3-4 yaşlarındaki çocuklar karşı cinsiyete uygun görülen oyuncakların olduğu bir odaya koyulduklarında, oyuncakları görmezden gelmişlerdir. Özellikle bir erkek çocuk oyuncak bebeği odanın diğer tarafa fırlatarak ona arkasını dönmüş; bazı erkek çocukları da kız oyuncaklarını erkek oyuncaklara dönüştürerek oynamaya çalışmışlardır (akt. Onur, 2008). Bu araştırmada olduğu gibi yapılan gözlemlerde özellikle fiziksel saldırganlık içeren davranışlar erkek çocuklarda, sözel saldırganlık içeren davranışlar ise kız çocuklarda görülmektedir. Kızlar duygu ve düşüncelerini gizlice farklı arkadaşlarıyla paylaşarak ortaya koyarken, erkekler ise daha sert ve açık bir tepki ile küsmektedir. Toplum içinde kadın ve erkeklerin toplumsal ilişkilerde sergilediği bu davranışları kız ve erkek çocuklarda benzer bir şekilde ortaya koymaktadır.

Çocukların karşı cinsiyete ait davranışları değerlendirmeleri de farklı yapılarda farklılık gösterebilir (örn; görünüm ve etkinlik yada oyuncakları içeren sınırı aşma). Örneğin, çocuklar tipik olarak erkeklerin kamyonetlerle oynadıklarını bilebilirler, ama yine de bazen kızların da onlarla oynamasını kabul edilebilir olarak algılayabilirler. Görünüm ile ilgili aşırı gitmeler ise, oyuncak ve etkinlik ile ilgili aşırı gitmelere göre daha çok olumsuz bir biçimde değerlendirilirler ve cinsiyet normlarını ihlal eden erkekler, kızlara oranla daha çok aşağılanırlar (Blakemore, 2003; Carter ve Portterson, 1982; Smotara, 1986; Stoddatl ve Turiel, 1985, akt. Greulich, 2007).

Farklı SED' deki kız ve erkek çocuklarının tercih ettikleri etkinlik ve oyuncak farklılıklarının ise sınıfta bulunan değişik oyuncaklardan, okulların sahip olduğu

imkanlardan ve öğretmenlerin çocuklara yapmış olduğu dolaylı yönlendirmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Kız ve erkek çocuklarında oyuncak, etkinlik ve akran tercihleri ya da akranları ile olan iletişimlerinde görülen farklılıkların içinde bulundukları çevrenin cinsel rol algısından etkilenmelerinden dolayı olduğu düşünülmektedir. Her kültür kendi içinde kadın ve erkeklerin davranışlarını belirleyen kurallar taşımakta ve bu kuralları bilerek veya fark etmeden çocuklara da yansıtmaktadır. Çocuklar bu sayede kendi cinsiyet rollerini içselleştirir, ona yönelik tutum ve davranışlar geliştirmektedir (Ünal, 1973). Toplumsal çevre, küçük çocukların toplumsallaşma unsurlarını, cinsiyet tercihlerini ve inançlarını etkilemektedir (Artan ve Bayhan, 2007).

5.3. Öğretmenlerin ve Farklı SED' ye sahip Anne-Babaların Cinsiyet Rolleri Algısı ile Çocukların Oyuncak Tercihleri ve Akranları Etkileşimleri Arasındaki İlişkiye Dair Elde Edilen Bulgulara Ait Yorumlar

Bir çocuğun kız veya erkek olarak doğması, cinsel kimliğine uygun davranış ve tutumlar kazanması için ilk koşul değildir. En önemli etken cinsiyete ait rollerin benimsenmesi, bedensel yapıya uygun ruhsal tutum, davranışların kazanılması ve uygulanmasıdır (Baran ve Mangır, 1990). Çocuklara cinsiyetlerine özgü davranışları kazanması ile ilgili ilk davranışlar aileleri tarafından yöneltilir. Aileler, yine her konuda olduğu gibi bu noktada da, çocukların cinsiyetine özgü davranışlarını toplumsallaştırmaya çalışmaktan çok, çocuğu cinse özgü oyun ve oyuncakları tercih etmesi için yönlendirmekte, çocuklara ona göre oyuncaklar almaktadır (Aksoy, 1990).

Ebeveynler küçük yaşlardan itibaren çocuklarına kalıplaşmış bilgileri ve inançları uygun şekilde işlemekte, cinsiyetine uygun olarak eğitmektedir (Maccoby, 1999). Anne-babalar bebeklikten itibaren kız ve erkek çocuklara farklı davranır, giysilerini ve oyuncaklarını cinsiyete özgü alır, odalarını cinsiyete özgü düzenler, onları cinsiyet çeşidine özgü etkinliklere katılmaları için teşvik eder. Böylece ebeveynler doğrudan veya dolaylı olarak yaptıkları yönlendirmelerle çocuklardan kız ve erkek olarak farklı davranmalarını beklerler (Orçan, 2008).

Çocukların hayatında ailenin ve öğretmenin yeri düşünülerek çocukların akran etkileşimleri, en çok tercih ettikleri oyuncak ve etkinlikler ile ebeveynlerin ve öğretmenlerin dişil-eril cinsiyet rol algıları arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığına

da bakılmıştır. Yapılan analizler sonunda, ebeveynlerin genel olarak dişil ve eril cinsiyet rol algısı ile kız ve erkek çocukların tercih ettikleri çeşitli oyuncaklar-etkinlikler ve farklı akran etkileşimleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Daha ayrıntılı bilgi elde etmek için, anne-babaların ayrı ayrı eril ve dişil cinsiyet rol algısı ile kız ve erkek çocukların tercih ettikleri oyuncaklar-etkinlikler ve akran etkileşimleri incelenmiş; anlamlı ilişkiler bulunmuştur.

Ebeveynlerin dişil cinsiyet rol algısı artıkça kız çocuklarında fiziksel saldırganlık içeren davranışların azalması, dişil özellikler göz önüne alınınca beklenen bir sonuç olarak değerlendirilmektedir. Ancak dişil cinsiyet rol algısı artıkça kız çocuklarının eril özellik taşıyan etkinlik ve davranış tercihleri arasındaki ilişkinin daha derin bir şekilde incelenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Ebeveynlerin eril cinsiyet rol algısı artıkça kız çocuklarında görülen sınıfı toplamak ve arkadaşına yardım etmek davranışı azalırken; araba, otobüs, trafik işaretleri gibi oyuncaklarla oynama etkinliklerinin artması beklenen bir sonuçtur. Ebeveynlerin eril cinsiyet rol algısı kız çocuklarını, erkeklerin sergilediği davranışları göstermeye veya karşı cinse ait etkinlikleri tercih etmeye yönlendirdiğini düşünebiliriz. Sınıf içinde erkek çocukların kız çocuklara oranla daha hareketli oyunları tercih ettikleri gözlendiği için, ebeveynlerin dişil cinsiyet rol algısı arttıkça erkeklerde gözlenme oranının azalması beklenen bir sonuç olarak düşünülmektedir.

Annenin eril ve dişil cinsiyet rol algısı puanları kız ve erkek çocuklarını, kız ve erkek çocuklarda gözlediğimiz davranışlar açısından beklendiği gibi ilişkilenmiştir. Annenin dişil cinsiyet rol algısı kız çocukların peluş oyuncaklarla, eril cinsiyet rol algısı ise kızların kazma, kürek, tırmık, kova gibi oyuncaklarla oynamaları ile olumlu yönde anlamı bir şekilde ilişkilenmiştir. Örneğin; öğretmene şikayet etme ve makyaj malzemeleri ile süslenme, peluş oyuncaklarla oynama gibi davranış ve etkinliklerin dişil özellik taşıdığı ve daha çok kız çocukları tarafından gerçekleştirildiği düşünülmektedir. Annenin dişil puanı arttıkça erkek çocukların makyaj malzemeleri ile süslenmek, saç taramak, aynaya bakmak gibi dişil özellikler taşıyan etkinlikleri tercih etmedikleri saptanmıştır. Annelerin erkek çocuklardan eril özellikleri içeren davranışlar beklediği düşünülmektedir. Ayrıca erillik puanı yüksek olan anneler hem erkek hem de kız çocuklarını, kazma, kürek, tırmık, kova gibi oyuncaklarla oynama konusunda daha fazla cesaretlendirmiştir.

Babaların dişil cinsiyet rol algıları erkek çocukların sözel saldırganlık içeren alay-taklit etme, tartışma gibi hareketler yapması ile olumlu yönde anlamlı, eril cinsiyet rol algısı ise kız çocukların direksiyon kullanarak araba sürmek etkinliği ile olumsuz yönde ilişkilenmiştir. Babaların eril cinsiyet rol algısı arttıkça kız çocuklarının spor etkinliklerine daha çok yöneldikleri görülmektedir. Babanın eril cinsiyet rol algısının yüksek olması durumunda kız çocuklarının arkadaşları ile sohbet etme, müzik aletleri ile oynama, Selena isimli diziyi canlandırma ve damat-gelin olma gibi rol alma etkinliklerini daha az tercih ettikleri saptanmıştır. Ayrıca eril cinsiyet rol algısı arttıkça babalar kızlarının direksiyon kullanarak araba sürmek gibi erkek çocukların tercih ettiği etkinliklerde bulunmalarını pek onaylamadıkları düşünülmektedir.

Yüksek cinsiyet rol algısına sahip ve bulunduğu grubun sosyo-ekonomik özelliklerini gösteren ebeveynlerle, bu ebeveynlerin çocuklarının arkadaş grubu, etkinlik ve oyun oynamak için yer tercihleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Ebeveynlerin çocuklar üzerinde nasıl bir etkisi olduğuna bakılmıştır. Yapılan gözlemlerde üst sosyo-ekonomik düzeydeki kız ve erkek çocuklar arasında evcilik etkinliğini tercih etme açısından anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu düzeyde kız çocuklar evcilik etkinliğini daha çok tercih etmişlerdir. Yüksek cinsiyet rol algısına sahip bu ebeveynlerin eril cinsiyet rol algısı kız çocukların, arkadaş grubu tercihleri ve toplam gözlem puanı arasında anlamlı bir ilişki çıkmıştır. Ebeveynlerin eril cinsiyet rol algısı kız çocuklarını etkinlik, yer, oyuncak tercihleri ve arkadaş seçiminde dişil özellikler göstermeye yönlendirmiştir. Ayrıca babaların dişil cinsiyet rol algısı erkeklerin yer tercihini dişillik yönünde, eril cinsiyet rol algısı erkeklerin yer tercihini erillik yönünde etkilemiştir. Babaların eril ve dişil cinsiyet rol algısı erkek çocuklarını kendi bakış açıları yönünde etkilemiş ve o şekilde davranmaya yönlendirmiştir. Ebeveynler kız ve erkek çocuklarını genel olarak geleneksel bir bakış açısıyla etkilemektedir. Aileler kız ve erkeklerden farklı toplumsal davranışlar beklemektedir. Örneğin; erkelerden daha saldırgan ve hareketli davranışlar, kızlardan ise daha uysal ve pasif davranışlar beklemektedir (Maccoby, 1999).

Yapılan araştırma kapsamında ebeveynlerden çocukları hakkında okul dışında arkadaş, oyun ve oyuncak tercihleri açısından bilgiler alınmıştır. Alınan bilgilere bakıldığında arkadaş seçiminde çocukların biri hariç diğerlerinin hem cinslerini tercih ettiği saptanmıştır. Kız çocuklarının genelde evcilik oynamayı ve bebekleri, erkek çocukların ise polisçilik, yakalamaca oynamayı ve top, silah, araba gibi oyuncaklarla,

bilgisayar oyunları oynamayı tercih ettikleri fark edilmiştir. Kız ve erkek çocukların akran etkileşimlerinde, oyun ve oyuncak tercihlerinde okul dışında da cinsiyete özgü davranışlarda bulundukları görülmektedir.

Öğretmenlerin dişil cinsiyet rol algısı erkek çocukların arkadaşına bağırma, tartışma, alay etme/taklit etme gibi sözel saldırganlık içeren davranışlar ve hamur oynama etkiliği ile olumlu yönde, evcilik oynama etkinliği ile olumsuz yönde ilişkilenmektedir. Öğretmenlerin erkek çocuklardan eril özellikler içeren davranışlar beklediği düşünülmektedir. Öğretmenlerin eril cinsiyet rol algısı erkek çocukların arkadaşı ile boğuşmak, güreşmek, dövüş ve karate yapma, yakan top oynama, yakalamaca, koşma yarışı oyunları oynama, sınıfı toplama davranışı ve puzzle yapma etkinliği ile olumlu yönde ilişkilenmiştir. Öğretmenlerin eril cinsiyet rol algısı arttıkça erkek çocukların saldırgan davranışları sergilemesi ve hareketli etkinlikleri tercih etme oranı artmaktadır. Öğretmenlerin dişil cinsiyet rol algısının kız çocukların arkadaşına bağırma, tartışma, alay etme/taklit etme ve tamir aletleri ile oynama etkinliği ile olumsuz, şarkı söyleme etkinliği ile olumlu yönde ilişkilenmektedir. Bu sonuçlar öğretmenlerin kız çocuklarından daha uslu, kurallara uyan bir davranış sergilemelerini beklediklerini ve erkeklerin tercih ettikleri oyuncakları tercih etmelerini istemediklerini düşündürmektedir. Öğretmenlerin eril cinsiyet rol algısı arttıkça ise kız çocukların yakan top oynama, yakalamaca, koşma yarışı oyunları oynama ve puzzle oynama etkinliklerini tercih etme olasılığı azalmaktadır. Öğretmenlerin erillik düzeyi arttıkça kız çocuklarının daha hareketsiz oyunları tercih etmelerini bekledikleri ve onlardan puzzle gibi zihinsel beceriler gerektiren oyunları oynamalarını istedikleri düşünülmektedir. Öğretmenlerin eril ve dişil cinsiyet rol algıları ile kız ve erkek çocukların akran etkileşimleri, oyuncak ve etkinlik tercihleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, çocuklardan daha gelenekselci bir yaklaşım bekledikleri saptanmıştır.

Dikkate alınması gereken bir diğer nokta ise; toplumun pek çok alt kültürden meydana gelen, farklı ve heterojen bir yapısı olduğudur. Alt kültürler ırk, etnik yapı toplumsal sınıf ya da ortak çıkarlar temeline kurulmuş olabilir. Araştırmalar toplumsal cinsiyet rollerinin orta ve üst sınıflarda, alt sınıflara gör daha esnek olduğunu ortaya koymuştur (Lindsey, 1990, akt. Yogev, 2006). Demek ki kültürden kültüre değişen, yoğun bir toplumsal güce ve işleve sahip olan cinsiyet kavramı, grup ve sınıflar arasında dahası bireyler arasında bile birçok şeyden etkilenerek farklı algılanıp değişmektedir. Farklı sosyo-ekonomik düzeyin çocukların cinsiyete yönelik tercihleri ve akran

etkileşimleri konusunda farklılık yaratıp yaratmadığı da önem taşımaktadır. Fişek ve Yıldırım (1983) tarafından yapılan bir çalışmada, Türk ailesinde çocuklar yetiştirilirken alt SED grubunda, denetim ve baskıya önem verildiği, çocukların bağımsız ve demokratik, arkadaşça tutumlardan uzak kaldığı, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde ise annelerin daha demokratik ve çocuğa eşitlik tanıyan bir tutumu benimsedikleri görülmüştür. Araştırmada SED'e göre farklılaşan babaların eril cinsiyet rol algısının kız ve erkek çocukların akran etkileşimleri ve oyuncak tercihleri arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Üst SED grubundaki babaların eril cinsiyet rol algısı erkek çocukların evcilik oynama etkinliğini olumsuz yönde, kız çocukların evcilik oynama etkinliğini ise olumlu yönde etkilemiştir. Üst sosyo-ekonomik düzeyde babaların eril cinsiyet rol algısı yüksek olmasına rağmen kız ve erkek çocukları bu şekilde etkilemesi beklenen bir sonuç değildir. Kız ve erkek çocukları, sınıf ortamında bulunan materyallerin, akran etkileşimlerinin, toplumsal kalıp yargılar doğrultusunda öğretmen ve ebeveyn yönlendirmelerinin etkilediği düşünülmektedir. Alt sosyo-ekonomik düzeyde babaların eril cinsiyet rol algısı arttıkça erkek ve kız çocukların abaküs, büyüteç ve terazi gibi fen-matematik materyalleri ile oynama tercihi artmıştır. Babalar hem kız hem erkek çocuklarını nötr oyuncaklarla oynaması için desteklemiştir. Ayrıca babalar daha eril cinsiyet rol algısına sahip oldukça kız çocukların arkadaşıyla sohbet etme davranışı artmıştır. Daha çok kız çocuklarda görülen arkadaşıyla sohbet etme davranışı, toplumsal yapı içinde de bayanların özeliklerinden biri olarak aft ediği için babalar tarafından normal görülmüş ve desteklenmiştir. Orta SED grubunda ise babanın erillik düzeyi arttıkça erkeklerde -daha çok kızların tercih ettiği- sayışmalı, tekerleme, el vurmalı oyunlar oynama oranı artmıştır. Babanın erillik düzeyi arttıkça kızlarda eşyalarını paylaşma davranışı ve hamur oynama etkinliği azalmış, arkadaşına yardım etme ve arkadaşını eleştirme/kıyaslama yapma davranışı artmıştır. Orta SED grubundaki babaların diğer düzeydeki babalardan farklı olarak androjen cinsiyet rol algısına sahip olduğunu düşünürsek kız ve erkek çocukları nötr tercihler yönünde etkilemesi beklenen bir sonuç olmuştur.

Gözlemlerde elde edilen nitel veriler incelendiğinde, kız ve erkek çocukların etkinlik ve davranışlarında cinsiyete özgü farklılıkların olduğu saptanmıştır. Sınıf içinde ebeveynlerinin davranışlarını taklit ettikleri ve arkadaşları tarafından kabul görmek için özellikle cinsiyetlerine özgü davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Gleason, Gower, Hohmann ve Gleason (2005), kız ve erkek çocuklarla ilgili yaptığı bir çalışmada bu

araştırmada olduğu gibi kız çocukların daha sakin ve uyumlu, erkek çocukların ise daha hareketli ve dürtüsel etkinliklerde bulunduğunu gözlemişlerdir. Ayrıca bunun nedeni olarak cinsiyet özellikleri ve arkadaş seçimlerinin, gruba dahil olma ve beraber hareket etme ihtiyacından kaynaklandığı düşünülmüştür. Bu araştırmada ulaşılan sonuçlara paralel olarak yurt içi (Aksoy, 1990; Gökkaya, 1994; Keleş, 2008; Mangır ve Baran, 1990) ve yurt dışında (Bussey ve Bandura, 1992; Greulich, 2007; Jacklin ve Macobby, 1978, akt. Maccoby, 1999; Llyod ve Smith, 1986; Serbin ve diğerleri, 1994; Tobin, 2007; Yogev, 2006) yapılan bir çok araştırmada çocukların oyun arkadaşı, akran etkileşimleri ve oyuncak tercihleri incelendiğinde cinsiyete dayalı bazı farklar bulunmuştur. Çocuğa cinsiyete yönelik bilgi; yetişkinler tarafından aile içinde aile-çocuk etkileşimi, rol modelleme, istenilen davranışları ödüllendirme, onaylama ya da onaylamama aracılığıyla verilir. Çocukların yaptığı etkinliklerin ve oyuncak tercihlerinin kaynağının; ebeveyn gözlemleri, model alma, çevredekilerin sunduğu pekiştireç-cezalar, yazılı ve görsel medyada yer alan çizgi film-diziler olduğu düşünülebilir. Bu sonuçlar; ebeveyn ve çocuk arasındaki etkileşimlerin, çocukların diğer bireylerle kurdukları ilişkileri, toplumsal hayata bakışları, tercih ve tutumları üzerindeki etkisini göstermektedir. Bu açıdan; ebeveynlerin cinsel rol algısına yönelik tutum ve düşünceleri, çocukların davranış ve tercihlerini toplumsal normlara göre şekillendirmede önemli etkenlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (Maccoby, 1999).

Cinsiyet rol tanımlarındaki süreklilik, önemli ölçüde cinsiyetlere uygulanan toplumsallaşma yöntemlerinin devamlılığına ve başarısına dayanmaktadır. Bu noktada cinsel rol açısından toplumsallaşma eğitimin ve eğitim kitaplarının sundukları, rol modelleri ve yetişkinlerin nasıl olabilecekleri, nasıl davranışlar sergilemeleri gerektikleri hakkında çocuklara bilgi verir ve kültürel normlara işaret eder. Bunların dışında hikayelerde, masallarda, şarkılarda, şiirlerde ve birçok okulöncesi kitaplarında da kadınlar hep pasif rollerde, erkekler ise güçlü baskın karakterlerde karşımıza çıkmaktadır. Kitapların çoğunda hem görsel olarak hem de metinin içeriği olarak cinsel rol ayrımı keskin bir şekilde yapılmaktadır (Altan, 2001).

Eğitim müfredatında, kitaplarda, masallarda, şarkılarda, oyunlarda ve sınıf deneyimlerindeki klişe içeriğin değiştirilmesine ihtiyaç vardır. Edebiyatın cinsiyet eşitsizliğine yardımına rağmen, evrensel değişim için ana yol olarak da görülür (Hee, 2007).

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Cinsiyete ilişkin özellikler biyolojik yapı, yani sadece kadın ve erkeklerin bedensel yapıları ve üreme işlevleri ile ilgili değildir (Cüceloğlu, 1993). Cinsiyet rolleri doğumdan itibaren tüm "toplumsallaşma süreci" boyunca bireyin ailesi, diğer insanlar ve kurumlar aracılığıyla pekiştirilerek kazandırılmaktadır. Birey kendi cinsine ilişkin davranışları, değer yargılarının, normlarının ve beklentilerini bu şekilde öğrenir. Cinsiyet rolleri kişinin başkasına vereceği tepkileri ve hayata yönelik tercihlerini belirlemesinde ve başkalarının kendisine yönelik davranışlarını yorumlamasında belirleyici ve etkili olmaktadır (Özgüven, 2001).

Bu araştırmada; etkinlikler içinde tercih edilen oyuncaklar, oyun oynanan arkadaşlar ve etkileşimleri incelendiğinde kızlar ve erkekler arasında cinsiyete yönelik anlamlı farklılıklar olduğu görülmüştür. Ayrıca sosyo-ekonomik düzeyin ebeveynlerin cinsel rol algısı ile ilişkili olduğu, anne-babaların ve öğretmenlerin çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimlerini şekillendirme potansiyeline sahip oldukları söylenebilir. Anne ve babaya özenen, onlara benzemek isteyen ve onları model alan çocuk için ebeveyni çok önemlidir (Orçan, 2008). Bu açıdan, anne ve babalarla çalışarak, ebeveynlerin daha eşitlikçi bir cinsel tutuma sahip olmaları için bilinçlendirme çalışmalarının hem yerel hem de ulusal düzeyde hayata geçirilmesinin önemi anlaşılmaktadır. Bu konuda okul öncesi eğitim kurumlarında görev yapan öğretmenlere önemli görevler düşmektedir. Alanda çalışan öğretmenler, anne-babaların gereksinimlerini, beklentilerini saptayarak çocukların sağlıklı bir cinsel gelişime sahip olabilmeleri, sağlıklı kimlikler geliştirebilmeleri için özellikle babalar da dahil olmak üzere ebeveynleri; eşitlikçi cinsel rol algısı, çocukların oyuncak tercihleri ve akran etkileşimleri hakkında bilgilendirip, onlara olumlu örnekler sunabilir. Babaların toplantılara katılabilmesi için babaların çalışma saatleri göz önüne alınarak toplantılar düzenlenebilir, babaların da davet edildiği hafta sonu etkinlikleri planlanabilir ve babaların da evde oldukları saatlerde ev ziyaretleri planlanabilir. Ayrıca öğretmenlerin, çocukların akran etkileşimleri, oyun ve oyuncak tercihlerinde etkisi olduğu düşünülürse sınıf ortamında tüm çocuklara pozitif deneyim verebilecek etkinlikler hazırlamaya ve eşitlikçi bir cinsel tutuma sahip olmaya daha fazla önem verebilirler.

Bireylerin cinsiyet rolleri algısı evrensel boyutların yanında kişinin kendi kültürüne özgü kadın ve erkek rollerinin sentezini oluşturur. Yapılan araştırma; ülkemizdeki farklı sosyo-ekonomik düzeye sahip anne-babaların ve okul öncesi dönemdeki çocukların, günümüzdeki toplumsal yaşam içindeki cinsel rol algısını yansıtmaktadır. Farklı bölgelerde yaşayan, farklı kültürlere ve bakış açılarına sahip insanları, ayrıca değişen hayat şartlarını da düşünürsek bu konu hakkında bu farklılıkları dikkate alan daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu açıktır. Yapılacak çalışmalar değişen toplumsal ve kültürel değerlerin nasıl bir değişime uğradığını görebilmemizi ve cinsiyet kalıplarının cinsel rol algılarını nasıl etkilediğini anlamamızı sağlayabilir.

Bu çalışmada ve diğer çalışmalarda ulaşılan bulgular değerlendirildiğinde gelecekte yapılacak araştırmaların, benzer konuları, temsil gücü yüksek, daha büyük örneklemlerle, farklı araştırma yöntem ve teknikleri kullanılarak tekrar etmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Nicel yöntem kullanan çalışmalara ek olarak, söz konusu çalışmalarda nitel araştırma yöntemlerine ağırlık verilmesi konunun derinlemesine anlaşılmasını kolaylaştıracağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Altan, Ş. (2001). *Eğitim materyallerinde cinsiyetçi öğeler*. Ankara: T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü.

Aksoy, C. Ç. (1990). *3-6 Yaş arası çocukların oyuncak tercihlerinde cinsiyet faktörünün etkisinin incelenmesi.* Çocuk sağlığı ve eğitimi programı bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Artan, İ. ve Bayhan, P. S. (2007). *Çocuk gelişim eğitimi.* İstanbul: Morpa Yayınları.

Bandura, A. (1977). *Social learning theory.* New Jersey 07458: Prentice Hall,Inc. A Person Education Company Upper Saddle River.

Baran, G. ve Mangır, M. (1990). *Farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki altı yaş çocuklarında cinsel kimliğin kazanılması üzerinde bir araştırma.* Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları (Bilimsel Araştırma ve İncelemeler), 1190(653), 1-45.

Bem, S. L. (1981). Gender schema theory: A cognitive account of sex typing. *Psychological Review*, 88, 354-364.

Bem, S. L. (1984). Androgyny and gender schema theory: a conceptual and empricial integration. *Nebraska Symposicum on Motivation*, 32 (179), 180-226.

Büyüköztürk, Ş. , Çakmak, E. , Akgün, Ö. , Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel araştırma yöntemleri (2. baskı).* Ankara: Pegem Akademi.

Browne, N. (2004). Girls' and Boys' understanding, playing and talking about gender. *Gender Equity in the early years.* England: Open University Press.

Carter, D. Bruce & Levy, Gary D. (1988). Cognitive aspects of early sex role development: the influence of gender schemas on preschoolers memories and preferences for sex-typed toys and activities. *Child Development*, Vol.59, 782-792.

Cüceloğlu, D. (1993). *İnsan ve davranışı (4.bs.).* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Çağatay-Aral, N. ve Mangır, M. (1987). Okul öncesi çocuklarda arkadaşlık ilişkileri. *Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları (Derlemeler), 1026(37),* 1-18.

DeLucia, L. A. (1963). The toy preference test: A measure of sex role identification. *Child Development*, 34, 107-117.

Doğanay, J. (1998). *Anasınıfına devam eden çocukların ebeveynlerinin çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi, Ankara.

Dönmezer, İ. (2003). *Ailede iletişim ve etkileşim*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Erbaş, S. (1995). *Öğretmenlerin öğrencilere ilişkin cinsiyet rolleri ile ilgili kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Erden, Ş. (2001). *Anaokullarına Devam Eden Çocukların Ebeveynlerinin ve Öğretmenlerinin Çocuk Oyun ve Oyuncakları Hakkındaki Görüşlerinin İncelenmesi*. Çocuk sağlığı ve eğitimi programı bilim uzmanlığı tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Fabes, R. A. , Martin. C. L. , Hanish. L. D. (2003). Young children's play qualities in some-, other- and mixed- sex peer groups. *Child Development*, 74(3), 921-932.

Fagot, B. I. (1981). Continuity and change in play styles as an function of sex of child. *International Journal of Behavioral Development*, 4, 37-43.

Fişek, G. O. ve Yıldırım, S. (1983). *Çocuk gelişimi*. İstanbul: Milli Eğitim Devlet Yayınları, Milli Eğitim Basımevi.

Fogel, A. (2001). *Infancy*. Infant, family and society. Reese Movement Instute.

Gander, H. W. ve Gardiner, M. J. (2004). *Çocuk ve ergen gelişimi*. (A. Dönmez, B. Onur ve N. Çelen, Çev.), Ankara: İmge Kitabevi. (Orjinal baskı, 1993).

Girginer, H. U. (1994). *Türk toplumunda cinsiyet algısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi, İzmir.

Gleason, T. R. , Gleason, T.C. , Gower, A. L. , Hohmann, L. M. (2005). Temperament and friendship in preschool-aged children. *International Journal of Behavioral Development*, 29(4), 339-334.

Gliem, A. J. ve Gliem, R. R. (2003). *Calculating, interpreting and reporting cronbach's alpha reliability coefficient for likert-type-scales*. Midwest Research to Practice Conference in Adult, Continuing and Community Education, 82-88.

Gökkaya, İ. (1994). *Anne-Babaların cinsiyet rolü algıları ve cinsiyete uygun çocuk yetiştirme eğilimleri ile okul öncesi çocuklarının cinsiyet rolü gelişimi*

(oyuncak tercihleri ile) arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi, İzmir.

Greulich, F. K. (2007). *How Young Children Learn about Gender: The Influence of Parents and Peers.* Doctor of philosopy. New York University. Steinhart school of Culture, Education, and Human Devolopment. New York.

Gump, P.V. (1975). *Ecological psychology and children.* Review of Child Development Research. Chicago: Üniversity of Chicago Press.

Harris, J. R. (1995). Where is the child's environment? A group socialization theory of development. *Psychological Review,* 102, 458-489.

Hee, H. K. (2007). *Perspectives of male teachers in special education in preschools.* US: PreQuest Information and Learning Company.

İmamoğlu, O. (1993). Gazetelerde kadının ve erkeğin temsil edilişi. *Türk Psikoloji Dergisi,* 8 (29), 23-30.

Idle, T. , Wood, E. , Desmarais, S. (1993). Gender role socilation in toy play situation: mothers and fathers with their sons and doughtours, sex roles. *A Journal of Research,* 28 (11/12), 679-691.

Johnson, E. J. , Ershler, J. , Bell, C. (1980). Play behavior in discovery based and a formal education preschool program. *Child Development,* 51, 271-274.

Kandır, A. (2004). *Çocuğum büyüyor* (2. bs.). İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

Kağıtçıbaşı, Ç. ve Kansu. A. (1976). Cinsiyet rollerinin sosyalleşmesi ve aile dinamiği: kuşaklararası bir karşılaştırma. *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 415, 35-38.

Keleş, S. (2008). *Erken çocuklukta toplumsal cinsiyet değişmezliği ölçüm aracının uyarlanması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi. İstanbul.

Kohlberg, L. (1966). A cognitive-developmental analysis of children's sex role concepts and attitues. In E. Maccoby (Ed.) *The Development of sex differences,* Stansdord, California: Stansdord University Press,82-173.

Kozcu, Ş. (1987). Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı: Seminer. *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını,*5, 80-95.

Levy, Gary. D. (1989). *Early Gender-Role stereotype attributions: the roles of models pshysical characteristics and children's gender constancy*. National Inst. Of Mental Health (DHHS), Rockville, Md.

Lloyd, B. , Smith, C. (1986). The effects of age and gender on social behaviour in very young children. *British Journal of Social Psychology*, 25, 33-41.

Maccoby, E. E. (1999). *The two sexes* (3rt. ed.). England: The Belknap Press of Harvard University Press.

Martin, C. L. , Fabes, R. A. (2001). The Stability and consequences of young children's some-sex peer interactions. *Development Psychology*, 37, 431-446.

Moore, C. E. (2004). *The Sociological factor that affect the retention of male early chilhood teachers.* US: PreQuest Information and Learning Company.

Nodelman, L. (2004), *Research manual in child development* (2.nd.ed.) London: Lawrance Erlbaum Associates.

Orçan, M. (2008). *Erken Çocukluk Dönemimde Gelişim* (1.bs.). (Ed: Deniz, M. E.), Ankara: Maya Akademi.

Özgüven, İ. E. (2001). *Ailede iletişim ve yaşam*. Ankara: PDREM Yayınları.

Ruble, D.N. , Alvarez, J. M. , Bachman, M. J. , Cameron, J. A. , Fuligni, A. J. , Garcia Coll, C. and Rhee, E. (2004), The development of sense of "we" : The emergence and implications of children's collective identity. In M. Benett and F. Sani (Eds.), *The development of the social self*, East Sussex, England: Psychology Press.

Selçuk, Z. (2003). *Gelişim ve öğrenme*. Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.

Senemoğlu, N. (2010). *Gelişim ve öğrenme.* (16. bs.), Ankara: Pegem Akademi.

Serbin, L. A. , Moller, L. C. , Gulko, J. , Powlishta, K. K. , Colburne, K. A. (1994). The emergence of gender segregation in toddler playgroups. (In C. Leaper, ed.), *Childhood gender segregation: Causes and consequences*. San Francisco: Jossey-Bass.

Shaffer, D.R. (1988). Sex Differences and Sex Role Development. *Social and Personality Development*. (Ed: D.R. Shaffer). California: Brooks/ Cole Publishing Company.

Şimşek, H. , Yıldırım, A. (2005). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (6. bs.). Ankara: Seçkin Yayıncılık San. ve Tic. A.Ş.

Tezel Şahin, F. (1993). *Üç-Altı yaş grubu çocuklarının anne ve babalarının çocuk oyun ve oyuncakları hakkındaki görüşlerinin incelenmesi.* Çocuk sağlığı ve eğitimi programı bilim uzmanlığı tezi, Hacettepe Üniversitesi. Ankara.

Tobin, D. D. (2007). *Gender Stereotypes and Gender Identıty as Interactıng Influences on Children's Self-Concepts: A Self-Socialization Model of Gender*

Development. Doctor of philosopy. Florida Atlantic University. The Charles E. Schmidt College of Science in Partial Fullfilment of Requirements, Florida Atlantic University.

Ünal, C. (1973). Cinsiyete bağlı psikolojik farklar ve türk çocukları üzerinde bir karşılaştırma. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı:1-4, ss.37-57.

Yavuzer, H. (2001). *Çocuk psikolojisi* (20. bs.), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (2004). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi* (7. bs.). Ankara: Pegame Yayıncılık.

Yogev, Ş. P. (2006). *Ergenlerde toplumsal cinsiyetin kazanılması, Aile, Okul, Arkadaş Etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

EKLER

EK-1. EBEVEYNLER İLE İLGİLİ DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Sayın Veli;

Aşağıda, araştırma için anne-babalar hakkında kişisel bilgi almaya yönelik sorular yer almaktadır. Araştırmada hiçbir şekilde isim kullanılmayacaktır. Lütfen size en uygun gelen maddeyi işaretleyerek tüm soruları yanıtlayınız. Araştırmaya sağlayacağınız katkılar için teşekkürler.

Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ

Ç.Ü. Eğitim Fak. Okulöncesi Öğr. Yüksek Lisans Prog.

1. Çocuğa yakınlık dereceniz: ( ) Anne ( ) Baba

2. Annenin yaşı: Babanın yaşı:

3. Kaç çocuğunuz var lütfen belirtiniz :
..... kaçıncı çocuğunuz

4. En büyük ( ) ve en küçük ( ) çocuklarınızın cisiyetlerini lütfen belirtiniz.

5. Anne ile baba : ( ) Birlikte ( ) Boşandı ( ) Ayrı Yaşıyorlar

6. Anne Baba
Sağ ( ) Ölü ( ) Sağ ( ) Ölü ( )
Öz ( ) Üvey ( ) Öz ( ) Üvey ( )

7. Babanın öğrenim durumu :
( ) a. Okur yazar değil
( ) b. İlkokul mezunu
( ) c.Ortaokul
( ) d.Lise mezunu
( ) e.2 yıllık yüksekokul mezunu
( ) f. 4 yıllık üniversite mezunu
( ) g. Yüksek Lisans /Doktora

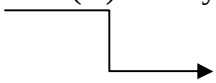
8. Annenin öğrenim durumu :
( ) a. Okur yazar değil
( ) b. İlkokul mezunu
( ) c.Ortaokul
( ) d.Lise mezunu
( ) e. 2 yıllık yüksekokul mezunu
( ) f. 4 yıllık üniversite
( ) g. Yüksek lisans/Doktora

9. Babanın mesleği :
( ) a. İşçi (toprak, sanayi v.b)
( ) b. Çiftçi (kendi toprağında)
( ) c. Memur
( ) d. Esnaf/ Tüccar
( ) e.Serbest Meslek (doktor, avukat v.b)
( ) f. Başka (belirtiniz)……

10. Annenin mesleği :
( ) a. Ev hanımı
( ) b. Çiftçi (kendi toprağında)
( ) c. Memur
( ) d. Esnaf/ Tüccar
( ) e.Serbest Meslek (doktor, avukat v.b)
( ) f. Başka (belirtiniz)……

11. Ailedeki birey sayısı (anne baba dahil):
( ) a. 8- daha fazla kişi
( ) b. 6-7 kişi
( ) c. 4-5 kişi
( ) d. 3 kişi

12. Sizinle aynı evde yaşayan yakınlarınız/akrabalarınız var mı
Evet ( ) Hayır ( )

13. Oturduğunuz ev; Kira ( ) / Mülk ( )
Apartman ( ) / Müstakil ( )
Kaç odalı .....lütfen belirtiniz.

14. Oturduğunuz Mahalleyi lütfen belirtiniz:.....

15. Ailenizin ortalama toplam aylık geliri :
( ) a.Asgari ücret 666 TL ve altı
( ) b. 666- 999 TL
( ) c. 1000- 1333 TL
( ) d. 1335- 1668 TL
( ) e. 1670- 2000 TL
( ) f. 2100 TL ve üstü
( ) g. Başka (belirtiniz)……..

EK-2. ÖĞRETMENLERLE İLGİLİ DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

Sayın Öğretmenler;

Aşağıda, araştırma için öğretmenler hakkında kişisel bilgi almaya yönelik sorular yer almaktadır. Araştırmada hiçbir şekilde isim kullanılmayacaktır. Lütfen size en uygun gelen maddeyi işaretleyerek tüm soruları yanıtlayınız. Araştırmaya sağlayacağınız katkılar için teşekkürler.

Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ

Ç.Ü. Eğitim Fak. Okulöncesi Öğr. Yüksek Lisans Prog.

1. Yaşınız:
2. Cinsiyetiniz:
3. Öğrenim durumunuz

( ) a. Açık öğretim mezunu

( ) b. 2 yıllık yüksekokul mezunu

( ) c. 4 yıllık üniversite mezunu

( ) d. Yüksek Lisans /Doktora

4. Mezun olduğunuz üniversiteyi lütfen belirtiniz:.....

5. Mezun olduğunuz bölümü lütfen belirtiniz:.....

6. Mesleki Deneyiminiz

( ) 1-5 yıl ( ) 5-10 yıl ( ) 10 ve Üzeri yıl

7. Doğum yeriniz neresi lütfen belirtiniz:.....

8. Çocuğunuz varmı ( ) Evet ( ) Hayır

→ Eğer evet ise, kaç çocuğunuz var lütfen belirtiniz.....

9. Çocuklarınızın yaşları en büyük ( ) ve en küçük ( ) kaçtır lütfen belirtiniz.

EK-3. GRUP GÖZLEM FORMU

Gözlemci	Tarih	Gün	Zaman	
Yer	Çocuk Sayısı: Başlangıç E K Bitiş E K		Yetişkin Sayısı: Başlangıç E K Bitiş E K	
Gözlem Eşi	Başlangıç Saati:		Bitiş Saati:	

ETKİNLİK	GÖZLENME SIKLIĞI					İSTATİSTİK		
	1	2	3	4	5	Toplam	Ortalama	Oran
	E K	E K	E K	E K	E K	E K T		
	E K	E K	E K	E K	E K	E K T		
	E K	E K	E K	E K	E K	E K T		
	E K	E K	E K	E K	E K	E K T		

NOT: E= Erkek K= Kız

T= E ve K

EK- 4 BİREYSEL GÖZLEM FORMU				
Gözlemci Çocuk Başlama Saati	Gün, Tarih Doğum Tarihi Bitiş Saati	Yer Kronolojik Yaş Gözlem Süresi	Grup Cinsiyet	
Zaman	**Yer**	**Ne**	**Grup**	**Puan**
			E K	
Zaman	**Yer**	**Ne**	**Grup**	**Puan**
			E K	
Zaman	**Yer**	**Ne**	**Grup**	**Puan**
			E K	
Zaman	**Yer**	**Ne**	**Grup**	**Puan**
			E K	
Zaman	**Yer**	**Ne**	**Grup**	**Puan**
			E K	

EK-5 ANNE-BABA GÖRÜŞME FORMU

1. Çocuğunuzun karşı cinsten arkadaşı var mı?

2. Çocuğunuzun en yakın arkadaşının ismi nedir?

3. Çocuğunuzla birlikte misafirliğe gittiğinizde, çocuğunuz hangi arkadaşları ile oynamayı tercih etmektedir?

4. Çocuğunuz arkadaşları ile daha çok hangi oyunları oynamayı tercih etmektedir?

5. Çocuğunuz arkadaşları ile oynarken hangi oyuncakları tercih etmektedir?

6. Çocuğunuz evde daha çok hangi oyunları oynamaktadır?

7. Çocuğunuz evde daha çok hangi oyuncakları ile oynamaktadır?

EK-6 ÇOCUKLARIN DAVRANIŞLARI, TERCİH ETTİĞİ ETKİNLİK VE OYUNCAKLAR

Çocukların Davranışları

Gözlenen Davranışlar
Öğretme şikayet etme
Öğretmene danışma, yaptıklarını gösterme
Arkadaşını eleştirme, kıyaslama yapma
Arkadaşa yardım etme
Arkadaşlarını izleme
Arkadaşına sözel saldırıda bulunma (bağırma,kavga etme,tartışma,alay,taklit etme gibi)
Arkadaşına fiziksel saldırıda bulunma (boğuşma,güreşmek,dövüşme,karate gibi)
Oyuncakları,eşyaları arkadaşlarıyla paylaşma
Kulaktan kulağa fısıldamalar,dedikodu yapma
Öğretmeni veya arkadaşını öpme,sarılma
Sınıfı,oyuncakları toplamak yerleştirme
Arkadaşına küsme
Yanak sıkama,dokunma,hafif vurma,gıdıklama

Çocukların Etkinlik ve Oyuncak Tercihleri

Etkinlik ve Oyuncak Tercihleri
Şarkı söyleme ve şiir okuma
Serbest resim yapma veya boyama kitabından resim boyama
Evcilik oynama (anne,baba,çocuk,komşu)
Büyük bloklarla ev,kule,kale yapma
Direksiyonu kullanarak araba sürme
Spor aletleri ile oynama
Müzik aletlerini çalma,ritim tutma
Yakan top,yakalamaca,koşma yarışı gibi oyunları oynama
Makyaj malzemeleri(ruj,far,allık) ile süslenme, saç tarama,aynaya bakma
Arkadaşlarıyla sohbet etme

Hırsız-polis oynama,yakalama,silah kullanma,ateş etme
Hasta-doktor olma,muayene etme,ameliyat etme
Dans etme
Araba,otobüs,trafik işaretleri gibi oyuncaklarla oynama
Bebek ile oynama (sallama,gezdirme,yemek yedirme)
Puzzle yapma
Peluş ayı,dinazor,tavsan gibi oyuncaklarla oynama
Kavram oyuncakları ile oynama
Bakkalcılık oynama,satış yapma,para alıp verme
Tamir aletleri (çekiç,testere) ile sınıftaki eşyaları tamir etme
Telefon,cep telefonu,telsiz ile oynama
Küçük insanlar ve evlerle oynama
Abaküs,terazi,büyüteç ile oynama
Hamur oynama
Sayışmalı oyunlar, tekerlemeler, sözel ve el vurmalı oyunlar oynama
Kazma,tırmık,kürek,kova ile oynama
Kaydıraktan kayma, tırmanma ve sallanma
Küçük legolarla,bloklarla ve takmalı oyuncaklarla masada oynama
Kukla ve kukla sahnesi ile oynama
Topaç çevirme
Kumdan kale,kule,bataklık,göl yapma
Top ile oynamak (basket potasına atış yapma,arkadaşına atma,futbol oynama
Çalışma sayfasındaki etkinlikleri yapma
Selena gibi televizyondaki karakterleri ve hayvanları taklit etme, düğün (gelin-damat-orkestra olma) anı gibi canlandırmaları yapma
Bakugan kartları ile oynama

EK-7. İZİN BELGESİ

T.C
ADANA VALİLİĞİ
İl Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : B.08.04.MEM.4.01.00.05-54879 19./11/2009
Konu : Tez Çalışması

ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 09/11/2009 tarih ve 4099 sayılı yazınız.

Enstitünüz Yüksek Lisans Öğrencisi Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ' nin ilgi yazınız ekinde gönderilen Tez Çalışmasını ekli listede belirtilen okullarda uygulamasının uygun görüldüğüne ilişkin Valilik Makamından alınan 18/11/2009 tarih ve 54679 sayılı onay örneği ekte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

Abdulgafur BÜYÜKFIRAT
İl Milli Eğitim Müdürü

EKİ :

1- Onay örneği (1 adet-1 sayfa)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı : Münire AYDİLEK ÇİFTÇİ
Doğum Yeri : Ereğli/ KONYA
Doğum Tarihi : 30/04/1984
Medeni Durumu : Evli
e-mail : mciftci@cu.edu.tr

EĞİTİM DURUMU

2008-2011 : Yüksek Lisans, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, Adana.
2003-2008 : Lisans, Ege Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Okul Öncesi Öğretmenliği, İzmir.
2000-2002 : Lise, Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi, Konya.
1999-2000 : Lise, Karaman Fen Lisesi, Karaman.

İŞ DURUMU

2010 Haziran- : Çukurova Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi (35.Madde ile görevlendirilme), Adana.
2010 Mart- 2010 Haziran : Niğde Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Anabilim Dalı Araştırma Görevlisi, Niğde.
2008-2010 : TC Milli Eğitim Bakanlığı, Okul Öncesi Öğretmeni, Adana.